

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูสภาพป่าสงวนป่าและสัตว์ป่า
โดยชุมชนรอบป่า อ.ปางมะผ้า จ.แม่ฮ่องสอน
ระยะที่ 1

โดย

นายปาง คริม และคณะ

มีนาคม 2546

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ภาค (สกว.ภาค)

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูสภาพโป่งสันปึกและสัตว์ป่า
โดยชุมชนรอบโป่ง อ.ปางมะผ้า จ.แม่ฮ่องสอน
ระยะที่ 1

โดย

นายป้าง คริม และคณะฯ

มีนาคม 2546

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ภาค (สกว.ภาค)

รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูสภาพป่าสงวนและสัตว์ป่าโดยชุมชนรอบป่า
อ.ปางมะผ้า จ.แม่ฮ่องสอน ระยะที่ 1

โดย

นายปวง กริม

นางสาวสุริยากร บन्ह้าง

นายธนนชัย มุ่งจิต

นักวิจัย

ผู้ช่วยนักวิจัย

ผู้เขียนรายงาน

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ภาค (สกว.ภาค)

คำนำ

รายงานผลการวิจัย โครงการ “การอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพโปงลั่นปึกและสัตว์ป่าโดยชุมชนรอบโปง อ.ปางมะผ้า จ.แม่ฮ่องสอน ระยะที่ 1” จัดทำขึ้นโดยการเรียบเรียงข้อมูลจากกระบวนการเก็บข้อมูลของทีมวิจัยโครงการ 2 ทีม ด้วยกัน โดยทีมแรกได้ศึกษารวบรวมข้อมูลไว้ในช่วงเดือนมีนาคม 2545 – กรกฎาคม 2545 จนกระทั่งนักวิจัยได้เสียชีวิตลง จึงได้มีการจัดตั้งนักวิจัยและทีมชุดใหม่ขึ้นมาเพื่อดำเนินการศึกษาค้นคว้าข้อมูลต่อในช่วงที่ 1 ระหว่างเดือนกรกฎาคม 2545 – กุมภาพันธ์ 2546 โดยในระหว่างการทำงานได้ประสบปัญหาค่อนข้างมาก ประกอบกับทีมวิจัยชุดใหม่ยังมีข้อจำกัดในด้านการเขียนรายงาน ทำให้ Node แม่ฮ่องสอนในฐานะเป็นพี่เลี้ยงโครงการวิจัย ได้เข้ามาช่วยในเก็บรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติม และช่วยเรียบเรียงข้อมูลเขียนเป็นรายงานวิจัยฉบับนี้ขึ้นมาเท่าที่ได้ข้อมูลมา ซึ่งเนื้อหาที่ปรากฏในรายงานอาจจะยังไม่มีคุณสมบัติครบถ้วนเท่าที่ควร

นายธำมัย มุ่งจิต
ผู้ช่วยผู้ประสานงานวิจัยฯ

บทคัดย่อ

สภาพปัญหาการล่าสัตว์ที่เกิดขึ้นในบริเวณโป่งสันปึก ทั้งจากผู้ล่าที่เป็นคนในชุมชน แวดล้อมโป่ง และผู้ล่าจากภายนอก ส่งผลให้เกิดผลกระทบต่อชนิดปริมาณสัตว์ป่าลดลงอย่างมาก และยังส่งผลกระทบต่อชุมชนบ้านห้วยน้ำโป่งในฐานะที่เป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดกับโป่งและมีวิถีชีวิตที่อยู่กับป่ามาช้านาน

ด้วยความตระหนักในปัญหาดังกล่าว หากว่าชุมชนยังไม่สามารถหาแนวทางการจัดการที่เหมาะสมเพื่อป้องกันการล่าสัตว์ และการอนุรักษ์ฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้อง สัตว์ป่าที่ยังคงเหลืออยู่และเหลือน้อยลงทุกขณะก็จะสูญหายไปจากพื้นที่ ซึ่งอาจจะสะท้อนถึงศักยภาพของชุมชนในการจัดการทรัพยากร และการอยู่ร่วมกับป่า ดังนั้นจึงได้เกิดแนวคิดในการที่จะใช้กระบวนการวิจัยเป็นเครื่องมือเพื่อค้นหาแนวทางการแก้ปัญหาดังกล่าว ซึ่งมีชุมชนที่เกี่ยวข้อง 7 หมู่บ้าน รอบโป่ง 4 ชนเผ่า ได้แก่ ชนเผ่าลัวะ มูเซอร์ดำ มูเซอร์แดง และไทยใหญ่

จากผลการดำเนินการศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องในระยะที่ 1 ได้สะท้อนให้เห็นถึงสภาพปัญหาผลกระทบต่อโป่งและสัตว์ป่าภายใต้เงื่อนไขปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่างๆ เช่น วิถีชีวิต ประเพณี ความเชื่อของชนเผ่าต่อการล่าสัตว์ป่า ค่านิยมการบริโภคเนื้อสัตว์ป่า และขบวนการล่าสัตว์ป่าจากคนในเมือง ในขณะที่เดียวกันก็ยังได้สะท้อนให้เห็นถึงกระบวนการจัดการของชุมชนที่พยายามรักษาความสมดุลย์ของธรรมชาติซึ่งเอื้อต่อการอนุรักษ์ฟื้นฟูสภาพโป่ง และสัตว์ป่า ผ่านรูปแบบการจัดการภายใต้วิถีชีวิต วัฒนธรรม ความเชื่อ ของชุมชนชาติพันธุ์ต่างๆ รวมทั้งผ่านรูปแบบการจัดการใหม่ภายใต้การเรียนรู้จากองค์กรพี่เลี้ยงที่เข้ามาสนับสนุนในพื้นที่

แต่ทั้งนี้ข้อสรุปในการกำหนดรูปแบบการจัดการที่เหมาะสมเพื่ออนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพโป่งและสัตว์ป่าของชุมชนรอบโป่งยังไม่สามารถกำหนดออกมาได้ชัดเจนภายใต้ข้อมูลที่อยู่และด้วยปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานช่วงที่ผ่านมา จึงได้เพียงข้อเสนอต่อการให้ประโยชน์จากข้อมูลรายงานวิจัยชิ้นนี้เพื่อเป็นฐานของการนำไปศึกษาในเชิงลึกเกี่ยวกับประเด็นต่างๆก่อนที่จะมีการกำหนดรูปแบบการจัดการใดๆต่อไป

สารบัญ

	หน้า
บทที่ 1 บทนำ	
- สภาพทั่วไป	1
- คำถามวิจัย	2
- วัตถุประสงค์โครงการวิจัย	2
- ผลที่คาดว่าจะได้รับ	2
- ขอบเขตการวิจัย	2
- วิธีการดำเนินงาน	3
- ขั้นตอนการดำเนินโดยละเอียด	4
- กรอบแนวคิดในการวิจัย	7
- นิยามศัพท์	8
บทที่ 2 ทบทวนเอกสารงานวิจัยและพัฒนาที่เกี่ยวข้อง	
- สภาพโป่งในจังหวัดแม่ฮ่องสอน	9
- ปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ชาติพันธุ์ต่างๆกับสัตว์ป่า	11
- ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับระบบคิดการจัดการทรัพยากรส่วนรวม	12
บทที่ 3 ข้อมูลบริบทชุมชน	
- บ้านห้วยน้ำโป่ง	15
- บ้านจำโบ	19
- บ้านปางตอง	26
- บ้านหนองหอย	31
- บ้านลูกข้าวหลาม	36
- บ้านน้ำฮู-ผาเสือ	43
- บ้านไม้ช้างหนาม	46
บทที่ 4 วิธีการดำเนินงานวิจัย	
- กิจกรรมการเสริมสร้างความเข้าใจในกระบวนการ แนวคิด และกำหนดรูปแบบการทำงาน	50
- เวทีประชุมประจำเดือน	64
- กิจกรรมการศึกษาทุนเดิมของชุมชนที่เอื้อต่อการจัดการป่า โป่ง และสัตว์ป่า	69
- เวทีทบทวนวิเคราะห์ข้อมูล	71

บทที่ 5 ผลการดำเนินงาน

- สภาพปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับโปง ป่า และสัตว์ป่า 72
- สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงและปัญหาผลกระทบต่อป่า โปงและ สัตว์ป่า 78
- ประสบการณ์ทุนเดิมของชุมชนในการจัดการที่เอื้อต่อการอนุรักษ์
ฟื้นฟูสภาพโปง และสัตว์ป่า 81

บทที่ 6 สรุปและวิเคราะห์ผล

- แนวทางโครงการวิจัย 92
- กระบวนการวิจัยตามกิจกรรมที่ทำ 93
- ข้อสังเกต บทเรียน และปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงาน 94
- สรุปผลที่เกิดจากกระบวนการศึกษาวิจัย
 - ผลในเชิงกระบวนการเรียนรู้ในงานวิจัย 95
 - ผลในเชิงเนื้อหาข้อมูล 96
 - ข้อเสนอต่อแนวทางการดำเนินงานในช่วงต่อไป 98

เอกสารอ้างอิง

99

ภาคผนวก

- ประวัตินักวิจัย และผู้ช่วยนักวิจัย

บทที่ 1

บทนำ

1. สภาพทั่วไป

บ้านห้วยน้ำโป่งเป็นหมู่บ้านบริวาร ของหมู่ 4 บ้านน้ำฮูผาเลื้อ ตำบลนาปู่ป้อม อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งเป็นที่ตั้งของ "โป่งสันปึก" โดยมีอาณาเขตติดต่อกับหมู่บ้านรอบข้างอีก 6 หมู่บ้าน คือ บ้านจำโป้, บ้านลูกข้าวหลาม ตำบลปางมะผ้า, บ้านไม้ช้างหนาม, บ้านน้ำฮูผาเลื้อ, บ้านหนองหอย และบ้านปางตอง ตำบลนาปู่ป้อม อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน ชุมชนบ้านห้วยน้ำโป่ง เป็นชาวไทยภูเขาเผ่าลื้อะ นับถือศาสนาคริสต์ ประกอบอาชีพการเกษตร สภาพพื้นที่โดยทั่วไปข. บ้านห้วยน้ำโป่งจะเป็นภูเขาสูง มีป่าไม้และหุบเขาที่มีลำห้วยและมีน้ำตลอดทั้งปี และมีโป่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติเป็นที่รู้จักของคนทั่วไปในนามของ "โป่งสันปึก" ซึ่งอยู่ห่างจากหมู่บ้านไปทางทิศเหนือประมาณ 1,500 เมตร ที่โป่งแห่งนี้จะมีสัตว์ป่าและนกมาใช้ประโยชน์อยู่เสมอทั้งจากที่ชาวบ้านพบเห็น ล่าได้ และจากการสำรวจสัตว์ป่าในเดือนมกราคม ปี พ.ศ. 2541 โดยเจ้าหน้าที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์สันปันแดน ได้พบเห็น นกยูง และรอยเก้งที่มาใช้ประโยชน์จากโป่ง นอกจากนี้ยังพบร่องรอยของสัตว์ป่าประเภทอื่น ๆ อีกหลายชนิด เช่น กระรอกดิน ชะมด อีเห็น แมวดาว เสือไฟ หมูหริ่ง หมูป่า รวมทั้งสัตว์ป่าจำพวกลิง ค่าง ชะนี จากการสำรวจดังกล่าวได้บ่งบอกถึงความสมบูรณ์ของป่า และจำนวนประชากรสัตว์ป่าที่มีอยู่ในชุมชน บ้านห้วยน้ำโป่งได้เป็นอย่างดี

จากความสมบูรณ์ของป่าและสัตว์ป่าที่มาใช้ประโยชน์จากโป่ง ทำให้มีคนทั้งจากภายนอกและจากหมู่บ้านรอบข้างเข้าไปล่าสัตว์ และยิงนกในพื้นที่อยู่เป็นประจำ ทำให้จำนวนสัตว์ป่าและนกลดน้อยลง รวมทั้งสัตว์ป่าบางชนิดได้สูญหายไปจากพื้นที่ นอกจากนี้ยังมีปัญหาจากการตัดไม้ในบริเวณป่ารอบพื้นที่โป่งเพื่อจับจองที่ดินทำการเกษตร การเกิดไฟป่าในฤดูแล้งของทุกปีทำให้ไหม้ในบริเวณโป่ง ทำให้พืชซึ่งเป็นอาหารตามธรรมชาติของสัตว์ป่าเสียหาย ถึงแม้ที่ผ่านมาชุมชนได้แก้ปัญหที่เกิดขึ้นไปแล้วบางส่วนก็ตาม เช่น กำหนดเขตป่าในบริเวณโป่งเป็นป่าอนุรักษ์ของชุมชน เพื่อป้องกันการตัดไม้ การนำแนวกันไฟเพื่อลดปัญหาพืชที่เป็นอาหารตามธรรมชาติของสัตว์ป่าถูกไฟป่าไหม้ทำลาย การป้องกันการล่าสัตว์ป่า และการลักลอบเข้าไปล่าสัตว์ป่าในเขตโป่ง โดยขอความร่วมมือจากบุคคลที่เข้าไปล่าสัตว์ป่าในบริเวณโป่งให้งดการล่า เป็นต้น แต่ก็ยังไม่สามารถแก้ไขปัญหามาได้เท่าที่ควรเนื่องจากยังขาดการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องและชุมชนรอบข้าง

ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องจัดกระบวนการศึกษาเพื่อให้ทุกส่วนที่เกี่ยวข้องเกิดความตระหนักต่อปัญหาที่เกิดขึ้นซึ่งเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตของชุมชนรอบข้าง ตลอดจนร่วมค้นหารูปแบบ

และวิธีการในการจัดการที่เหมาะสมโดยชุมชนผู้การอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพโปง และสัตว์ป่าที่มาใช้ประโยชน์จากโปง

2. คำถามวิจัย

“รูปแบบและวิธีการอนุรักษ์สภาพโปงและสัตว์ป่าของชุมชนบ้านห้วยน้ำโปง และชุมชนรอบข้างเป็นอย่างไร”

3. วัตถุประสงค์โครงการ

- 3.1 เพื่อศึกษาศักยภาพของชุมชนในการดูแลรักษาสภาพโปงและสัตว์ป่าที่มาใช้ประโยชน์จากโปง
- 3.2 เพื่อหาแนวทางในการป้องกันการล่าสัตว์ป่าจากชุมชน และบุคคลภายนอก
- 3.3 เพื่อหารูปแบบและวิธีการในการจัดการที่เหมาะสมโดยชุมชนผู้การอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพโปง และสัตว์ป่าที่มาใช้ประโยชน์จากโปง

4. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

- 4.1 ชุมชนได้เรียนรู้ศักยภาพของตัวเองในการจัดการผู้การอนุรักษ์ป่าไม้ โปงและสัตว์ป่า และมีแนวทางการแก้ไขปัญหาของตัวเอง
- 4.2 ได้รูปแบบและวิธีการในการจัดการป่าไม้ โปง และสัตว์ป่า โดยชุมชน
- 4.3 ชุมชนเกิดความคิดที่ดีและวางแผนทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชน
- 4.4 เกิดเครือข่ายการจัดการทรัพยากร ระหว่างชุมชน 7 หมู่บ้านและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

5. ขอบเขตการวิจัย

5.1 ด้านพื้นที่วิจัย

บริเวณพื้นที่ “โปงสันปึก” บ้านห้วยน้ำโปง หมู่ 4 ตำบลนาปู่ป้อม อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน และหมู่บ้านรอบข้างอีก 6 หมู่บ้าน คือ

- บ้านไม้ช้างหนาม ตำบลนาปู่ป้อม อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน
- บ้านปางตอง ตำบลนาปู่ป้อม อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน
- บ้านน้ำสุผาเสื่อ ตำบลนาปู่ป้อม อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน
- บ้านหนองหอย ตำบลนาปู่ป้อม อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน
- บ้านลูกข้าวหลาม ตำบลปางมะผ้า อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน
- บ้านจำโป ตำบลปางมะผ้า อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน

5.2 ด้านเนื้อหา

- บริบทของชุมชน 7 หมู่บ้านที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับประเด็นที่ศึกษา เช่น ประวัติหมู่บ้าน การใช้ที่ดิน เศรษฐกิจ ฯลฯ
- วิถีชีวิตของชุมชนที่มีผลกระทบต่อป่าไม้ โปงและสัตว์ป่า
- ความเชื่อ ศาสนา วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนในการจัดการดูแลรักษาธรรมชาติ ป่าไม้ โปงและสัตว์ป่า
- การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับโปง และสาเหตุของปัญหาอย่างรอบด้าน

5.3 ระยะเวลา

6 เดือน โดยแบ่งออกเป็น 2 ช่วง คือ

ช่วงที่ 1 เริ่มดำเนินการตั้งแต่เดือนมีนาคม 2545 – พฤษภาคม 2545 และ

ช่วงที่ 2 เริ่มดำเนินการตั้งแต่กรกฎาคม 2545 – มีนาคม 2546 (ขยายเวลา 6 เดือน)

6. วิธีการดำเนินงาน

- 6.1 ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับบริบทชุมชน 7 หมู่บ้าน และการดำเนินงานทั้งด้านงานพัฒนา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการดูแลรักษาทรัพยากรป่าไม้ โปง และสัตว์ป่าในพื้นที่ศึกษา
- 6.2 สร้างความเข้าใจกับผู้เกี่ยวข้องทุกส่วนในพื้นที่ศึกษา 7 หมู่บ้าน โดยใช้เวทีหมู่บ้าน และเวทีรวม 7 หมู่บ้าน
- 6.3 เก็บข้อมูลแบบมีส่วนร่วม กับทีมวิจัยและชาวบ้าน ในประเด็นที่พบทวนและกำหนดร่วมกัน
- 6.4 ประชุมประจำเดือน ทีมวิจัยและคณะทำงานเพื่อติดตามและปรับแผนให้สอดคล้องกับสถานการณ์
- 6.5 วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อให้ทราบถึงสาเหตุของปัญหา และเพื่อค้นหาศักยภาพของชุมชนที่สามารถใช้ประโยชน์ในการแก้ไขปัญหาร่วมกัน
- 6.6 จัดเวทีเพื่อทบทวนวิเคราะห์ข้อมูลและกำหนดแนวทางการดำเนินงานในระยะต่อไป

ขั้นตอนและวิธีการดำเนินการ โดยละเอียด

กิจกรรม / ขั้นตอน	วัตถุประสงค์	ขั้นตอนวิธีการ	สิ่งที่คาดว่าจะได้รับ	ทรัพยากร/วัสดุ	ระยะเวลา
1. เตรียมทีมงานสำรวจความเข้าใจในแนวทางการดำเนินงานวิจัยร่วมกัน	- เพื่อชี้แจงทำความเข้าใจการดำเนินงานวิจัย - ร่วมกันกำหนดเนื้อหาและเตรียมเครื่องมือในการเก็บข้อมูล	- ประชุมสำรวจความเข้าใจในการดำเนินงาน - วางแผนงานการดำเนินงานเก็บข้อมูล	- คณะทำงาน มีความเข้าใจการดำเนินงานวิจัยร่วมกัน - ได้เครื่องมือและวิธีการในการเก็บข้อมูล	- ความเข้าใจของคณะทำงาน - เครื่องมือและวิธีการเก็บข้อมูล	1 วัน
2. ทำความเข้าใจกับชุมชน 7 หมู่บ้าน	เพื่อทำความเข้าใจวัตถุประสงค์ของการวิจัย	- พบปะผู้นำชุมชนทำความเข้าใจในเจตนาหมายการประชุม - ประชุมหารือชี้แจงแนวทางการวิจัยกับชุมชน 7 หมู่บ้าน - จัดเวที 7 หมู่บ้านเพื่อศึกษาข้อมูลบริบทชุมชน	ชุมชนมีความเข้าใจแนวทางการทำงานวิจัย	การมีส่วนร่วมของชุมชน	7 วัน (หมู่บ้านๆ ละ 1 วัน)
3. ศึกษาเก็บข้อมูลบริบทชุมชนที่เกี่ยวข้องกับประเด็นวิจัยร่วมกับชุมชน	- เพื่อเก็บข้อมูลด้านบริบทชุมชนที่เกี่ยวข้องแบบมีส่วนร่วม - ศึกษาข้อมูลเบื้องต้น	- จัดทีมเพื่อศึกษาข้อมูล	- ได้ข้อมูลด้านบริบทชุมชน - ทีมงานและชุมชนมีส่วนร่วมในการเก็บข้อมูล	- เนื้อหาข้อมูลบริบทชุมชน - มีตัวแทนชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมแสดงความคิดเห็น	14 วัน (หมู่บ้านละ 1 วัน)

กิจกรรม / ขั้นตอน	วัตถุประสงค์	ขั้นตอนวิธีการ	สิ่งที่คาดว่าจะได้รับ	ทรัพยากรที่วัดผล	ระยะเวลา
4. ศึกษาบทบาทของทุนเดิมของชุมชนที่เอื้อต่อการจัดการป่าไม้ ไป และสัตว์ป่า และศึกษาบทบาทการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับโปง และสืบค้นหาสาเหตุของปัญหาให้รอบด้าน	- เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์การจัดการอนุรักษ์ป่า - เพื่อศึกษาวิถีชีวิตของชุมชน ความเชื่อศาสนาที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรฯ - เพื่อศึกษาบทบาทของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับโปงและค้นหาสาเหตุของปัญหาร่วมกับ 7 หมู่บ้าน	จัดเวทีประชุมแลกเปลี่ยนประสบการณ์ 7 หมู่บ้าน และเวทีย่อยตามหมู่บ้าน	รู้ปัญหาและประสบการณ์การอนุรักษ์ทรัพยากรฯของแต่ละหมู่บ้าน และ ข้อมูลปัญหา ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับโปง	- ทีมวิจัยมีความชัดเจนได้ประสบการณ์ของแต่ละหมู่บ้าน - ชุมชนเข้าใจและตระหนักถึงปัญหา	เวทีย่อย 1 วัน และเวทีย่อยตามหมู่บ้าน

กิจกรรม / ขั้นตอน	วัตถุประสงค์	ขั้นตอนวิธีการ	สิ่งที่คาดว่าจะได้รับ	ครุชนวัตกรรม	ระยะเวลา
5. ประชุมประจำเดือน คณะทำงาน	เพื่อติดตามความก้าวหน้าของกิจกรรม วิเคราะห์ปัญหาอุปสรรค แนวทางแก้ไข	ประชุมคณะทำงานและผู้เกี่ยวข้อง	รู้ปัญหาข้อบกพร่องของ คณะทำงาน แนวทางการ แก้ปัญหาร่วมกัน	- บันทึกการประชุมความ ก้าวหน้าของงาน - มีการรับกิจกรรม	6 ครั้ง (เดือนละ ครั้ง)
6. จัดเวทีพบพวณ วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อ กำหนดแนวทางการ ดำเนินงานระยะต่อไป	เพื่อพบพวณวิเคราะห์ข้อมูล ที่ได้มีการศึกษามาและ ร่วมกันกำหนดแนวทางใน การดำเนินงานในระยะต่อไป	จัดเวทีร่วมกับชุมชนและผู้ เกี่ยวข้องนำเสนอข้อมูล และ กำหนดแนวทางในการดำเนิน งานร่วมกัน	- ชุมชนรับรู้ข้อมูลที่ สำคัญในด้านต่างๆ - ได้แนวทางที่เหมาะสม ต่อการดำเนินงานในระยะต่อไป	- ได้แนวทางที่เหมาะสมต่อ การดำเนินงานในระยะต่อไป	1 วัน

6. กรอบแนวคิดในการวิจัย

2.1 แนวคิดเรื่องชุมชนกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติบทที่สูง จะประสบผลสำเร็จได้ต่อเมื่อ ผู้ที่อาศัยอยู่บนที่สูง มีจิตสำนึก รู้สึกว่าเป็นเจ้าของ มีส่วนในการเสนอความคิดเห็นและการจัดการทุกขั้นตอน เพื่อให้เกิดการอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับป่า และทรัพยากรป่าได้อย่างยั่งยืน มีการยอมรับสิทธิซึ่งกันและกัน มีการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุดและลดการใช้ในทิศทางที่ไม่ยั่งยืน

ภายใต้สถานการณ์ปัจจุบัน ความเปลี่ยนแปลงที่กำลังเกิดขึ้นในชุมชน กระบวนการทำงานด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ จะเป็นกระบวนการที่ช่วยให้ชุมชนได้คิดและวิเคราะห์ว่า ในอนาคตชุมชนจะมีการเปลี่ยนแปลงอย่างไร วิถีชีวิตของชาวบ้านต้องเปลี่ยนไป ดังนั้นวิธีการที่เหมาะสมสำหรับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติควรเป็นอย่างไร ตลอดจนการเปิดโอกาสชุมชนได้แลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์กับชุมชน องค์กรอื่นๆ เป็นส่วนสำคัญที่จะช่วยเสริมสร้างขีดความสามารถของชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่เหมาะสมยิ่งขึ้น

2.2 เรื่องขององค์กรชุมชน

เมื่อมีกลุ่มคนมาอยู่รวมกัน ณ ที่หนึ่งที่ใด ย่อมจะเกิดเป็นชุมชนขึ้น ในชุมชนนั้น ก็จะมีทั้งผู้นำเกิดขึ้นโดยธรรมชาติ ผู้นำจากการคัดเลือกจากชุมชนเอง ผู้นำจากการแต่งตั้งของทางราชการ บุคคลเหล่านี้เป็นที่ยอมรับของชุมชน ผู้นำเหล่านี้มีศักยภาพและข้อจำกัดอยู่ ผู้นำบางคนสามารถเข้ามาดูแลจัดการในจุดนี้ได้แต่อาจขาดเทคนิค และวิธีการในการจัดการให้เป็นรูปธรรม ดังนั้นผู้นำชุมชนเหล่านี้ น่าจะได้รับความรู้ทักษะวิธีการที่จะนำมาพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง ให้ยั่งยืนได้หากมีการเสริมความรู้และทักษะการถ่ายทอดที่ดี

2.3 การมีส่วนร่วมของชุมชน

เมื่อต้นปี พ.ศ.2544 ที่ผ่านมามีชุมชนบ้านห้วยน้ำโป่งได้รับเงินงบประมาณสนับสนุนจากโครงการกองทุนเพื่อชุมชน (SIF) จำนวน 33,471 บาท เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการซื้ออุปกรณ์ และค่าอาหาร สำหรับผู้เข้าร่วมกิจกรรมการปลูกป่าซึ่งเป็นไม้ผล เพื่อเพิ่มอาหารธรรมชาติให้กับสัตว์ป่าที่มาใช้ประโยชน์จากโป่ง และทำการบวชป่า ในบริเวณโป่ง จำนวน 2,000 ไร่ เพื่อประกาศเป็นเขตป่าอนุรักษ์ของชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชนถือได้ว่าเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาชุมชน เพราะชุมชนจะเป็นผู้กำหนดตัดสินใจในการดำเนินงานในกิจกรรมของชุมชนเองทุกขั้นตอน ในอนาคตบุคคลของชุมชนเหล่านี้จะต้องเป็นผู้ดูแลรักษาอนุรักษ์ธรรมชาติของชุมชน เมื่อสามารถดูแลรักษาและจัดการได้ชุมชนก็จะเกิดความผูกพันหวงแหนคิดที่จะดูแลรักษามากกว่าที่คิดเข้าไปล่าสัตว์หรือทำลายธรรมชาติ ของสัตว์ป่า

ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ถือเป็น "ทุนเดิม" ที่มีอยู่ ที่เอื้อต่อการจัดการทรัพยากรโดยชุมชน เชื่อว่าหากมีการศึกษาวิจัยเพื่อท้องถิ่นเกิดขึ้นจะสามารถพบทวนและถอดบทเรียนกิจกรรมทั้งหมดที่

ทำไปสู่การกำหนดกิจกรรมที่เหมาะสมที่ชุมชนและผู้เกี่ยวข้องมีส่วนในการศึกษาเรียนรู้ร่วมกันด้วย เพื่อฟื้นฟูสภาพแวดล้อมธรรมชาติสู่การพลิกฟื้นไปงต่อไป

7. นิยามศัพท์

ศักยภาพของชุมชน - ความสามารถในการจัดการป่าไม้ โปง และสัตว์ป่า
ของชุมชน

การจัดการ - การรวมกลุ่มเพื่อให้มีแนวทางการปฏิบัติโดยชุมชน
ที่เหมาะสมกับการอนุรักษ์ ป่าไม้ โปง และสัตว์ป่า

บทที่ 2

บททวนเอกสารงานวิจัยและพัฒนาที่เกี่ยวข้อง

สภาพโปงในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

จากรายงานผลการวิจัยของ อ.สมโภชน์ ศรีโกสามาตร ในโครงการ “สถานภาพโปงและสัตว์ป่าในจังหวัดแม่ฮ่องสอนและศักยภาพในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ” พบว่าโปงในจังหวัดแม่ฮ่องสอนไม่ได้เสียสภาพทางกายภาพ แต่ก็ไม่ได้เป็นจุดศูนย์รวมของสัตว์ป่าเนื่องจากการล่าสัตว์และการรบกวนจากสัตว์เลี้ยงจำพวกวัวควายที่เข้าไปใช้โปง

ในส่วนของความหมายและลักษณะโปงนั้นในรายงานได้กล่าวอ้างอิงไว้ว่า “โปง” อาจจะเป็นพื้นดินที่มีเกล็ดหินหรือหินกรวดอยู่ หรือ เป็น “โปงน้ำ” ซึ่งมีน้ำผุดขึ้นมา ถ้ามีสัตว์ป่าบางชนิดอยู่ก็มักจะลงกินโปง สัตว์ป่าดังกล่าวได้แก่สัตว์กับชนิดต่างๆ เช่น เก้ง กวาง กระตัง วัวแดง และช้าง หรือนกบางชนิด เช่น นกเขาเปล้า เป็นต้น

และในรายงานวิจัยยังได้กล่าวถึงความเข้าใจของคนทั่วไปเมื่อพูดถึง “โปง” มักจะนึกถึงว่า จะมีเฉพาะสัตว์ป่าโดยเฉพาะสัตว์กับ เช่น เก้ง กวาง ช้าง กระตัง วัวแดง และนกบางชนิด เข้าไปเกี่ยวข้องกับ แม้แต่ชาวปกากะญอ ยังให้ความสำคัญกับโปง โดยถือว่าป่าที่มีโปงอยู่ด้วยเป็นป่าชนิดหนึ่งตามระบบการแบ่งแยกป่าของพวกเขาและถือว่าเป็นที่อยู่ของสัตว์ป่า(Narintarangkul Na Ayuthaya,1997) ความเข้าใจดังกล่าวไม่ผิด แต่ไม่ถูกไปทั้งหมด เพราะไม่ใช่สัตว์ป่าทุกชนิดจะใช้โปง และสัตว์ป่าที่เคยใช้โปงอาจจะหลีกเลี่ยงการใช้โปงเมื่อถูกรบกวนมากๆ ทั้งจากสัตว์ผู้ล่าตามธรรมชาติหรือจากการล่าสัตว์โดยมนุษย์ หรือจากสัตว์เลี้ยง เช่นวัวควายที่เข้าไปใช้โปง หรือการรบกวนจากนักท่องเที่ยว เป็นต้น

และจากการสำรวจเบื้องต้นในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าสันปันแดน และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าลุ่มน้ำปาย ทำให้คาดว่าสัตว์ป่าที่เข้าไปโปงจะเป็นสัตว์ป่าบางชนิดเท่านั้นและมีปริมาณน้อย โดยจากการสอบถามชาวบ้านจาก 60 หมู่บ้าน ซึ่งประกอบด้วยชาวบ้าน 9 ชชาติพันธุ์ คือ มูเซอดำ มูเซอแดง ไทยใหญ่ ลีซอ ไทยพื้นราบ ปกากะญอ ลีละ ม้ง และจื๋อ พบว่าชาวบ้านชอบกินเก้ง และหมูป่า และนิยมประดับเขากัง กวางป่า เลียงผา และกวางผา ไว้ที่บ้าน นอกจากนี้การล่าสัตว์ป่ายังไม่ใช่เฉพาะการบริโภคเท่านั้น ยังเพื่อการค้าอีกด้วย มีสัตว์ป่าบางชนิดที่นำความเสียหายมาให้ชาวบ้าน เช่น หมูป่าซึ่งมากินข้าว และพืชไร่ ชะมด อีเห็น และงูเห่าที่มากินสัตว์เลี้ยง เป็นต้น สัตว์ป่าที่ยังพอมีเหลืออยู่บ้างใกล้หมู่บ้าน ได้แก่ เก้งธรรมดา หมูป่า แมวป่าชนิดกลางและเล็ก ชะมด อีเห็น หมูหริ่ง และสัตว์จำพวกลิง ค่าง และขณะนี้ ส่วนสัตว์ขนาดใหญ่เช่น ช้าง กระตัง วัวแดง เสือโคร่ง และเสือดาว สูญพันธุ์ไปจากพื้นที่แล้ว ข้อมูลดังกล่าวสามารถนำมาสร้างภาพจำลองชุมชนของสัตว์ป่าในพื้นที่โดยใช้หลักการสายใยและเครือข่ายของอาหารของชุมชนของสัตว์ป่าตาม

ธรรมชาติผนวกกับอิทธิพลของมนุษย์ชาติพันธุ์ต่างๆ ทั้งในและนอกพื้นที่ องค์ความรู้เกี่ยวกับสวน ประกอบและปฏิสัมพันธ์ของสัตว์ป่าที่ได้จากการศึกษานี้เป็นเรื่องใหม่สำหรับชาวบ้าน และเจ้าหน้าที่อนุรักษ์ในพื้นที่ แนวโน้มของการจัดการสัตว์ป่าในพื้นที่คือการเสริมสร้างความรู้และทักษะ เกี่ยวกับการศึกษาสัตว์ป่า และให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการศึกษาและฟื้นฟูชุมชนของสัตว์ป่าในพื้นที่ โดยคาดว่าเมื่อชาวบ้านมีความเข้าใจเกี่ยวกับสถานการณ์ด้านสัตว์ป่าของตนเอง และมี ทักษะในการศึกษาและจัดการสัตว์ป่าก็จะพัฒนาโครงการฟื้นฟูชุมชนสัตว์ป่า จนในที่สุดก็สามารถ พัฒนาที่จะใช้สัตว์ป่าเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อไปได้ ในเวลาเดียวกัน หน่วยงานทางราชการที่อยู่ในระดับเหนือขึ้นมาจากระดับชาวบ้านก็ไม่ควรที่จะเร่งรัดให้ชาวบ้านได้ ใช้สัตว์ป่าเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แต่ควรที่จะส่งเสริมให้มีการฟื้นฟูตัวของชุมชนสัตว์ป่าก่อน และค่อยตัดสินใจจัดการในแนวทางที่เหมาะสมต่อไป

จากการสำรวจลักษณะทางธรณีวิทยาในการเกิดโปง และสัตว์ป่า ทำให้พบว่าโปงหลาย โปงในจังหวัดแม่ฮ่องสอนยังมีลักษณะทางกายภาพที่ดี แต่เนื่องจากการรบกวนของมนุษย์และ สัตว์เลี้ยงและเนื่องจากขนาดของประชากรสัตว์ปามีน้อย ทำให้มีสัตว์ป่าไม่มากนักจะมาใช้ ประโยชน์จากโปง ดังตัวอย่างผลการสำรวจเบื้องต้นจาก

โปงหลวง ที่อยู่ใกล้บ้านเมืองแพม ซึ่งเป็นเส้นทางท่องเที่ยวที่ชาวต่างประเทศติดต่อบริษัท ท่องเที่ยวที่ อ.ปาย โดยเดินป่าจากห้วยเหี้ยดแลว(ห้วยสูง) ใกล้กับบ้านป่าไม้แดงและเดินไปพักที่ บ้านผามอนจากนั้นเดินต่อไปอีกไม่นานก็จะมีช้างจากบ้านเมืองแพมมารับ เดินดูป่า จากการ สำรวจในเดือน มกราคม 2541 พบว่ามีแต่เก้ง และนกลงมาใช้ประโยชน์จากโปง และมีร่องรอยของ ควายบ้านลงไปใช้ประโยชน์ ซึ่งโปงนี้เกิดจากรอยแตกของหินและมีศักยภาพเป็นโปงที่ดี

โปงสันปึก ซึ่งอยู่ห่างจากหมู่บ้านห้วยน้ำโปง และอยู่ใกล้กับที่ทำการใหญ่ของเขตรักษา พันธุ์สัตว์ป่าสันปันแดน บริเวณนี้ใกล้กับป่าสักที่สมบูรณ์ที่สุดที่หลงเหลืออยู่ในประเทศไทย โดย ตามลำห้วยมีรายงานพบนกยูง 5 ตัวลงไปกินข้าวที่ชาวบ้านปลูกไว้ โปงสันปึกเป็นโปงที่มีชื่อเสียง และเป็นที่ยินยอมของนักล่าสัตว์บรรดาศักดิ์จากจังหวัดแม่ฮ่องสอนในอดีต(สุวิทย์ เน่าสวัสดิ์,2540) จากการสำรวจเดือน ม.ค.2541 พบรอยเก้ง 2 ตัวลงไป และคาดว่ามียกลงมาด้วย ระหว่างการ สำรวจไม่พบร่องรอยการล่าสัตว์ แต่พบกลุ่มคนเดินเข้าออกจากป่า คาดว่าบริเวณดังกล่าวยังมีการ รบกวนจากการล่าสัตว์พอสมควร โปงนี้เกิดจากรอยแตกของหินและมีศักยภาพเป็นโปงที่ดี

กลุ่มโปงเล็ก ซึ่งอยู่ติดกับสถานีวิจัยสมุนไพรและเครื่องเทศ1 (น้ำกาด) และอยู่ใกล้บ้านแม่สุ ยะ และหน่วยพิทักษ์ป่าห้วยสุยะของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าลุ่มน้ำปาย จากการสำรวจในเดือน ม. ค.2541 พบว่ามีร่องรอยของการรบกวนสูงมาก แต่พบรอยเก้งลงมาใช้ประโยชน์จากโปง 1 ตัว ร่อง รอยรบกวนที่พบได้แก่ตาข่ายดักนกที่กลางโปง ห้างเก่าๆที่ใช้ดักยิงสัตว์ 2 ห้าง รอยเท้าของควาย

บ้านที่กลางโป่ง ชนชนกที่ถูกถอนตัวไปรอบโป่ง โป่งนี้เกิดจากรอยแตกของหินและมีศักยภาพเป็นโป่งที่ดี

จากข้อมูลของตำแหน่งของโป่งทั้งหมด ทั้งจากการสำรวจโดยตรง และจากเอกสารอ้างอิงอื่นๆโดยประกอบกับแผนที่ทางธรณีวิทยา สามารถสรุปได้ว่า โป่งส่วนใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนเกิดจากรอยเลื่อน(แตก)ของหิน จุดตัดของรอยเลื่อนที่อยู่ใกล้ลำห้วยจะมีน้ำไหลตลอดทั้งปี และเป็นโป่งที่ดี โป่งบางโป่งเป็นโป่งพุร้อน ถ้ารอยแตกของหินที่มีน้ำไหลออกอยู่กลางห้วยก็จะมีสถานภาพที่เป็นโป่ง

ปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษยชาติพันธุ์ต่างๆกับสัตว์ป่า

มีรายงานที่แสดงให้เห็นถึงการตั้งชุมชน การดำรงอยู่และการใช้วิถีชีวิตตามวัฒนธรรมประเพณีชนเผ่า หรือชาติพันธุ์ต่างๆ มีความสัมพันธ์กับสัตว์ป่ามาช้านาน ดังเช่น

ในรายงานของ อ.สมโภช (อ้างมาแล้ว) พบว่าชาวบ้านทุกชาติพันธุ์บริเวณสัตว์ป่าเป็นอาหารโดยเฉพาะแก้งและหมูป่า และยังมีนิคมระดับเขาสัตว์ป่าไว้ตามบ้าน เช่นเขาแก้ง เขากวางป่า เขาเลียงผา เขากวางผา ขนของไก่ฟ้า และซากกระรอกบิน เป็นต้น และนอกจากนี้ยังมีการค้าขายสัตว์ป่าอีกด้วย โดยเฉพาะไทยใหญ่ ลีซอ ไทยพวน และมังมีการค้าขายสัตว์ป่าค่อนข้างสูง ในขณะที่มุเซอตำ มูเซอแดง ปกาเกอญอ และลีวะมีการค้าขายสัตว์ป่าค่อนข้างต่ำ นอกจากนี้ชาวบ้านยังล่าสัตว์ป่าขนาดใหญ่เช่น เสือโคร่ง เสือดำ โดยเฉพาะเมื่อเริ่มมีการบุกพื้นที่ใหม่ๆ และนำสัตว์เลี้ยงจำพวกวัวควายเลี้ยง จึงเหมือนกับว่าเป็นการนำเหยื่อไปล่อให้สัตว์จำพวกเสือมากิน เมื่อเสือมากินวัวควายชาวบ้านก็จากจัดการยิงเสือดังกล่าว เรื่องรายดังกล่าวเป็นเรื่องเล่าต่อกันมาในบริเวณบ้านปางตอง เป็นต้น การล่าสัตว์นอกจากกระทำโดยชาวบ้านแล้วยังมีนักล่าสัตว์กิตติมาศักดิ์จากจังหวัดแม่ฮ่องสอนเข้ามาล่าอีกด้วย

นอกจากนี้โป่งยังมีความสัมพันธ์กับเรื่องราวของโป่งมีประวัติศาสตร์สำคัญเกี่ยวข้องกับการสร้างบ้านแปงเมืองของ จ.แม่ฮ่องสอนมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2374 เมื่อเจ้านครเชียงใหม่ ได้ส่งคนไปจับช้างเพื่อไปฝึกใช้งานบริเวณใกล้ลุ่มน้ำปายห่างจาก อ.เมือง จ.แม่ฮ่องสอนปัจจุบัน 6 กิโลเมตร พบสัตว์ป่ากินโป่งอย่าง ชุกชุม ทำให้ชุมชนแรกที่จัดตั้งขึ้นมีชื่อเรียกว่า บ้านโป่งหมู ซึ่งกลายเป็นบ้านปางหมู ในเวลาต่อมา

อ.สมโภชได้ให้ข้อเสนอแนะไว้ในผลงานวิจัยว่า เนื่องจากการล่าสัตว์ป่าเพื่อการค้าเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ประชากรสัตว์ป่าน้อยลง และถ้าดำเนินต่อไปก็คาดได้ว่าในที่สุดสัตว์ป่าจะหมดไปจากพื้นที่ จึงมีคำถามว่ายังมีความหวังสำหรับสัตว์ป่าในพื้นที่ดังกล่าวหรือไม่ ถ้าต้องการรักษาความหลากหลายของสัตว์ป่าในบริเวณดังกล่าวควรที่จะดำเนินการอย่างไร มีความจำเป็นหรือไม่ที่จะหยุดยั้งการล่าสัตว์ป่าของชนเผ่าต่างๆ ซึ่งหลายคนคิดว่าเป็นวัฒนธรรมของพวกเขา

และเป็นการฟื้นฟูขนบธรรมเนียมประเพณี หรือมีวัฒนธรรมอื่นๆ เช่นเรื่องผี และพระที่อาจจะช่วยในการอนุรักษ์ หรืออาจจะต้องอาศัยระบบสมัยใหม่คือการจัดตั้งเขตอนุรักษ์ที่มีการดำเนินการทางกฎหมายอย่างเคร่งครัดซึ่งมีนักเคลื่อนไหวทางสังคมหลายๆคนคัดค้าน(อ.สมโภชน์ อ้งถึง ชูศักดิ์ วิทยาภัก 2541)

คำถามดังกล่าวค่อนข้างยุ่งยากซับซ้อน แต่เราอาจจะเริ่มต้นด้วยการตรวจสอบวัฒนธรรมของคนในพื้นที่ที่อาจจะส่งเสริมให้มีการอนุรักษ์และฟื้นฟูสัตว์ป่าก่อนซึ่งพบว่าวัฒนธรรมดังกล่าวเกี่ยวข้องกับการปรับตัวให้เข้ากับการเกษตรและการจัดการลุ่มน้ำเป็นส่วนใหญ่(อ.สมโภชน์ อ้งถึง Wittayapak,1994 และ Narintarangkul Na Ayuthaya,1996) หรือเกี่ยวกับการใช้พืชสมุนไพร วัฒนธรรมการอนุรักษ์ที่เพิ่งมีการฟื้นฟูเมื่อ 30 ปีที่ผ่านมาเกิดจากปฏิกิริยาของคนท้องถิ่นต่อสภาวะการเสียเปรียบเนื่องจากการเปิดสัมปทานป่าไม้กับคนในเมือง ทำให้ชาวพื้นเมืองในภาคเหนือมีการปฏิเสธการจัดการป่าไม้และที่ดินของรัฐ มีการเคลื่อนไหวให้คนท้องถิ่นดูแลป่าด้วยการจัดการป่าชุมชน (อ.สมโภชน์ อ้งถึง อ.เสนอ จามริก และ ยศ สันติสมบัติ 2536) ถ้าการจัดการป่าชุมชนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพก็อาจจะส่งผลต่อการฟื้นฟูและอนุรักษ์สัตว์ป่าต่อไปในอนาคตก็ได้ ถึงแม้ว่าวัฒนธรรมชุมชนอาจจะไม่สามารถขยายผลให้ครอบคลุมในการอนุรักษ์สัตว์ป่าได้แต่การดำเนินการเพื่อให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการจัดการสัตว์ป่ายังจะพอมีทางที่เป็นไปได้ โดยเฉพาะในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าสันปันแดน โดยหัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่ายอมรับบทบาทดังกล่าวของชาวบ้าน ถ้าองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการการอนุรักษ์ดังกล่าวมีกลไกที่คล่องตัวในการปรับเปลี่ยนแนวทางและจุดประสงค์ของการจัดการให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปได้จากข้อมูลที่มีการติดตามการเปลี่ยนแปลงเป็นระยะๆ และนำมาประเมินแนวทางการปฏิบัติ ก็คาดว่าแนวทางดังกล่าวจะประสบความสำเร็จได้ในระดับหนึ่ง

ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับระบบคิดการจัดการทรัพยากรส่วนรวม

อ.อริยะ ภูสาหัส กล่าวในรายงานวิจัย "ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นการจัดการจัดทรัพยากรส่วนรวมของชุมชนบริเวณลุ่มน้ำยาง-น้ำของ อ.ปางมะผ้า จ.แม่ฮ่องสอน" ว่า ภายหลังจากที่กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆได้อพยพเข้ามาอยู่ในบริเวณแถบนี้ ซึ่งโดยลักษณะทางกายภาพของพื้นที่(นิเวศ)ส่วนใหญ่จะเป็นภูเขาสลับซับซ้อน มีความลาดชันสูง และมีพื้นที่ราบบริเวณลุ่มน้ำอยู่จำกัดได้แก่ที่ราบหุบเขาบริเวณลุ่มน้ำยาง น้ำแม่ละนา น้ำโป่ง และน้ำของ ดังนั้นแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์จึงพยายามดำรงชีพตามวิถีการผลิต ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตวิถีคิดและวัฒนธรรมของตนเอง จากคำบอกเล่าของคนเฒ่าคนแก่ในแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์เล่าว่า

เดิมที่ดินแดนแถบนี้เป็นถิ่นที่อยู่เดิมของชาว ลัวะ ซึ่งจะเห็นได้จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ต่างๆ เช่น โบราณสถาน เครื่องมือเครื่องใช้ ที่แสดงถึงเอกลักษณ์วัฒนธรรมของชนชาวลัวะ แต่ได้อพยพหรือสูญหายไปจากพื้นที่ได้อย่างไรยังไม่มีใครทราบสาเหตุที่แท้จริง

ชุมชน ชาวไทยใหญ่ อพยพเข้ามาสู่ดินแดนบริเวณลุ่มน้ำนี้ก่อนกลุ่มอื่นถัดจากชาวลัวะ ได้เข้าจับจองที่ทำกินบริเวณที่ราบลุ่มน้ำตามหุบเขา และเริ่มก่อตั้งชุมชน ดำรงชีพตามวิถีการผลิตดั้งเดิมของตนที่สืบทอดกันมา เนื่องจากชุมชนชาวไทยใหญ่จะตั้งรกรากอยู่ในพื้นที่ราบเชิงเขา ซึ่งปกคลุมด้วยผืนป่าต้นน้ำของลำห้วยต่างๆ จึงมีพิธีกรรมและประเพณีที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับความคิดความเชื่อดั้งเดิมของตนเองคือ ความเชื่อในเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และมี ที่จะทำให้คุณให้โทษต่อตน และต่อสภาพดินฟ้าอากาศ เป็นต้นว่า งานปอยจำตี (ก่อเจดีย์ทราย) ในเดือนพฤษภาคม เพื่อขอน้ำขอฝน การเลี้ยงเดือน (เจ้าป่าเจ้าเขา) ในเดือนมิถุนายน การเลี้ยงฮ้อง(ผีน้) ในวันขึ้น 13 ค่ำ ของเดือนกรกฎาคม และอื่นๆ จุดประสงค์หลักของพิธีกรรมเหล่านี้เพื่อขอให้ชาวบ้านอยู่ดีกินดี ทำไร่นาได้ผลผลิตมากๆ ให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์และมีสางเทวดาคุ้มครองทั้งคน สัตว์และพื้นที่ทำกิน

ชุมชนชาว ปกาเกอญอ เป็นกลุ่มที่สองที่มีการอพยพเข้ามาในพื้นที่ ซึ่งวิถีการดำรงชีวิตและระบบการผลิตจะใกล้เคียงกับชาวไทยใหญ่ คือการพยายามหาที่ตั้งรกรากถิ่นฐานและดำรงชีพในพื้นที่ลุ่มกลางหุบเขา ไกลน้ำและจะตั้งถิ่นฐานแบบถาวรบริเวณราบและบริเวณเชิงดอย โดยทำนาปลูกข้าวในที่ราบลุ่มน้ำ และทำไร่หมุนเวียนปลูกข้าว ข้าวโพดและพืชผักต่างๆ ในไร่เชิงเขาไม่ไกลจากหมู่บ้าน แต่เนื่องจากชาวไทยใหญ่เข้ามาจับจองพื้นที่ราบลุ่มก่อน จึงมีพื้นที่เหลืออยู่ไม่มากนัก ทำให้มีการทำไร่หมุนเวียนเป็นส่วนใหญ่ โดยจะมีประเพณีที่มีความสัมพันธ์กับทรัพยากรป่า เช่น ชนเผ่าปกาเกอญอจะมีป่าประเพณีของชนเผ่าอยู่ คือ มีป่าช้า ป่าสายสะตือ ป่าเจ้าเมื่อ ป่าขุนน้ำ(กอเนอมี) ซึ่งห้ามเข้าไปตัดไม้หรือทำไร่สวน มีข้อห้ามในการล่าสัตว์ป่า เช่น นกเงือก นกกก ชะนี อีเห็นหน้าลาย ลิงลม โดยจะมีการส่งสอนสืบทอดต่อกันมาผ่าน นิทาน และบทเพลง

ชุมชนชาว มูเซอ ซึ่งมีทั้ง มูเซอดำ(ลาหู่) และมูเซอแดง(ลาหู่ญี) เข้ามาภายหลัง และมีวิถีการผลิตแบบตัดฟันโค่นเผา หรือทำไร่แบบย้ายที่เมื่อพื้นที่เดิมหมดความอุดมสมบูรณ์ ส่วนใหญ่ไม่มีพื้นที่ทำนาเนื่องจากที่ราบลุ่มถูกจับจองไว้หมดแล้ว ชาวมูเซอมีตำนานถึงความเกี่ยวพันระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ สิ่งเหนือธรรมชาติ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ผี และพิธีกรรมกับผีของชนเผ่า ว่า “จือซา”(ผีฟ้า) ได้สร้างมนุษย์ เผ่าละ 1 คู่(ชาย-หญิง) ให้เกิดอยู่ในลูกน้ำเต้า แล้วบอกให้สัตว์ต่างๆ เช่น นก หนู ไก่ ซึ่งไม่มีอาหารจะกิน ให้กัดทะลุลูกน้ำเต้าช่วยมนุษย์ออกมา แล้วให้มนุษย์ทดแทนบุญคุณด้วยการทำไร่ทำนาเพื่อสัตว์ต่างๆ จะได้มีอาหารกินด้วย ต่อมา “จือซา” เห็นว่ามนุษย์ที่อยู่บนโลกกำลังใช้ประโยชน์จากทรัพยากรต่างๆ อย่างฟุ่มเฟือย ไม่มีขอบเขต กติกา จึงได้ส่งภูติผีปิศาจต่างๆ ลงมาดูแลรักษาทรัพยากรแทน และห้ามมนุษย์คนใดลบหลู่ รบกวน ใช้ทรัพยากรไม่ถูกต้อง ก็ให้ผีลงโทษ ชนเผ่ามูเซอจึงมีพิธีกรรมเช่นไหว้ “คองนีหล่อนนี”(เจ้าที่เจ้าทาง เจ้าป่าเจ้าเขา)

“จอมือเตแนว”(เจ้าป่าเมือง “ซอซิคะ”(ผีป่าช้า) “ฮือหนี”(ผีนํ้า) “สาแเส่ผ่า/สาแเส่มา”(ผีสัตว์ป่า) ก่อนและหลังการเข้าไปใช้ประโยชน์จากสิ่งเหล่านั้น

จากการศึกษาในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชุมชน ระบบคิดและการจัดการทรัพยากรส่วนรวมของชุมชนในอดีต แสดงให้เห็นว่า แต่ละกลุ่มชาติพันธุ์จะมีความคิดความเชื่อเหมือนกันเกี่ยวกับเรื่อง ผี และอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งชาวบ้านเชื่อว่ามีอยู่ในสรรพสิ่งตามธรรมชาติ เช่น ผืนดิน น้ำ ป่า สัตว์ป่า ฯลฯ และทุกสิ่งทุกอย่างที่มีอยู่ในดิน น้ำ ป่า นั้นล้วนแต่มีเจ้าของ มีเจ้าที่เจ้าทาง มีผีและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ดูแลปกป้องคุ้มครอง การที่ชาวบ้านจะเข้าไปใช้ประโยชน์จากสิ่งเหล่านี้จะต้องประกอบพิธีกรรมต่างๆ เพื่อเซ่นไหว้ บอกกล่าว ขอรพร หรือขอขมา จึงพบว่าในรอบปีของวงจรชีวิตและวงจรการผลิตในแต่ละชนเผ่า จะมีประเพณีและพิธีกรรมต่างๆ ตามความคิดความเชื่อที่สอดคล้องกัน โดยความคิดความเชื่อต่างๆ เหล่านี้ได้ถูกสั่งสมและถ่ายทอดผ่านคำบอกเล่า คำสั่งสอน นำทาน หรือบทเพลง และพิธีกรรมต่างๆ ของแต่ละชนเผ่าสู่คนรุ่นต่อๆ มา

บทที่ 3

ข้อมูลบริบทชุมชน

บ้านห้วยน้ำโป่ง หมู่ 4 ต. นาปู่ป้อม อ. ปางมะผ้า จ. แม่ฮ่องสอน

1. สภาพพื้นที่

1.1 ประวัติศาสตร์ชุมชน

ชาวบ้านห้วยน้ำโป่ง เป็นชาวเผ่าลัวะ , ไทยใหญ่ และมูเซอ เดิมอาศัยอยู่ที่บ้านหนองแห้ง อยู่บริเวณชายแดนไทย – พม่า ด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ของจังหวัดแม่ฮ่องสอน

จากการที่มักถูกชนกลุ่มน้อยรบกวนอยู่เสมอและตลอดเวลา ผู้นำหมู่บ้าน นายชำนาญ สะเนะ ได้ขอแยกตัวจากหมู่บ้านเดิมพร้อมเพื่อนบ้านสองครอบครัวออกแสวงหาที่อยู่ใหม่ จนกระทั่งพบห้วยน้ำโป่งเป็นที่เหมาะสมแก่การอยู่อาศัยทำกิน ซึ่งเดิมเป็นไร่นาของชาวบ้านจะโปเมื่อได้รับ อนุญาต จึงดำเนินการปลูกบ้านเรือนขึ้น 3 หลัง ในปี พ.ศ. 2518 หมู่บ้านอื่นสมทบอีก 5 ครอบครัว เดิมตั้งบ้านอยู่ทางทิศตะวันออกของแม่น้ำโป่ง จนถึงปี 2528 ได้เกิดอัคคีภัยไหม้หมู่บ้านเสียหายทั้งหมู่บ้าน จึงอนุญาตจากทางราชการ ย้ายจากที่เก่ามาตั้งหมู่บ้านใหม่ทางทิศตะวันตกของแม่น้ำโป่ง และให้ชื่อหมู่บ้านตามแม่น้ำว่า "บ้านห้วยน้ำโป่ง" จนถึงปัจจุบัน

1.2 ลักษณะทางภูมิศาสตร์และที่ตั้ง

บ้านห้วยน้ำโป่ง เป็นหย่อมบ้านน้ำสุผาเลื้อ หมู่ 4 ต. นาปู่ป้อม อ. ปางมะผ้า จ. แม่ฮ่องสอน

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ บ้านจำโป
ทิศใต้	ติดต่อกับ บ้านไม้ฆางหนาม
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ บ้านลูกข้าวหลาม
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ บ้านน้ำสุผาเลื้อ, หนองหอย และ ปางตอง

2. สภาพทางสังคมและวัฒนธรรม

2.1 ประชากรและการปกครอง

จำนวนประชากร บ้านห้วยน้ำโป่ง มีจำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น 19 ครัวเรือน และมีจำนวนประชากรรวมทั้งสิ้น 97 คน โดย เป็น ชาย 56 คน และ หญิง 41 คน

ผู้นำชุมชน

ผู้นำหมู่บ้าน	นายชำนาญ สะเนะ
ฝ่ายศึกษา	นายแสง พิพากษา

ฝ่ายการคลัง	นายสำนึก บन्ह้าง
ฝ่ายปกครอง	นายบรรจง จำ
ฝ่ายพัฒนา	นายจิบ สร้างสันติ
ฝ่ายสวัสดิการ	นายศิลา เท่ากร
ประธานเยาวชน – กรรมการประสานงาน	นายปาง ครีม
อ.ส.ม	นางเอ สร้างสันติ
อ.ส.ม.	นางหลง บन्ह้าง
เลขาธิการคณะกรรมการหมู่บ้าน	นายหลี่ อักษรธรรมชาติ

2.2 กฎระเบียบหมู่บ้าน

1. ห้ามลักขโมย
2. ห้ามเสพและจำหน่ายสิ่งเสพติด ห้ามดื่มสุรา ในหมู่บ้าน
3. ห้ามเมาสิ่งมีเมาแล้วอาละวาด , เสียงดัง , ทะเลาะ , เบาะแว้ง
4. ห้ามเลี้ยงหมู , ควาย , วัว ปล่อยในหมู่บ้าน
5. ห้ามยิงปืนในหมู่บ้าน ห้ามจุดประทัดในหมู่บ้าน

บทลงโทษผู้ฝ่าฝืนกฎระเบียบหมู่บ้าน

1. กรณีฝ่าฝืน กฎระเบียบหมู่บ้าน ตามข้อ 1

1.1 กรณีลักขโมยสิ่งของ

ไก่	1 ตัว	ปรับ	500	บาท
หมู	1 ตัว	ปรับ	5,000	บาท
ต้นกล้วย	1 ต้น	ปรับ	20	บาท
มะละกอ	1 ลูก	ปรับ	10	บาท

1.2 กรณีขโมยพืชผักสวนครัว ครั้งละ 100 บาทหากมีครั้งที่ สองจับส่งเจ้าหน้าที่

2. ฝ่าฝืนกฎระเบียบหมู่บ้านตามข้อ 2

2.1 ครั้งแรกตักเตือน

2.2 หากฝ่าฝืนครั้งที่สองจับส่งเจ้าหน้าที่พร้อมของกลาง

3. ฝ่าฝืนกฎระเบียบหมู่บ้านตามข้อ 3

3.1 ครั้งแรกตักเตือน

3.2 กรณีชกต่อย ให้สองฝ่ายตกลงให้กรรมการพิจารณาตัดสิน กรรมการต้องไม่ต่ำกว่า 4 คน

4. ฝ่าฝืนข้อที่ 4

4.1 ครั้งแรกตักเตือน

- 4.2 เจ้าของสัตว์เลี้ยงชดใช้ตามมูลค่าสิ่งของที่เสียหาย
5. ฝ่าฝืนกฎระเบียบตามข้อ 5
 - 5.1 ครั้งแรก ตักเตือน
 - 5.2 ครั้งที่สอง ปรับ 2,000 บาท
6. ผู้ไม่เข้าร่วมพัฒนา ให้ตัดสิทธิ์ในส่วนของ ด้านสวัสดิการหมู่บ้าน

2.3 ประเพณีวัฒนธรรม

บ้านห้วยน้ำโป่งเป็นชุมชนเชื้อสายชนเผ่าลัวะ ซึ่งใช้ภาษาลัวะ และภาษาไทยใหญ่ เป็นภาษาถิ่น นับถือศาสนาคริสต์ และดำรงชีพด้วยการทำการเกษตรเป็นหลัก

3. ทรัพยากรและการจัดการ

3.1 ทรัพยากรที่ดิน

ชุมชนมีพื้นที่ทั้งหมดโดยประมาณ 5,426 ไร่ แบ่งเป็น

3.1.1 พื้นที่อยู่อาศัย

3.1.2 พื้นที่ทำการเกษตรโดยประมาณ 382 ไร่ มีการใช้ประโยชน์ดังนี้

- การปลูกข้าวไร่ ในไร่ข้าว จะมีการปลูกพริก ถั่ว แตง เสริมเพื่อบริโภคในครัวเรือน ในชุมชนมีการทำไร่ข้าวจำนวน 8 ครัวเรือน
- การทำไร่ข้าวโพด ชุมชนจะปลูกข้าวโพดไว้เพื่อการเลี้ยงสัตว์ เช่น หมู ไก่ เป็ด
- การทำนาข้าว ชาวบ้านในชุมชนมีการทำนาข้าวจำนวน 11 หลังคาเรือน ข้าวเป็นพืชหลักที่ชุมชนใช้บริโภค หลังฤดูการเก็บเกี่ยวข้าวนาเสร็จ ชุมชนจะปลูกกระเทียมและ ถั่วเหลืองในพื้นที่นาเป็นรายได้หลักสำหรับค่าใช้จ่ายภายในครัวเรือนของชุมชน
- การปลูกไม้ผล ชุมชนจะปลูกไม้ผลไว้บริโภค ในครัวเรือน เช่น มะขาม มะม่วง ขนุน ฝรั่ง มะพร้าว เป็นต้น
- การเลี้ยงสัตว์ ชุมชนมีการเลี้ยงไก่ไว้บริโภคทุกหลังคาเรือนและเลี้ยงสุกร ไว้เพื่อขายเป็นรายได้เสริมแก่ครัวเรือน

3.2 ทรัพยากรน้ำ

- ลำห้วยน้ำโป่ง เป็นลำน้ำหลักที่ชุมชนใช้ในการเกษตรกรรม ทำนาข้าว การปลูกกระเทียมและถั่วเหลือง
- ประปาภูเขา ลำห้วยเป็นแหล่งน้ำที่ชุมชนใช้ในการบริโภค ซึ่งอยู่ห่างจากหมู่บ้านไปทางทิศเหนือประมาณ 3,000 เมตร ซึ่งเป็นป่าต้นน้ำของชุมชน เป็นแหล่งน้ำที่ชุมชนใช้เป็นประปาภูเขา ซึ่งมีน้ำไว้เพื่อบริโภคตลอดทั้งปี

3.3 ทรัพยากรป่า

ชุมชนได้มีการแบ่งเขตป่าเพื่อให้ประโยชน์ ออกเป็น ป่าใช้สอย, ป่าอนุรักษ์, ป่าต้นน้ำ และ ป่าสาธารณะประโยชน์ (ป่าช้า)

การใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนได้มีการเก็บหาของป่า เพื่อบริโภคตามฤดูกาล เช่นการเก็บ หน่อไม้ การเก็บเห็ด เพื่อเป็นอาหาร (กับข้าว) และการตัดไม้ในเขตป่าใช้สอย เพื่อประโยชน์ ในการสร้างบ้าน ทำฟืน ฯลฯ ส่วนป่าอนุรักษ์ ป่าต้นน้ำ ชุมชนมีกฎกติกาให้ผู้ใดเข้าไปตัดไม้ หรือล่าสัตว์ป่า หากผู้ใดฝ่าฝืนจะมีโทษปรับตามกฎหมายที่ชุมชนได้ตั้งขึ้น

3.4 ทรัพยากรคนสร้าง

- โบสถ์ เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ตามความในศาสนาคริสต์ จะมีการ ประชุมนมัสการพระเจ้า ทุกคืนวันพุธและวันอาทิตย์และประกอบพิธีกรรมตามวันสำคัญทาง ศาสนา ในโอกาสต่าง ๆ สร้างโดยเงินงบประมาณจากการถวายของชุมชนในหมู่บ้าน

- โรงเรียน สร้างขึ้นเมื่อปี 2535 โดยการสนับสนุนของโครงการโรงเรียนของหนู จำนวน เงิน 5,000 บาท สำหรับซื้อสังกะสี โดยชาวบ้านสมทบแรงงานในการก่อสร้างและวัดดุติบใน ท้องถิ่น ซึ่งเปิดเรียนเมื่อปี 2535 โดยครูของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน จังหวัดแม่ฮ่องสอน ปัจจุบันมีนักเรียนจำนวน 10 คน ครูผู้สอน 1 คน

- ประปาภูเขา สร้างขึ้นเมื่อปี 2540 โดยได้รับงบประมาณจากหน่วยงานองค์การพัฒนา เอกชนในเรื่องของอุปกรณ์ เช่นท่อน้ำ แท่งเก็บน้ำ โดยที่ชาวบ้านช่วยสมทบแรงงานในการก่อสร้าง ปี 2540 ได้รับงบประมาณจากกองทุนเพื่อชุมชน SIF มาปรับปรุงซ่อมแซม ชุมชนได้ใช้น้ำ จากประปาภูเขาแห่งนี้อย่างพอเพียงทุกหลังคาเรือน จนถึงปัจจุบัน

3.5 กลุ่มองค์กรชุมชน

กลุ่มเยาวชน

กลุ่มเยาวชนเริ่มก่อตั้งขึ้นเมื่อปี 2542 วัตถุประสงค์ของการรวมกลุ่มของเยาวชน เพื่อ ช่วยเหลือกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน เนื่องในโอกาสต่าง ๆ เช่น งานประเพณีประจำปี ของหมู่บ้าน กำหนดกิจกรรมร่วมกันภายในกลุ่มช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เกิดความสมัครใจ ภายในกลุ่มและได้รับงบประมาณ สนับสนุนจากเครือข่ายชาวไทยภูเขาปางมะผ้าจำนวน 21,100 บาท ซึ่งทางกลุ่มเยาวชนได้นำเงินมาให้สมาชิกภายในกลุ่มกู้ยืมไปเลี้ยงสุกร โดยมีการกำหนดคืน ภายใน 1 ปี โดยทำการหมุนเวียนกันไปจนถึงปัจจุบัน ซึ่งมีกรรมการและสมาชิกร่วมกลุ่มจำนวน 17 คน

กลุ่มสตรี

ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี 2532 เพื่อช่วยกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน เช่นการรวมกลุ่มกัน ช่วยกันทำกับข้าวต้อนรับแขกในงานประจำปี ของหมู่บ้านซึ่งมีนางเอ สร้างสันติ เป็นประธาน

กลุ่ม ต่อมาในปี 2536 ได้มีการคัดสรรประธานกลุ่มขึ้นมาใหม่ ซึ่งนางหลง บนหลัง เป็น ประธานกลุ่มสตรี จนถึงปัจจุบันและมีสมาชิกภายในกลุ่มจำนวน 14 คน

4. สภาพทางเศรษฐกิจ

รายได้หลักของชุมชนได้จากการปลูกกระเทียมและถั่วเหลือง หลังฤดูกาลเก็บเกี่ยวข้าวนา โดยมีรายได้เสริมจากการเลี้ยงสัตว์โดยเฉพาะสุกร ซึ่งมีรายได้จากการเลี้ยงสุกรโดยเฉลี่ยประมาณ 3,000 บาท/ครัวเรือน/ปี

บ้านจำโป หมู่ที่ 1 ต.ปางมะผ้า อ.ปางมะผ้า จ.แม่ฮ่องสอน

1. สภาพพื้นที่

1.1 ประวัติศาสตร์ชุมชน

บ้านจำโป หมู่ที่ 4 ต.นาปู่ป้อม อ.ปางมะผ้า จ.แม่ฮ่องสอน เป็นชาวเขาเผ่ามูเซอดำ นับถือ ศาสนาพุทธ และมี ในอดีตได้อพยพถิ่นฐานมาจากพม่า บ้านปางโยน บ้านห้วยแม่ยี่ ป่าโหล มาตั้ง หมู่บ้านอยู่รวมกันบริเวณห้วยยาว (ชาวบ้านเรียกปาลูกข้าวหลาม) ซึ่งอยู่ทางทิศเหนือของบ้านจำโป ปัจจุบัน โดนมีนายจำโป ไพรเนติธรรม เป็นผู้นำหมู่บ้าน และนายจำเบอะเป็นแก้ว (ผู้นำศาสนา) ต่อมาในปี 2519 ก็มีการอพยพย้ายที่อยู่อีก สาเหตุเพราะการเจ็บป่วยบ่อย ๆ ทำให้ต้องอพยพ โดยแบ่งเป็น 2 สาย สายที่ 1 นำโดยนายจำโป ไพรเนติธรรม อพยพมาอยู่ที่บ้านจำโปที่อยู่ปัจจุบัน ขึ้นกับหมู่ 1 บ้านแม่ละนา ต.ปางมะผ้า อ.เมือง จ.แม่ฮ่องสอน ส่วนสายที่ 2 ไปอยู่ที่บ้านตองผา (ท้องผา) ซึ่งกลุ่มนี้ก็ได้มีการอพยพอีกโดยแบ่งเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มที่ 1 ได้อพยพไปอยู่ที่บ้านปางคายน้อย และกลุ่มที่ 2 ได้อพยพมาสมทบที่บ้านจำโป ในช่วงปี 2522-2523 ได้มีชาวบ้านบางส่วนได้ไปตั้งปางคามาเพื่อทำไร่และเลี้ยงสุกรที่ลูกข้าวหลาม แต่ก็ยังมาทำพิธีกรรมทางศาสนาที่บ้านจำโป จนถึงปี 2527 ได้มีชาวบ้านที่ไปตั้งปางคามาที่ลูกข้าวหลามกับอีกส่วนหนึ่ง ได้อพยพแยกไปอยู่ที่ลูกข้าวหลาม และทำนองเดียวกันนายจำฮือ (นายสมพงศ์ พันธุ์สามหมอก) ได้ไปตั้งปางคามาอยู่ที่ปางแปก ต่อมาในปี 2532 ก็มีชาวบ้านบางส่วนได้อพยพไปสมทบที่ปางแปก ซึ่งปัจจุบันได้เปลี่ยนชื่อหมู่บ้านมาเป็นบ้านบ่อไคร้ หมู่ที่ 11 ต.ปางมะผ้า โดยมีนายสมพงศ์ พันธุ์สามหมอก เป็นผู้ใหญ่บ้าน สาเหตุที่ชาวบ้านอพยพไปอยู่ที่ลูกข้าวหลามและปางแปกเพราะเรื่องพื้นที่ทำกินและน้ำในการอุปโภค บริโภค ไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพ

ในปี 2530 ได้มีการเปลี่ยนแปลงผู้นำหมู่บ้านจากนายจำโป ไพรเนติธรรม มาเป็นนายจำไคแซ ไพรเนติธรรม ซึ่งนายจำไคแซ ไพรเนติธรรม เป็นลูกนายจำโปเอง และในปี 2532 ทางอำเภอได้แต่งตั้งบ้านจำโปเป็นหมู่ที่ 4 ของตำบลปางมะผ้า โดยมีนายจำไคแซ ไพรเนติธรรม เป็นผู้

ใหญ่บ้านมาจนถึงปัจจุบัน บ้านจำโปมีผู้นำทางศาสนาตั้งแต่เริ่มตั้งหมู่บ้านจำโปมา 3 คน คือ 1. นายจำโป 2. นายจ่านะ 3. นายจาแล สมัคมนตรี

1.2 ลักษณะทางภูมิศาสตร์และที่ตั้ง

บ้านจำโป เป็นหมู่บ้านหมู่ที่ 4 ของตำบลปางมะผ้า อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน สภาพพื้นที่หมู่บ้านตั้งอยู่บนเนินไหล่เขา โดยมีพื้นที่ติดต่อกับชุมชนอื่นดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับ บ้านผาแดง

ทิศใต้ ติดต่อกับ บ้านบ่อไคร้

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ บ้านแม่ละนา

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ บ้านลูกข้าวหลาม

มีทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1225 ตัดผ่านกลางหมู่บ้าน ลักษณะบ้านเรือนตั้งอยู่บริเวณสองข้างถนน

2. สภาพทางสังคมและวัฒนธรรม

2.1 ประชากรและการปกครอง

ปัจจุบันหมู่บ้านจำโป มีจำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น 55 ครัวเรือน มีประชากรในหมู่บ้านรวมทั้งสิ้น 210 คน แยกเป็นชาย 115 คน และหญิง 95 คน

2.3 การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน

ลักษณะของบ้านในสมัยก่อน เป็นบ้านที่ไม่มั่นคงถาวร เนื่องจากมีการย้ายที่อยู่บ่อยครั้ง การสร้างบ้านจึงเป็นลักษณะสามารถรื้อถอนได้หรือสามารถทิ้งได้ง่าย ใช้วัสดุธรรมชาติที่มีในท้องถิ่น ระยะเวลาในการใช้ประโยชน์สั้น เช่น ลักษณะบ้านเป็นอาคารต่ำยกสูงจากพื้นประมาณ 1.50 เมตร ฝาและคานบ้านทำจากไม้ไผ่ หลังคามุงด้วยหญ้าคาหรือ ตองกือ มีอาคาร 2 หลังติดกัน มีห้องครัวอยู่ในบ้าน เตาไฟใช้หิน สวมก้อนและมีร้านข้างบนเตา เพื่อเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดและถนอมอาหาร

รูปแบบปัจจุบัน มีความแตกต่างจากในอดีตมาก เนื่องจากไม่มีการเคลื่อนย้ายหมู่บ้านและที่ทำกิน ซึ่งเป็นผลมาจากนโยบายของรัฐบาลที่กำหนดพื้นที่อยู่อาศัยของชาวเขา และจำกัดพื้นที่ทำกิน นโยบายทางด้านการปราบปรามยาเสพติด และส่งเสริมอาชีพเกษตรแผนใหม่ให้ชาวเขา มีการนำไฟฟ้าเข้าหาชุมชน สร้างระบบประปาและถนนเพื่อใช้ในการคมนาคมที่สะดวกขึ้น เมื่อต้องอยู่กับที่ลักษณะในการก่อสร้างบ้านเรือนจึงแตกต่างจากในอดีต มีการนำวัสดุที่มั่นคงแข็งแรงมาใช้และมีอายุการใช้งานยาวนาน ชาวบ้านปลูกสร้างบ้านด้วยไม้ 1-2 ชั้น หลังคามุงด้วยสังกะสี กระเบื้อง มีหน้าต่าง เสาคานใหญ่ ลักษณะเป็นบ้านยกสูงมีอาคาร 2-3 หลังติดกัน หลังหนึ่งใช้สำหรับเป็นห้องนอน ส่วนอีกหลังใช้สำหรับเป็นห้องครัว ประกอบอาหารและ

เก็บเมล็ดพันธุ์พืช หากมีอีกหนึ่งหลังใช้เป็นห้องนอนเช่นกัน เนื่องจากหนึ่งหลังคาเรือนประกอบ ด้วยหลายครอบครัว

2.4 ด้านสาธารณสุข

เมื่อมีอาการเจ็บป่วยส่วนใหญ่ชาวบ้านจะไปใช้บริการที่อนามัยบ้านแม่ละนา ถ้าหาก อาการหนักมากก็ส่งไปโรงพยาบาลปางมะผ้า

ปัจจุบันอัตราการตายของคนในชุมชนจะน้อยกว่าอดีต เพราะในอดีตถ้าเกิดเจ็บป่วยโดย เฉพาะไข้มาลาเรีย หมู่บ้านอยู่ห่างไกลจากโรงพยาบาล การคมนาคมไม่สะดวกทำให้คนตายมาก แต่ในปัจจุบันการคมนาคมสะดวก เมื่อเจ็บป่วยก็ไปหาหมอได้สะดวก และบางส่วนที่อาการไม่หนักก็รักษาด้วยยาสมุนไพร

2.5 ด้านการศึกษา

ปัจจุบันมีครูของการประถม 2 คน มีนักเรียน 30 คน โรงเรียนตั้งมาเกือบ 20 ปี แต่คนใน ชุมชนอ่านออกเขียนได้ประมาณ 37 คน

2.6 วัฒนธรรมประเพณี

ชุมชนบ้านจำป๋ เป็นชาวเขาเผ่ามูเซอดำ นับถือศาสนาพุทธ และมี เป็นส่วนใหญ่ โดยมี ประเพณีในรอบปี ดังนี้

พิธีทำบุญบ้าน	ในช่วงเดือนกุมภาพันธ์
เทศกาลกินวอ	ในช่วงเดือนมีนาคม
พิธีเรียกขวัญข้าว	ในช่วงเดือนมิถุนายน
พิธีกินข้าวใหม่	ในช่วงเดือนกันยายน
พิธีส่งผี	ในช่วงเดือนธันวาคม

3. ทรัพยากรธรรมชาติและจัดการ

3.1 ทรัพยากรดิน

การเพาะปลูก

1. การทำไร่ข้าว ในไร่ข้าวก็จะปลูกพืชผักสวนครัวเพื่อไว้บริโภคในครัวเรือน ที่เหลือก็จะนำ ไปขาย พันธุ์ข้าวที่ปลูกได้แก่

- ข้าวเจ้า ได้แก่พันธุ์ปางบอน ปะโอ หูแหล่มา ข้าวลาคะ ข้าวจำไ้ ซึ่งเป็นข้าวพันธุ์พื้นเมือง และข้าวเจ้าหอซึ่งพันธุ์ข้าวที่โครงการไทย-เยอรมันนำมาให้ชาวบ้านปลูก
- ข้าวเหนียว ได้แก่พันธุ์ จำเาะนะ นาเตะแน ชิวอแว ผลผลิตข้าวเมล็ดพันธุ์ข้าวที่ ไร่ปลูก 1 ไร่ จะได้ผลผลิตประมาณ 10 – 50 ถัง และพื้นที่ที่ใช้ทำไร่ข้าว ครอบ ครวหนึ่งอย่างน้อย 3-5 ไร่ ในแต่ละปีมีขนาด 2-5 ไร่

2. การทำนา หมู่บ้านจำโบมีพื้นที่นาประมาณ 10 ไร่ เนื่องจากสภาพหมู่บ้านเป็นเนินเขา และหุบเขา ไม่มีพื้นที่ราบ ไม่เหมาะแก่การทำนา ประกอบกับไม่มีน้ำพอสำหรับการทำนา และชาวบ้านจำโบไม่มีความชำนาญในการทำนาเพราะตั้งแต่บรรพบุรุษเคยทำแต่ไร่

ข้าวเป็นพืชหลักในการบริโภคเพื่อดำรงชีพ ในอดีตการทำไร่ข้าวไม่ค่อยมีโรคระบาดและแมลงระบาด แต่ในปัจจุบันมีโรคและแมลงระบาดทำความเสียหายกับข้าวไร่ อีกทั้งในอดีตที่ผ่านมาชุมชนมักจะทำไร่เลื่อนลอย เปลี่ยนที่ทำไร่ทุกปีและมีการถางป่าทุกปี แต่ปัจจุบันชุมชนต้องปลูกข้าวที่เดิมทุกปีและทางตนเองก็เข้มงวดกับการถางป่า จึงทำให้ชาวบ้านประสบปัญหาเกี่ยวกับพื้นที่ทำกินไม่พอเพียงและมีเนื้อที่ทำกินจำกัด ต้องปลูกข้าวและพืชไร่อื่น ๆ ในพื้นที่แปลงเดียวกันทุกปี ทำให้ดินเสื่อมสภาพ อีกทั้งชาวบ้านยังขาดความรู้ ความชำนาญ ในการใช้สารเคมีและขาดความรู้ในการฟื้นฟูสภาพดิน ถึงแม้เมล็ดพันธุ์ข้าวที่ใช้ในการปลูกเป็นพันธุ์พื้นเมือง ซึ่งมีความต้านทานต่อโรคค่อนข้างสูง ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้เป็นเหตุให้ผลผลิตข้าวในไร่ข้าวตกต่ำ

3. ไร่ข้าวโพด ผลผลิตของข้าวโพด เมล็ดพันธุ์ข้าวโพด 1 ถังจะให้ผลผลิต 30-50 ถัง พันธุ์ที่นิยมปลูกเป็นพันธุ์พื้นเมือง ได้แก่ พันธุ์(สามาถือมา)สีขาว และพันธุ์(สามาเล)สีเหลือง การปลูกข้าวโพด เพื่อใช้เลี้ยงสัตว์ หลังจากเก็บเกี่ยวข้าวโพด ก็ปลูกถั่วแดง ผลผลิตของถั่วแดง พันธุ์ถั่วแดง 1 ถังจะได้ผลผลิต 1-8 ถัง การทำไร่ข้าวโพด ส่วนใหญ่ปลูกเอาไว้เพื่อเลี้ยงสัตว์

4. การทำสวน ในชุมชนมีการปลูกไม้ผล ได้แก่ ขนุน ส้มโอ ท้อ กัลยาร มะขาม ฝรั่ง และกาแฟ การทำสวนไม้ผล ที่ผ่านมาชุมชนจะปลูกไว้เพื่อบริโภคมากกว่าปลูกขายเพราะไม้ผลบางชนิดทางการหรือหน่วยงานต่าง ๆ ที่มาส่งเสริมแล้วไม่ได้ขาย เช่น ท้อ ทำให้ชุมชนนิยมปลูกไม้ผลในแต่ละครอบครัวไม่มาก ปลูกไว้เพื่อบริโภคเท่านั้น

การเลี้ยงสัตว์

ชุมชนบ้านจำโบ มีการเลี้ยงสัตว์ ได้แก่ วัว ควาย หมู ไก่ทุกหลังคาเรือน และประสบปัญหาในการเลี้ยงสัตว์ คือ เกิดโรคระบาด, วัว ควายหาย สาเหตุมาจากการถูกขโมยหรือถูกรถชนตาย, วัว ควายเข้าไปทำลายไร่ของผู้อื่น

3.2 ทรัพยากรน้ำ

แหล่งน้ำในชุมชน

- ห้วยยาว ใช้ประโยชน์ในการบริโภคและทำนา
- บ่อน้ำบ่อผี ใช้ประโยชน์ในการอุปโภค / บริโภค ใช้กรณีน้ำประปาไม่ไหล
- ห้วยลูกปลา ใช้อุปโภค / บริโภค
- ห้วยบ้านเก่า ใช้ประโยชน์ในการทำประปาภูเขา

แหล่งน้ำ ในบริเวณหมู่บ้านมีน้ำน้อยและในช่วงฤดูแล้งจะทำให้แห้ง ไม่เพียงพอต่อการอุปโภค บริโภค ต้องนำน้ำประปาภูเขาที่มีระยะทางห่างจากหมู่บ้านมากมาใช้ ในชุมชน ซึ่งทางชุมชนได้มีการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำอย่างเข้มงวด

3.3 ทรัพยากรป่า

ชุมชนได้จำแนกการใช้พื้นที่ป่า ดังนี้

1. ป่าต้นน้ำ มีพื้นที่ประมาณ 500 ไร่
2. ป่าไผ่สอย มีพื้นที่ประมาณ 1,000 ไร่
3. ป่าอนุรักษ์ มีพื้นที่ 200 ไร่
4. ป่าช้า มีพื้นที่ประมาณ 10 ไร่

สัตว์ป่า

ในอดีตที่ผ่านมา ทรัพยากรสัตว์ป่าค่อนข้างจะมีมากในบริเวณบ้านจำโป เนื่องจากความอุดมสมบูรณ์ของป่าไม้และถ้าที่มีอยู่ที่บ้านจำโป เป็นแหล่งอาศัยของสัตว์ป่าหลายชนิด เมื่อมีหมู่บ้านเพิ่มขึ้น จำนวนประชากรก็เพิ่มขึ้น มีการทำมากขึ้น ชุมชนมีการล่าสัตว์มาเพื่อเป็นอาหารและขาย ทำให้สัตว์ป่าลดน้อยลงไปมาก สัตว์ป่าที่ยังพบเห็นอยู่ในปัจจุบัน เช่น หมู ลิง ลิ่น หมูป่า ชะนี แม่น ไก่ป่า ไก่ผา เก้ง เต่า แล่น นกเงือก

3.4 ทรัพยากรถ้ำ หมู่บ้านจำโปมีถ้ำอยู่ในบริเวณหมู่บ้าน 4 ถ้ำ

- ถ้ำผีแมน อยู่ทางทิศใต้ตะวันตกของหมู่บ้าน และห่างจากหมู่บ้านประมาณ 600 เมตร
- ถ้ำพารา อยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของหมู่บ้าน ห่างจากหมู่บ้านประมาณ 1,500 เมตร
- ถ้ำปากปาว อยู่ทางทิศตะวันตก ห่างจากหมู่บ้านประมาณ 500 เมตร
- ถ้ำแม่ละนา อยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ ห่างจากหมู่บ้านประมาณ 4 กิโลเมตร

3.5 ทรัพยากรคนสร้าง

1. บ่อน้ำ บ่อน้ำขุดโดยชาวบ้านช่วยกันขุดเป็นบ่อคอนกรีต สร้างเมื่อปี 2524 บ่อน้ำขุดหรือที่ชาวบ้านเรียกว่าบ่อน้ำยาหย่า มีน้ำตลอดทั้งปี ใช้อุปโภค บริโภคในเวลาน้ำประปาไม่ไหล
2. ดึงเก็บน้ำฝน มีทั้งหมดจำนวน 14 ดึง ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ
3. ยุ้งฉาง ธนาคารข้าว สร้างเมื่อ ปี 2529 ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากกองทุนพัฒนาตำบล 40% เป็นเงิน 2,500 บาท เป็นค่าวัสดุอุปกรณ์ และชาวบ้านช่วยสมทบแรงงาน ยุ้งฉางสามารถที่จะบรรจุข้าวประมาณ 800 ตัน และสามารถใช้งานถึงปัจจุบัน
4. โรงเรียน เริ่มก่อตั้งใน ปี 2529 โดยชุมชนร่วมกันทำเองและใน ปี 2530 ได้รับงบประมาณจากกองทุนพัฒนาตำบล 40% เป็นเงิน 8,000 บาท มาปรับปรุงอาคารเรียน โดยชุมชนสมทบแรงงานและวัสดุบางส่วนที่มีอยู่ในท้องถิ่น ปัจจุบันมีนักเรียน 30 คน ครูผู้สอน 2 คน

5. ประปาหมู่บ้าน จัดสร้างขึ้นในปี 2535 โดยได้รับงบประมาณสนับสนุนจากสภาตำบล ซึ่งมีแหล่งต้นน้ำร่วมกับบ้านแม่ละนา เนื่องจากการใช้น้ำของชาวบ้านมีปริมาณมากต่อวัน ถึงเก็บน้ำมีขนาดเล็กทำให้มีน้ำไม่พอต่อความต้องการของชุมชน ชุมชนจึงเริ่มมีการจัดเก็บค่าน้ำเดือนละ 3 บาท/ครัวเรือน โดยมีคณะกรรมการหมู่บ้าน เป็นผู้เก็บ

6. ศูนย์สาธารณะสุขมูลฐานชุมชน สร้างขึ้นในปี 2536 โดยทางสาธารณะสุขเป็นผู้สนับสนุน สังกะสี ชุมชนสมทบแรงงานและไม้ โดยมี อสม.เป็นผู้ดูแล

7. ถังเก็บน้ำสี่เหลี่ยม สร้างในปี 2536 โดยงบประมาณจากโยธาธิการ มีขนาด 3X6 เมตร ปัจจุบันใช้บรรจุน้ำได้อยู่ และในปี 2541 ได้รับงบประมาณจาก อบต. สร้างถังเก็บน้ำ ขนาด 4X5 เมตร ปัจจุบันยังใช้ได้

8. ศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน สร้างในปี 2538 โดยชุมชนช่วยกันสร้างเอง โดยมีคณะกรรมการดูแล ได้แก่ นายจำก่อ และนายอุดม นางสมนึก และนายจำพี มีงบประมาณ 12,500 บาท

9. ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เริ่มสร้างในปี 2538 โดยชุมชนร่วมกันสร้าง ต่อมาในปี 2539 ทางสภาตำบลได้จัดงบประมาณก่อสร้างอาคารถาวรให้ และทางพัฒนาชุมชนได้สนับสนุนค่าอาหารนมเด็ก และค่าตอบแทนผู้ดูแลเด็ก และอุปกรณ์ต่าง ๆ

3.6 กลุ่มกองทุนต่าง ๆ

1. ธนาคารข้าว เริ่มดำเนินการเมื่อปี 2529 โดยได้รับการสนับสนุนจากโครงการไทย-เยอรมัน ในรูปของกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน จำนวน 6,430 บาท จัดซื้อข้าวทั้งหมด 210 ถัง ต่อมาในปี 2531 ได้งบประมาณจาก ชค 35 อีก 66 ถัง และจากประชาสงเคราะห์อีก 48 ถัง โดยมีหลักเกณฑ์ในการกู้ยืมข้าวคือ ยืม 10 ถัง ใช้คืน 11 ถัง และในปี 2541 ทาง อบต.สนับสนุนข้าวอีก 400 ถัง ปัจจุบันในธนาคารข้าวมีข้าวเปลือกไม่ครบ มีเป็นส่วนน้อยที่มากู้ยืมแล้วใช้คืน

2. สหกรณ์ร้านค้า จัดตั้งขึ้นในปี 2528 โดยได้รับงบสนับสนุนจากโครงการไทย-เยอรมัน จำนวน 4,000 บาท โดยให้กลุ่มสตรีขายสินค้าที่เป็นของชุมชน ได้แก่ ผ้า ด้าย ที่ใช้ตัดเย็บเสื้อผ้าประจำเผ่า โดยมีนางนาทอ เป็นประธานกลุ่ม ดำเนินการไปได้ 2 ปี กิจการขาดทุน และดำเนินการไม่ได้ ไม่มีการติดตามอย่างต่อเนื่อง

3. กลุ่มเยาวชน เริ่มตั้งขึ้นในปี 2528 ด้วยการรวมกลุ่มเพื่อเล่นกีฬา โดยการส่งเสริมของเจ้าหน้าที่ประสานสัมพันธ์โครงการไทย-เยอรมัน กิจกรรมที่กลุ่มดำเนินการร่วมกันในช่วง 2 ปีแรก คือ กิจกรรมการกีฬา เลี้ยงไก่ ร่วมกิจกรรมพัฒนาหมู่บ้าน หลังจากนั้นสมาชิกกลุ่มส่วนมากลาออก ทำให้กลุ่มสลายลงจนกระทั่งปี 2536 ทางพัฒนาชุมชนได้สนับสนุนวัวให้แก่กลุ่มเยาวชนสมาชิกกลุ่มมี 5 คน ได้เลี้ยงวัวคนละ 2 ตัว

4. กลุ่มสตรี มีการรวมกลุ่มกันมานานตามประเพณีต่าง ๆ ปี 2535 มีกรรมการ 5 คน แต่ไม่ค่อยมีบทบาทหน้าที่ในปี 2537 ทางสาธารณสุขสนับสนุนเป็นอุปกรณ์เรื่องถ้วย จาน ช้อน ในวงเงินประมาณ 7,000 บาท และในปีเดียวกันทางพัฒนาชุมชนสนับสนุนงบประมาณเลี้ยงสุกรอีก 12,000 บาท โดยมีสมาชิกเลี้ยงสุกร 7 คน

5. กองทุนยา เริ่มจัดตั้งในปี 2535 โดยมีงบสนับสนุนจากสาธารณสุข จำนวน 730 บาท มีกรรมการรับผิดชอบ 5 คน ต่อมาในปี 2539 ได้ทุนจากสาธารณสุขสมทบอีกรวมแล้วประมาณ 3,000 บาท ในรูปยาเวชภัณฑ์ ปัจจุบันไม่มีการติดตามประเมินผล

6. กองทุน อ.พ.ป. เริ่มจัดตั้งในปี 2533 มีทุนดำเนินการครั้งแรก 6,400 บาท ให้สมาชิกกู้ยืมไปหมดแล้ว และปัจจุบันยังไม่มีการติดตามผล

4. สภาพทางเศรษฐกิจและอาชีพ

รายได้ส่วนใหญ่ของชุมชนมาจากการเลี้ยงสัตว์ เช่น วัว ควาย หมู ไก่ และการหาของป่าขายตามฤดูกาล ซึ่งชุมชนส่วนใหญ่พออยู่พอกิน ชาวบ้านในชุมชนไม่มีการออกไปขายแรงงานหรือรับจ้างที่อื่น โดยมีรายได้เสริมจากการหาของป่าขาย เช่น หน่อไม้ เห็ด ปลีกกล้วย ดอกตัง ผักหวาน จิก มะขามป้อม ไม้แปก(ไม้สน) โดยจะนำไปขายข้างทางหลวง และจะขายตามฤดูกาลของป่า ส่วนมากในฤดูแล้งจะไม่ค่อยมีของป่าขาย

5. สภาพปัญหาทั่วไปของชุมชน

5.1 ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ เนื่องจากชุมชนจำไม่มีอาชีพทางการเกษตร และเพาะปลูกพืชไร่เพื่อการยังชีพ รายได้หลักจึงเกิดจากการเลี้ยงสัตว์ขาย และการเก็บหาของป่าตามฤดูกาลเพื่อจำหน่ายเท่านั้น รายได้ในครัวเรือนอยู่ในขั้นต่ำ

5.2 ปัญหาทางด้านสังคมและวัฒนธรรม ในสภาพปัจจุบันแม้ในชุมชนจะยังคงมีการถือปฏิบัติตามประเพณีและวัฒนธรรม แต่ก็มีการปรับเปลี่ยนเพื่อให้เหมาะสมกับยุคสมัย การแต่งกายเป็นแบบกลุ่มคนพื้นราบตามสมัยนิยมและตามแฟชั่น ในชุมชนมีความแตกแยกมากขึ้นจากปัญหาทางการเมืองที่เข้ามาเกี่ยวข้อง ทำให้เกิดความขัดแย้งทางผลประโยชน์ที่ชุมชนต้องมาแบ่งพรรคแบ่งพวกกันเอง อีกทั้งผู้นำชุมชนไม่มีเวลาในการที่ดูแลลูกบ้านอย่างเต็มที่ วัฒนธรรมที่มีจึงเป็นเพียงการกระทำตามความเคยชินตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

5.3 ปัญหาทางด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ชุมชนจำไปจะมีปัญหาเรื่องการขาดแคลนน้ำดื่ม น้ำใช้ เนื่องจากมีการสร้างถนนจากทางแยกแม่ละนาไปบ้านไม้สูงบริเวณป่าต้นน้ำของหมู่บ้าน และมีหน่วย ตชด.มาตั้งฐานอยู่ในหมู่บ้านและบริเวณใกล้หมู่บ้าน การใช้น้ำจึงมีมากขึ้น และแหล่งน้ำที่มีอยู่ก็ไม่เพียงพอที่จะใช้ตลอดทั้งปี

บ้านปางตอง หมู่ที่ 2 ต.นาปู่ป้อม อ.ปางมะผ้า จ.แม่ฮ่องสอน

1. สภาพพื้นที่

1.1 ประวัติศาสตร์ชุมชน

บ้านปางตองเป็นชาวเขาเผ่ามูเซอแดง เดิมทีหมู่บ้านมีการรวมกันกับบ้านจะหอ (ปัจจุบันคือบ้านขอแบะ) ต่อมาได้แยกออกจากหมู่บ้านขอแบะ มาทางทิศตะวันออก ตั้งชื่อบ้านจำเชอ (ปัจจุบันคือบ้านปางบอน) ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2526 ได้แยกออกจากหมู่บ้านปางบอนมาอยู่ทางทิศใต้ของหมู่บ้านอีก 5 กม. ตั้งชื่อบ้านแฉะ (ปัจจุบันคือบ้านปางตอง) ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2528 ได้ย้ายมาทางทิศใต้อีก 1 กม. จนถึงปัจจุบันเรียกว่าบ้านปางตอง หมู่ 2 ตำบลนาปู่ป้อม อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีผู้ใหญ่บ้านชื่อนายปกครอง ศิริรัตนวงศา จนถึงปัจจุบัน

หมู่บ้านปางตองเป็นหมู่บ้านของเผ่ามูเซอแดงที่เรียกตัวเองว่า ลาหู่ญี มีถิ่นฐานเดิมอยู่บริเวณห้วยน้ำของ ตั้งแต่ก่อนปี พ.ศ. 2500 บริเวณห้วยน้ำของมีสูงตอนเหนือของบ้านปางบอน ปัจจุบันติดกับเขตประเทศพม่า ทำมาหากินด้วยอาชีพเกษตรกรรม ทำไร่เป็นหลัก (ไร่ข้าว, ไร่ฝิ่น) ต่อมาราษฎรพบว่าผลผลิตจากไร่ที่ได้ลดลงจึงปรึกษารัฐบาลร่วมกัน เพื่อโยกย้ายไปหาพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์กว่า ดังนั้นในราว ปี พ.ศ. 2504 จึงอพยพออกมาจากห้วยน้ำของ มีผู้ร่วมติดตามออกมา 15 - 20 หลังคาเรือน ซึ่งนำโดยนายแอใจ (ลุงของป้านุ ผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบัน) จากการเล่าชานของผู้ร่วมอยู่ในเหตุการณ์อพยพ โยกย้าย กล่าวว่า บริเวณห้วยน้ำของนั้นทำไร่ได้ไม่ค่อยดี วัชพืชมีเยอะ ทำงานมากขึ้นแต่ได้ผลผลิตลดลง จึงคิดหาสถานที่ใหม่ที่ดีกว่า เมื่อออกจากขอแบะ ก็ย้ายเข้ามาอยู่กะปิโหล (บ้านปางบอนเก่า อยู่บริเวณตอนเหนือบ้านปางบอนจะหอปัจจุบัน) เมื่ออยู่ที่กะปิโหล ในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2504 - 2513 ราษฎรต้องเดินทางไปทำไร่บริเวณบ้านปางตอง ปัจจุบันห่างจากกะปิโหลด้วยการเดินหนึ่งชั่วโมงครึ่ง เทียบเดียว เส้นทางก็เล็กแคทางคนเดิน จึงทำให้การขนส่งผลผลิตจากไร่กลับบ้านลำบาก จึงได้หารือกันอีกครั้งหนึ่ง เพื่อย้ายบ้านเข้าไปอยู่ใกล้ๆ ที่ทำไร่ในปี พ.ศ. 2514 จำนวน ผู้นำหมู่บ้านปู้จองแอพู จึงได้นำราษฎรจำนวน 11 ครอบครัว อพยพออกจากกะปิโหล มาตั้งบ้านอยู่ใกล้ ๆ ห้วยปางตองและเรียกว่าหมู่บ้านปางตอง และเวลาต่อมาได้ขยับร่นลงมาทิศใต้ประมาณ 1-2 กิโลเมตร บริเวณบ้านปางตองปัจจุบัน

1.2 ลักษณะทางภูมิศาสตร์และที่ตั้ง

- ทิศเหนือ ติดกับบ้านปางบอน
- ทิศตะวันออก ติดกับบ้านหนองหอยและบ้านผาแดง
- ทิศใต้ ติดกับบ้านน้ำสุผาเสื่อ
- ทิศตะวันตก ติดกับบ้านนาปู่ป้อม

2. สภาพทางสังคมและวัฒนธรรม

2.1 ประชากรและการปกครอง

บ้านปางตอง มีจำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น 55 หลังคาเรือน มีจำนวนประชากรรวมทั้งสิ้น 244 คน โดยแบ่งเป็น ชายจำนวน 135 คน และ หญิงจำนวน 109 คน

ผู้นำชุมชน

- ผู้ใหญ่บ้าน นายปกครอง สิริรัตนวงศา
- ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน นายประเสริฐ ดอกไม้มาลา และ นายจะบือ สายชลดี
- อบต (องค์การบริหารส่วนตำบล) นายจรัญ ไพโรจน์ธรรม และนายยาอะ สายชลดี

2.2 กฎระเบียบหมู่บ้าน

การปกครองในหมู่บ้านส่วนใหญ่แล้วใช้กฎหมายในการควบคุมดูแลและก็ใช้ทางด้านวัฒนธรรมประเพณีเข้ามาช่วย

กฎระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ

1. ป่าต้นน้ำ ห้ามใครไปทำลายหรือห้ามไปทำไร่ หากใครฝ่าฝืนต้องรับโทษโดย
ครั้งที่ 1 ตักเตือน
ครั้งที่ 2 ปรับเท่าที่ตกลงกันได้
ครั้งที่ 3 ดำเนินการตามกฎหมาย
2. ห้ามผลิต-ห้ามขาย-ห้ามซื้อ-ห้ามเสพยาเสพติดในหมู่บ้าน ใครฝ่าฝืนต้องรับโทษตามกฎหมายเด็ดขาด
3. ห้ามขายสุรา (เหล้าเถื่อน) ในหมู่บ้าน
4. ห้ามตะโกนลั่นในหมู่บ้านเวลากลางคืน
5. ห้ามใช้พื้นที่ป่าอนุรักษ์โดยเด็ดขาด หากยังไม่ได้รับอนุญาต
6. ห้ามดื่มเหล้าในเวลากลางคืน (เที่ยงคืน) ในขณะที่ชาวบ้านหลับกันหมดแล้ว (อาจรบกวนคนนอนหลับอยู่ก็ได้)

2.3 ความเชื่อ / ศาสนา / ประเพณีวัฒนธรรม

ราษฎรยังคงนับถือผี วัฒนธรรมและประเพณีของราษฎรบ้านปางตองก็ยังคงปฏิบัติและรักษาเอกลักษณ์อยู่ตลอดเวลา เช่น การแต่งกาย การจัดงานปีใหม่ (กินวอ) รูปแบบของงานก็คล้ายคลึงกับมูเซอแดงในหมู่บ้านอื่น ๆ

ประเพณีในรอบปี

1. การกินวอ (ปีใหม่)

การกินวอ (ปีใหม่) ของชาวเขาเผ่ามูเซอแดง จะจัดขึ้นในช่วงเดือนมีนาคมของทุกปี งานนี้ จะจัดประมาณ 7 วัน ก่อนจะกินวอต้องเตรียมพื้น, ข้าวสาร, อาหารแห้ง เช่นพริก, เสื้อผ้าใหม่-ใหม่ ให้พร้อมการจัดงานนี้ โดยจะแบ่งได้ดังนี้

- วันแรก เตรียมการตำข้าวปึกกิน โดยหม้อแรกของข้าวปึกจะไม่กิน ต้องทำบุญก่อน พอหม้อที่ 2 เริ่มกินได้ เพราะเป็นวัฒนธรรมมาแต่โบราณ
- วันที่ 2 เตรียมสถานที่เต้นรำ (จะคี) และเริ่มเต้น เต้นไปจนถึงวันที่ 4
- วันที่ 4 ตอนเช้าทุกคนต้องรวมกันในสถานที่เต้น จะคี เพื่อทำพิธีดำหัวและหลังจากนั้น เริ่มเดินขบวนไปทุกหลังคาเรือน พ้อมกับนำข้าวปึก, เนื้อหมู(ดิบ) และเทียนของมูเซอ ด้วย เพื่อทำพิธีซึ่งการขึ้นบ้านนั้น หลังแรกที่ขึ้นนั้นต้องเป็นบ้านผู้ใหญ่บ้าน แล้วไป บ้านผู้สูงอายุต่อจากนั้นไปบ้านของผู้ที่ยังไม่ได้ไป จนครบทุกบ้านแล้ว เป็นอันเสร็จพิธี
- วันที่ 5 หยุดเต้น 1 คืน เพราะเป็นวันกินวอน้อย
- วันที่ 6 เริ่มเต้นใหม่พร้อมกับข้าวปึกใหม่, ของถวายใหม่และการเต้นรำ (จะคี) นี้เต้นไป จนถึงวันที่ 7 พอตอนเช้าของวันใหม่ก็จะเอาต้นเกี๊ยะทิ้ง (ต้นที่เราเต้นรอบ ๆ)

2. ประเพณีทานศาลา

จะทำในช่วงปลายเดือนเมษายนของทุกปี เพื่อเป็นการทำพิธีขอสัตว์ป่ากับเจ้าป่า เจ้าเขา

2.4 แหล่งวิทยาการและภูมิปัญญาท้องถิ่น

- นายปะเลือน้อย เป็นปู่จ้องของหมู่บ้าน เป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา
- นายจ่านู ไพรเนติธรรม เป็นช่างตีเหล็กและจักสาน

2.5 การศึกษา

ชั้น	ชาย	หญิง	รวม
ป.เด็กเล็ก	6	9	15
ป.1	6	4	10
ป.2	8	4	12
ป.3	10	4	14
ป.5	2	-	2
รวม	32	21	53

3. ทรัพยากรและการจัดการ

3.1 ทรัพยากรที่ดิน

- ที่ทำกิน 1,650 ไร่ แบ่งพื้นที่ใช้ประโยชน์ ดังนี้
พื้นที่ปลูกข้าวโพด + ถั่วแปบหล่อ ปลูกสลับกัน 700 ไร่

พื้นที่ทำนา	150 ไร่
พื้นที่ปลูกยาง	100 ไร่
พื้นที่ปลูกข้าวไร่	700 ไร่

- ที่อยู่อาศัย 50 ไร่

3.2 ทรัพยากรน้ำ

1. แหล่งน้ำบริเวณ มี 2 แห่ง น้ำประปาภูเขาดีหมู และน้ำประปาคลองเบ่ง
2. แหล่งน้ำเกษตรกรรมมี 1 แห่ง คือ แม่น้ำน้ำโป่ง (หนองหอย)

3.3 ทรัพยากรป่า

1. ป่าต้นน้ำ มี 2 แหล่ง เป็นแหล่งประปาภูเขา คือ ป่าต้นน้ำดีหมู ประมาณ 5,000 ไร่ และป่าต้นน้ำ กองเบ่ง มีพื้นที่ทั้งหมด 2,000 ไร่
2. ป่าไผ่สอย มีพื้นที่ทั้งหมด 3,000 ไร่
3. ป่าช้า มีพื้นที่ทั้งหมด 20 ไร่
4. ป่าอนุรักษ์

3.4 ทรัพยากรคนสร้าง

ไฟฟ้า ใช้ไฟฟ้าพลังแสงอาทิตย์โดยศูนย์พัฒนาและเผยแพร่พลังงาน ต.หนองหาร อ.สันทราย จ.เชียงใหม่ สร้างโดยนายสุนันต์ บัวเนียว ใช้แผงโซลาร์เซลล์ 40 แผง ชาร์ตแบตเตอรี่ได้ครั้งละ 20 ลูก ชาวบ้านมีใช้อยู่ 40 ลูก (40 ครอบครัว) ที่เหลือใช้น้ำมันก๊าดและเตาผิงตามธรรมชาติ

3.5 กลุ่มองค์กรในหมู่บ้าน

- กลุ่มเยาวชนมีสมาชิกจำนวน 20 คน
- กลุ่มแม่บ้าน (สตรี) มีสมาชิก จำนวน 10 คน
- อสม. (อาสาสมัคร) 2 คน

3.6 การจัดการกองทุนหมู่บ้าน

3.6.1 กองทุนธนาคารข้าว เริ่มก่อตั้งปี 2544 เป็นเงินพระราชทานจากสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ เป็นเงิน 100,000 บาท นำไปซื้อข้าวเปลือก 30,000 บาท เป็นข้าวเปลือกจำนวน 600 ถัง เอาไปให้สมาชิกกู้ยืม ในการกู้ยืมต้องมีผู้ค้ำประกัน 1 คน ครอบรอบ 1 ปี ให้ใช้คืน 10 ถัง คืน 11 ถัง ส่วนที่เหลือไว้ให้สมาชิกยืมไปประกอบอาชีพ

3.6.2 กองทุน ก ข ค จ เป็นเงินอุดหนุนจากรัฐบาลซึ่งนำมาให้ชาวบ้านกู้ยืมในการประกอบอาชีพ มีกำหนดใช้คืนภายใน 5 ปี โดยมีคณะกรรมการหมู่บ้านเป็นผู้ดูแล

3.6.3 เงินอุดหนุนจาก อบต. 100,000 บาท นำมาให้ชาวบ้านกู้ยืมนำไปประกอบอาชีพ โดยมีกำหนดคืนภายใน 5 ปี

3.6.4 กองทุนเงินล้าน หมู่บ้านละ 1,000,000 บาท โดยมีกฎระเบียบตรงตาม กทบ. ของรัฐบาล

4. เศรษฐกิจและอาชีพ

<u>4.1 อาชีพหลัก</u>	การเกษตรกร	55 หลังคาเรือน
		66 ครอบครัว
	เลี้ยงสัตว์	55 หลังคาเรือน
		66 ครอบครัว

<u>4.2 อาชีพเสริม</u>	ค้าขาย	5 คน
	ตีมีด(ช่างเหล็ก)	15 คน
	จักสาน (ทำกำวย)	15 คน
	หาของป่าขาย	20 คน

4.3 รายได้ รายได้เฉลี่ยต่อปีของทั้งหมู่บ้านประมาณ 600,000 บาท โดยจำแนกเป็น

- รายได้ต่อครอบครัว / ต่อปี

ครอบครัวที่ได้ต่ำกว่า	15,000 มี	40 หลังคาเรือน
ครอบครัวที่ได้ประมาณ	20,000 มี	4 หลังคาเรือน
ครอบครัวที่ได้ประมาณ	12,000 มี	10 หลังคาเรือน
ครอบครัวที่ได้เกิน	80,000 มี	1 หลังคาเรือน

- รายได้ที่ได้ส่วนใหญ่ได้จาก / ต่อปี

ข้าว	150 ถัง
ข้าวโพด เกลี้ย	100 ปีป
ถั่วแปหล่อ เกลี้ย	15 ควาย
กระเทียม ประมาณ	15,000 กิโลกรัม

4.4 แรงงาน ส่วนใหญ่จะใช้แรงงานภายในครอบครัว และคนในหมู่บ้าน

5. สภาพปัญหาและความต้องการของหมู่บ้าน

- 1.1 การคมนาคมไม่สะดวก เนื่องจากถนนเป็นดินลาดชันตามไหล่เขา สภาพยากลำบากในฤดูฝน
- 1.2 น้ำประปาไม่พอใช้ ต้องการขยายประปาภูเขาเพิ่มเติม
- 1.3 เส้นทางเข้าหมู่บ้านจากถนนลูกรังเป็นถนนคอนกรีต เพื่อให้ใช้ได้ทุกฤดูกาล ซึ่งปัจจุบันถนนที่ใช้อยู่เป็นถนนดินลาดชันตามไหล่เขา สภาพยากลำบากมากในฤดูฝน

บ้านหนองหอย หมู่ที่ 4 ต.นาปู่ป้อม อ.ปางมะผ้า จ.แม่ฮ่องสอน

1. สภาพพื้นที่

1.1 ประวัติศาสตร์ชุมชน

หมู่บ้านหนองหอย หมู่ที่ 4 ต.นาปู่ป้อม อ.ปางมะผ้า จ.แม่ฮ่องสอน เริ่มก่อตั้งขึ้นเมื่อประมาณ 50 ปีก่อน โดยนายอ่อง เป็นผู้ก่อตั้งในสมัยนั้น เดิมทีนายอ่องเป็นชาวบ้านอาศัยอยู่ที่บ้านไม้ล้าน ตำบลปางมะผ้า อ.ปางมะผ้า จ.แม่ฮ่องสอน ซึ่งอยู่ติดกับชายแดนไทย-พม่า เนื่องจากถูกรบกวนจากชนกลุ่มน้อยที่อยู่ตามชายแดนอยู่ตลอดเวลา อีกทั้งประสบปัญหาด้านน้ำที่ใช้อุปโภค-บริโภคและปัญหาที่ทำกิน จึงได้ย้ายไปอยู่ที่บ้านไม้สูง แต่ก็ประสบปัญหาการขาดแคลนน้ำเพื่ออุปโภค บริโภคอีก จึงย้ายถิ่นฐานมาอยู่ที่บ้านหนองหอย ปี 2539 พร้อมกับลูกบ้านอีก 5 หลังคาเรือน ปัจจุบันหมู่บ้านหนองหอยมีจำนวนหลังคาเรือน 18 หลังคาเรือน จำนวนประชากร 77 คน ชาวบ้านหนองหอยเป็นชาวไทยใหญ่ นับถือศาสนาพุทธ ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่นการทำนา ทำไร่ และการเลี้ยงสัตว์ ปัจจุบันหมู่บ้านหนองหอยเป็นหมู่บ้านบริวาร ของหมู่ 4 บ้านน้ำสุผาเสื่อ ตำบลนาปู่ป้อม อ.ปางมะผ้า จ.แม่ฮ่องสอน โดยมีนาย เกษม พานิชย์ธนกิจ เป็นผู้นำหมู่บ้านและเป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ในส่วนของหมู่ที่ 4 บ้านน้ำสุผาเสื่อ

1.2 สภาพทางภูมิศาสตร์และที่ตั้ง

หมู่บ้านหนองหอยหมู่ที่ 4 ต.นาปู่ป้อม อ.ปางมะผ้า จ.แม่ฮ่องสอน ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของหมู่บ้านน้ำสุผาเสื่อ ทิศตะวันตกติดกับบ้านปางตอง ทิศเหนือติดกับหมู่บ้านน้ำจ้ำและทิศตะวันตกติดกับหมู่บ้านผาแดงและบ้านไม้สูง สภาพภูมิศาสตร์เป็นลักษณะป่าเบญจพรรณที่อุดมสมบูรณ์ และมีแม่น้ำห้วยน้ำโป่งเป็นแหล่งน้ำที่สำคัญที่ใช้ในการประกอบอาชีพการทำนา ทำสวน

2. สภาพทางสังคมและวัฒนธรรม

2.1 ประชากรและการปกครอง

จำนวนครัวเรือนและประชากรในหมู่บ้าน ในปัจจุบันหมู่บ้านหนองหอย มีจำนวนครัวเรือน 18 ครัวเรือน และจำนวนประชากรทั้งหมด 77 คน โดยแบ่งเป็นชาย 43 คน และหญิง 34 คน

ผู้นำชุมชน

ผู้นำจากการแต่งตั้ง	1 นายเกษม พานิชย์ธนกิจ	ผู้นำหมู่บ้านและสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลนาปู่ป้อม
ผู้นำตามธรรมชาติ	2 นายอ่อง ฟองอารมณ์	ผู้ทรงคุณวุฒิ
	3 นายชิต เพรชจารุทิศ	กม.ฝ่ายปกครอง
	4 นายบุญธรรม จำพาวรรณ	กม.ฝ่ายปกครอง
	5 นายจ๋ามสา อนุเมธากุล	ฝ่ายป้องกัน

6 นายกอหลี่	ฝ่ายป้องกัน
7 นายปานจัน พลอยประสมสุข	ฝ่ายวัฒนธรรม
8 นายเอ็ง พองอารมณ์	ประธานกลุ่มเยาวชน
9 น.ส.จอยเหยน สานสามัคคี	เลขาธิการกลุ่มเยาวชน

2.2 ประเพณีวัฒนธรรม

ชาวบ้านหนองหอยเป็นชาวไทยใหญ่ นับถือศาสนาพุทธ ในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาหรือการสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมของชุมชน การประกอบพิธีกรรมทางศาสนายังขาดสถานที่ในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา จึงต้องไปร่วมกับชุมชนบ้านน้ำสุผาเสื่อซึ่งอยู่ห่างไกลจากบ้านหนองหอย ไปทางทิศใต้ประมาณ 4 กิโลเมตร ซึ่งในการเดินทางเป็นไปอย่างลำบากเนื่องจากถนนไม่ดีและไม่มีพาหนะในการเดินทาง ในการสืบทอดประเพณีวัฒนธรรมตามความเชื่อของชาวบ้านหนองหอย ทั้งยังคงรักษาไว้ได้อย่างเหนียวแน่นเช่นในอดีต และอยากให้เยาวชนและเด็ก ๆ ในหมู่บ้านสืบทอดกันต่อไปให้ชวาวนานที่สุด โดยมีประเพณีในรอบปี ดังนี้

- ปอยหลีก ปอยธรรม งานสืบชะตาบ้าน ทำบุญบ้าน ตามความเชื่อของชาวบ้านในการทำปอยหลีก ปอยธรรม เพื่อเป็นการสะเดาะเคราะห์ ทำบุญให้เป็นสิริมงคลแก่บุคคลภายในครอบครัวของตนเอง ที่สืบทอดกันมานานตั้งแต่สมัยปู่ย่าตายาย ไม่มีกำหนดการหรือวันเดือนปีที่แน่นอนแล้วแต่ความพร้อมของเจ้าของบ้านเป็นหลัก

- ปอยข้าวหย่ากู่ จะมีขึ้นในเดือน 3 ตามปฏิทินไทย การหลั่งข้าวหย่ากู่ตามประเพณีดั้งเดิมที่สืบทอดกันมาของชาวไทยใหญ่ เป็นการกันตอ (ดำหัว) แสดงความเคารพนับถือผู้ที่มียุมากกว่าตัวเองและผู้อาวุโส ผู้เฒ่า ผู้แก่ในหมู่บ้าน

- ประเพณี กันตอ (ขอขมา) เดือน 5 เป็นการฉลองสงฆ์บายปักก่อนต้อนรับปีใหม่ พร้อมกับการฉลองเทศกาลสงกรานต์ของไทย ซึ่งชาวบ้านหนองหอยจะมีการรดน้ำดำหัวในหมู่บ้านที่น้องภายในหมู่บ้านและญาติต่างหมู่บ้านด้วย

- การเลี้ยงเถื่อน (เจ้าป่า) จะทำการในเดือน 8 ตามประเพณีความเชื่อที่สืบทอดกันมาแต่ในอดีต เพื่อเป็นการบอกกล่าว ขอพรจากเจ้าป่า เจ้าเถื่อน ช่วยปกป้องสัตว์เลี้ยงของชุมชนที่ปล่อยให้ไปหากินในป่าให้ปลอดภัยจากการถูกสัตว์ป่ากัดกินและทำลาย

- การเลี้ยงไร่ เลี้ยงนา เลี้ยงฝาย จะกระทำกันในช่วงของเดือนเก้า ตามความเชื่อของชาวบ้าน การเลี้ยงดังกล่าวกระทำเพื่อทดแทนคุณของดินที่ชุมชนใช้ในการปลูกพืชที่ได้ผลผลิตดี

- การเลี้ยงขวัญข้าว เป็นการอันเชิญเจ้าที่สิ่งศักดิ์สิทธิ์มาช่วยในการเก็บเกี่ยวผลผลิต และช่วยบอกกล่าวสัตว์ป่าทั้งหลายที่เคยมาเก็บกินผลผลิตของชาวบ้าน ให้นำมาคืนให้กับเจ้าของ ตามความเชื่อที่สืบทอดกันมาในอดีต พิธีการดังกล่าวจะกระทำกันในช่วงของเดือน 12

2.3 ด้านการศึกษา

ชาวบ้านที่อ่านออกเขียนได้มีประมาณ 35 คน ปัจจุบันหมู่บ้านหนองหอยยังไม่มีโรงเรียน หรือศูนย์การศึกษาเกิดในหมู่บ้าน ต้องเดินทางไปเรียนหนังสือที่โรงเรียนบ้านน้ำสุผาเสื่อโดยทางเดินเท้า ซึ่งโรงเรียนจะตั้งอยู่ที่หมู่บ้านน้ำสุผาเสื่ออยู่ห่างจากบ้านหนองหอยไปประมาณ 5 กิโลเมตร

3. ทรัพยากรธรรมชาติและจัดการ

3.1 ทรัพยากรที่ดิน

การทำไร่ข้าว การทำไร่ข้าวของชุมชนก็จะปลูกข้าว พริก พักทอง แตง ฯลฯ เสริมในไร่ข้าวเพื่อไว้บริโภคในครัวเรือน และแบ่งปันให้เพื่อนบ้านกิน พันธุ์ข้าวที่ใช้ในการปลูกส่วนใหญ่จะเป็นพันธุ์ข้าวพื้นเมืองได้แก่

- พันธุ์ข้าวเพื่องคำ
- พันธุ์ข้าวลายอ่อน

พันธุ์ข้าวสองพันธุ์นี้จะเป็นพันธุ์ข้าวเจ้าเนื่องจากชาวบ้านไม่นิยมในการบริโภคข้าวเหนียว ผลผลิตข้าว เมล็ดพันธุ์ข้าว 1 ถัง จะได้ผลผลิต 40-60 ถัง และพื้นที่ที่ใช้ทำข้าว ครอบครัวหนึ่งจะทำข้าวไร่ 2-5 ไร่ เป็นอย่างน้อย โดยชุมชนจะทำไร่ในลักษณะของไร่หมุนเวียน คือ ในแต่ละปีจะมีการทำไร่ไม่เกิน 2 ไร่ ในแต่ละปีของครัวเรือน

การทำไร่เงาะ เงาะเป็นพืชไร่ที่มีอายุค่อยข้างจะสั้นและมีลำต้นที่ค่อนข้างจะอ่อนแอ ดังนั้นในการทำไร่เงาะชุมชนไม่นิยมปลูกพืชอย่างอื่นเสริมในไร่เงาะ ผลผลิตของเงาะ ชุมชนจะปลูกเงาะไว้ขายเป็นรายได้ให้กับครัวเรือน

การทำไร่ข้าวโพด การทำไร่ข้าวโพดชุมชนจะปลูกข้าวโพดไว้เพื่อการเลี้ยงสัตว์ เช่น ไก่ หมู ผลผลิตข้าวโพด

การทำนา ข้าวที่ชาวบ้านใช้บริโภคจะได้จากการทำนาข้าวเป็นปลัก การทำนาข้าวในชุมชนทำกันทุกหลังคาเรือน บางครัวเรือนที่ไม่มีนา ก็จะเช่าที่นาของชาวบ้านหมู่บ้านอื่น ๆ ที่มีพื้นที่นาอยู่ที่บ้านหนองหอยทำ หลังการทำการเก็บเกี่ยวข้าวแล้วเสร็จชาวบ้านจะใช้พื้นที่นาในการปลูกกระเทียมและถั่วเหลือง ในฤดูแล้งเพื่อเป็นรายได้เสริมในครอบครั

การเลี้ยงสัตว์ การเลี้ยงสัตว์ของชุมชน ไก่จะเลี้ยงไว้เพื่อบริโภคทุกครัวเรือน หมู จะเลี้ยงไว้เพื่อบริโภคและขายให้กับหมู่บ้านรอบข้าง ชุมชนจะมีรายได้จากการขายหมูที่เลี้ยงไว้ ปีละประมาณ 3,000 บาท ต่อครัวเรือน

การเลี้ยงควาย กระบือ ชาวบ้านในชุมชนมีการเลี้ยงควายจำนวน 6 ครัวเรือน มีควายอยู่ 30 ตัว ควายที่เลี้ยงไว้จะเลี้ยงไว้ใช้งานเป็นหลัก ใช้ในการไถนา

การปลูกไม้ผล ชาวบ้านส่วนใหญ่จะปลูกไม้ผลไว้เพื่อบริโภคในครัวเรือนเท่านั้น เช่น มะม่วง ขนุน มะขาม ฝรั่ง ถั่วลิสง ฯลฯ จะปลูกไว้เฉพาะในบริเวณบ้านเท่านั้น

สภาพปัญหาการใช้ที่ดิน

การใช้ที่ดินของชุมชนยังเป็นการใช้ภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชน และมีที่ทำกินอย่างจำกัด ในปัจจุบัน ผลผลิตที่ได้มาต่ำ เพราะขาดความรู้ในการปรับปรุงดิน ขาดความรู้ในการใช้ปุ๋ยบำรุงดิน ทำให้ที่ดินที่ใช้ในการปลูกพืชของชาวบ้านไม่ได้ผลผลิตเท่าที่ควรและขาดการส่งเสริมจากหน่วยงานของรัฐและองค์กรอื่น ๆ

3.2 ทรัพยากรน้ำ

- แหล่งน้ำจากธรรมชาติที่มีในหมู่บ้าน ได้แก่ ห้วยน้ำประปา ซึ่งอยู่บริเวณป่าต้นน้ำและเป็นป่าอนุรักษ์ของชุมชนซึ่งชุมชนได้ใช้น้ำจากห้วยน้ำทำเป็นประปาภูเขาเพื่อบริโภคในหมู่บ้าน ซึ่งได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากองค์กรพัฒนาเอกชนในกวรจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์โดยชาวบ้านช่วยกันสมทบแรงงาน ก่อสร้างเมื่อปี 2539

- ลำห้วยน้ำโป่ง ลำห้วยน้ำโป่งถือเป็นแหล่งน้ำสำคัญที่ใช้ในการประกอบอาชีพ ชุมชนได้ใช้น้ำจากลำห้วยน้ำโป่งนี้ในการทำนา ปลูกกระเทียม ปลูกถั่วเหลืองซึ่งเป็นรายได้หลักของชุมชน

3.3 ทรัพยากรป่า ชุมชนได้แบ่งเขตป่าออกเป็น

- ป่าต้นน้ำ มีพื้นที่ประมาณ 500 ไร่
- ป่าใช้สอย มีพื้นที่ประมาณ 1,000 ไร่
- ป่าช้า มีพื้นที่ประมาณ 500 ไร่ อยู่ทางทิศใต้ของหมู่บ้าน

3.4 กลุ่มองค์กรชุมชน

- กลุ่มเยาวชนเริ่มก่อตั้งขึ้นในปี 2543 โดยคำแนะนำของผู้นำในหมู่บ้านเพื่อช่วยเหลือกิจกรรมในหมู่บ้าน เช่นงานประเพณีต่างๆ ที่จัดขึ้นในหมู่บ้าน ช่วยในการล้างจาน จัดอาหาร ต้อนรับแขก รวมถึงหน้าที่ต่าง ๆ ที่ได้รับมอบหมายจากชุมชนด้วย และในปี เดียวกันนี้ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากเครือข่ายชาวไทยภูเขาปางมะผ้า เป็นเงิน 4,100 บาท โดยได้ให้สมาชิกกลุ่มเยาวชนกู้ยืมไปเพื่อเลี้ยงหมู

- กลุ่มแม่บ้าน (กลุ่มสตรี) เป็นการรวมกลุ่มของแม่บ้านในชุมชนเพื่อช่วยกันจัดหาอาหารจัดเลี้ยงแขกผู้มาร่วมงานประเพณี ที่ชุมชนจัดขึ้นในหมู่บ้าน ปัจจุบันยังไม่มีองค์กรไหนเข้าไปสนับสนุนหรือเข้าไปช่วยส่งเสริมกิจกรรมของกลุ่มแต่อย่างใด

3.5 กลุ่มกองทุนในชุมชน

- กองทุนธนาคารข้าวเริ่มก่อตั้งเมื่อปี 2541 โดยการรวมกลุ่มของชาวบ้านได้นำข้าวเปลือกมารวมกัน จำนวน 25 ถัง เพื่อช่วยเหลือชาวบ้านที่มีข้าวเปลือกไม่พอกิน มากู้ยืมไปโดยกำหนดใช้คืนภายใน 1 ปี โดยผู้กู้ยืมต้องคั้นดอกเบี้ยเป็นข้าวเปลือก ผู้กู้ กู้ไป 8 ถัง ต้องคืนให้ 10

ถึง ในปัจจุบันข้าวเปลือกในธนาคารข้าวมีจำนวน 100 ถึง มีคณะกรรมการหมู่บ้านเป็นผู้ดูแล
ปล่อยกู้

- กองทุนหนุนเสริมจากองค์การบริหารส่วนตำบล จำนวนเงิน 100,000 บาท แต่เนื่องจาก
บ้านหนองหอยเป็นหมู่บ้านบริวารของหมู่ 4 บ้านน้ำสุผาเสีย จึงได้ส่วนแบ่งมาเป็นกองทุนหมู่บ้าน
จำนวนเงิน 30,000 บาท ให้สมาชิกในชุมชนบ้านหนองหอยกู้ยืมไปเพื่อประกอบอาชีพ โดยมี
กำหนดการคืนเงินภายใน 5 ปี มีคณะกรรมการร่วมกับบ้านน้ำสุผาเสียและหนองหอยเป็นผู้ควบคุม
ดูแลตามเงื่อนไขของ อบต. ในการปล่อยกู้

- กองทุนเยาวชน ได้รับเงินงบประมาณสนับสนุนจากเครือข่ายชาวไทยภูเขาอำเภอปาง
มะผ้า เมื่อปี 2543 เป็นเงิน 4,100 บาท โดยกลุ่มเยาวชนได้ให้สมาชิกกลุ่มกู้ยืมไปเลี้ยงหมูจำนวน
10 คน โดยกำหนดการคืนเงินภายใน 1 ปี และทำการหมุนเวียนกันไปอย่างนี้ทุกปีจนถึงปัจจุบัน

- กองทุน ก ข ค จ (กองทุนแก้ไขความยากจน) จำนวนเงิน 280,000 บาท เป็นงบ
ประมาณที่ได้รับจากการสนับสนุนจากรัฐเป็นกองทุนที่ได้รับร่วมกับบ้านน้ำสุผาเสีย ซึ่งเป็นหมู่บ้าน
หลัก บ้านหนองหอยได้รับส่วนแบ่งมา 60,000 บาท ให้สมาชิกในชุมชนไปประกอบอาชีพ มีการ
กำหนดการคืนเงินภายใน 5 ปี โดยมีคณะกรรมการหมู่บ้านน้ำสุผาเสียและหนองหอยเป็นผู้ควบคุม
ดูแลในการปล่อยกู้

4. เศรษฐกิจและอาชีพชุมชน

ชาวบ้านชุมชนบ้านหนองหอยประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก มีการทำไร่ ทำนา และ
การเลี้ยงสัตว์ ชาวบ้านจะอยู่กันแบบเศรษฐกิจพอเพียง ใช้ในครัวเรือน ไม่มีการไปขายแรงงานต่าง
ถิ่น ข้าวเป็นพืชหลักของชุมชนที่ใช้ในการบริโภค ซึ่งได้จากการทำนาข้าว – ไร่ข้าว ส่วนพืช
เศรษฐกิจหลักได้จากการทำไร่เงาะ และการปลูกกระเทียม การปลูกถั่วเหลือง เป็นต้น ส่วนการเลี้ยง
สัตว์เพื่อขาย เช่นหมู และควายเป็นรายได้เสริมของครัวเรือน แต่เนื่องจากการคมนาคมการเดินทาง
ลำบาก อีกทั้งห่างไกลความเจริญ ชาวบ้านไม่มียานพาหนะในการใช้บรรทุกผลผลิตออกมา
เพื่อขาย ทำให้ราคาผลผลิตของชาวบ้านส่วนใหญ่จะมีพ่อค้าคนกลางมารับซื้อในหมู่บ้าน ราคาต่ำ
ถูกพ่อค้าคนกลางกดราคา และมักจะเอาเปรียบชาวบ้านอยู่ตลอดมา

5. ปัญหาความต้องการของชุมชน

ด้วยสภาพภูมิศาสตร์ที่ตั้งของหมู่บ้านหนองหอย นอกจากจะห่างไกลจากความเจริญแล้ว
ทำให้การพัฒนาในด้านต่าง ๆ เป็นไปอย่างล่าช้า ผลผลิตที่ได้จากการทำไร่เงาะ มักจะถูกพ่อค้าคน
กลางเอาเปรียบ ซื้อในราคาถูก อีกทั้งยังขาดการส่งเสริมจากหน่วยงานของรัฐที่รับผิดชอบบางส่วน
ขาดโรงเรียนที่จะให้เด็กเรียนหนังสือ ซึ่งปัจจุบันมีเด็กอยู่ประมาณ 20 คนที่อยู่ในเกณฑ์ที่จะเข้า
เรียนได้และที่สำคัญชาวบ้านส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ยังไม่มีวัดในหมู่บ้าน ซึ่งถือว่าเป็นสถาน

ที่ประกอบพิธีการทางศาสนา เป็นที่พึงพอใจแก่ชาวบ้าน ชุมชนจึงอยากให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
รับผิดชอบช่วยมาพัฒนาเอาใจใส่ชุมชนให้มากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

บ้านลูกข้าวหลาม หมู่ที่ 9 ต.ปางมะผ้า อ.ปางมะผ้า จ.แม่ฮ่องสอน

1. สภาพพื้นที่

1.1 ประวัติศาสตร์ชุมชน

หมู่บ้านลูกข้าวหลาม ตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2530 โดยกลุ่มของผู้ใหญ่บ้าน นายจำนุ ลำภา
โอฬาร และกลุ่มของนายจำวะ สุขเรือนทอง ได้ปรึกษาหารือและตกลงกันเริ่มย้ายหมู่บ้านจากบ้าน
ถ้ำผกุดมาอยู่บ้านลูกข้าวหลาม ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2527 จนถึงปี พ.ศ. 2530 ชาวบ้านได้ย้ายมาหมด
ทุกครัวเรือน(20 ครัวเรือน) โดยเดิมกลุ่มของนายจำนุ ลำภาโอฬาร ย้ายมาจากบ้านจำโป่ม 4
ต.ปางมะผ้า จำนวน 15 ครัวเรือน และกลุ่มของนายจำวะ สุขเรือนทอง ย้ายมาจากบ้านป่าตึง ต.
ห้วยผา อ.เมืองแม่ฮ่องสอน 5 หลังคาเรือน ในการย้ายหมู่บ้านจากบ้านถ้ำผกุดมาอยู่บ้านลูก
ข้าวหลามได้รับการสนับสนุนจากโครงการพัฒนาที่สูงไทย-เยอรมัน หน่วยงานราชการในการปรับ
พื้นที่ สำหรับปลูกสร้างบ้านเรือน และจัดให้อยู่อย่างเป็นระเบียบ รวมทั้งให้เป็นที่พักพิงและที่
เสนอความต้องการของชาวบ้าน

สาเหตุที่ย้ายหมู่บ้านจากบ้านถ้ำผกุดมาอยู่บ้านลูกข้าวหลาม ก็เพราะบ้านเก่า (ถ้ำผกุด)
ได้ประสบปัญหาหลาย ๆ ด้าน เช่น ด้านน้ำเพื่อการอุปโภค – บริโภค ไม่เพียงพอ ห่างไกลจากการ
คมนาคมทางหลวงและยากต่อการที่จะใช้แรงงานคนชุดถนนเข้าหมู่บ้าน รวมทั้งที่ตั้งหมู่บ้านไม่
เหมาะสม ลาดชัน การไปมาหาสู่กันลำบาก โดยเฉพาะหน้าฝน ดังนั้นการย้ายหมู่บ้านมาอยู่บ้าน
ลูกข้าวหลามอย่างถาวร ด้วยพื้นที่แห่งนี้มีความอุดมสมบูรณ์ ทั้งป่า พื้นที่ทางการเกษตรกรรม มีน้ำ
ไหลตลอดทั้งปี มีสัตว์น้ำหลายชนิด เช่น ปลากุ้ง ปลา กุ้ง ปู เป็นต้น แต่ปัจจุบันน้ำได้แห้งหายไปหมดแล้ว
เหลือเพียงน้ำบ่อและประปาภูเขาเท่านั้นที่ได้ใช้กิน ตอนที่ตั้งหมู่บ้าน ไม่มีหมู่บ้านที่อยู่ใกล้ ๆ
แต่หมู่บ้านที่ห่างไกล 8-10 กม. มีบ้าน จะโป่ บ้านบ่อไคร้ บ้านไร่ ห้วยน้ำโป่ง หลังจากตั้งหมู่บ้าน
แล้วได้มีผู้อพยพมาจากหมู่บ้านต่าง ๆ เพิ่มจำนวนขึ้นเรื่อย ๆ

1.2 ลักษณะทางภูมิศาสตร์และที่ตั้ง

ทิศเหนือ ติดกับเขตบ้านท่าไคร้

ทิศใต้ ติดกับเขตบ้านแม่สุยะ

ทิศตะวันออก ติดกับเขตบ้านน้ำบ่อสะเป

ทิศตะวันตก ติดกับทางหลวง และ บ้านห้วยน้ำโป่ง

2. สภาพทางสังคมและวัฒนธรรม

2.1 ประชากร และการปกครอง

เมื่อเริ่มจัดตั้งหมู่บ้านลูกช้างหลาม ปี พ.ศ. 2530 มีประชากร ประมาณ 130 คน 24 หลังคาเรือน และหวังจากการตั้งหมู่บ้านแล้ว ได้มีกลุ่มคนอพยพมาจากหมู่บ้านต่าง ๆ ได้เข้ามาสมทบ จนถึงเดือนพฤษภาคม 2544 มีประชากรทั้งหมด 332 คน ชาย 151 คน หญิง 181 คน

กลุ่มคนที่ย้ายมาสมทบตั้งแต่ปี พ.ศ. 2530-2541 13 หลังคาเรือนแยกจัดตั้งครัวเรือนอยู่ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2530-2544 30 หลังคาเรือน ตัวเลขในการแยกจัดตั้งบ้านอยู่ ครัวเรือนเดิมนั้นมากกว่าคนกลุ่มคนที่ย้ายมาสมทบ เพราะเมื่อ 10 ปีก่อน ครัวเรือนหนึ่งนิยมอยู่ร่วมกัน 3-5 ครอบครัว เพราะยึดหลักการจากบรรพบุรุษ คือ เวลาเจ็บไข้ได้ป่วยจะได้ดูแลกันอย่างใกล้ชิดและให้บุคคลภายนอกเห็นถึงความสมัครสมานสามัคคี ความแข็งแรงของครัวเรือน ฉะนั้น เป็นวิธีการหนึ่งที่อาจจะช่วยป้องกัน การก่อการร้าย การโจรกรรมทรัพย์สินอีกด้าน พอยุคปัจจุบันไม่สามารถจัดตั้งเป็นครัวเรือนขนาดใหญ่ได้ก็เพราะความเจริญของบ้านเมืองเข้ามามีอิทธิพลทำให้ค่าใช้จ่ายต่าง ๆ มากขึ้น ได้มีการแข่งขันกันขึ้นทุก ๆ ด้าน เช่นการทำมาหากินที่อยู่อาศัย/สิ่งอำนวยความสะดวก ด้วยเหตุนี้เอง การย้ายตั้งครัวเรือนเดียวจึงมากขึ้น

ผู้นำชุมชน

นายจำนุ ลำภาโอฟาร เป็นผู้ใหญ่บ้าน

นายวิทยา ศิลป์มนตรี เป็นผู้นำทางศาสนา

นายจั่วะ สุขเรืองรอง เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน

นายจ่านา ศิริเลิศธรรม เป็นประธานผู้อาวุโสประจำหมู่บ้าน

2.2 การพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงในชุมชน

หลังจากตั้งหมู่บ้านแล้ว มีหน่วยงานราชการและเอกชนได้เข้ามาช่วยเหลือชาวบ้าน รวมทั้งการสนับสนุนเมล็ดพันธุ์พืชไร่และให้ชาวบ้านได้รับการฝึกอบรมด้านต่าง ๆ พร้อมกันนี้ความเจริญก็ได้กระจายสู่ชนบท มีไฟฟ้าใช้ มีถนน มีรถ ร้านค้า ตามเหตุการณ์ดังนี้

1. ปี พ.ศ.2527-ปัจจุบัน หน่วยงานกรมการศึกษานอกโรงเรียนได้เข้ามาสอนหนังสือ ตั้งแต่ตอนที่บ้านอยู่ถ้ำผกูด พอหมู่บ้านย้ายมาตั้งอยู่บ้านลูกช้างหลามก็ย้ายมาด้วย โดยใช้ชื่อว่า ศูนย์การศึกษาเพื่อชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” เพื่อสอนหนังสือสำหรับเด็กและผู้ใหญ่
2. ปี พ.ศ. 2527 ริเริ่มใช้แรงงานคนขุดถนนเข้าหมู่บ้านเพื่อใช้ในการติดต่อ การคมนาคม (ตั้งแต่อยู่บ้านเก่า)
3. ปี พ.ศ. 2535 ได้เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงถนนจากลูกรังเป็นคอนกรีตในปีแรก

4. ปี พ.ศ.2530-ปัจจุบัน หน่วยงานพัฒนาชุมชนอำเภอ ได้มาพัฒนาหมู่บ้านในด้านต่าง ๆ อาทิเช่น
 - ด้านความสะอาดที่อยู่อาศัยของราษฎร ตลอดจนการแนะนำ จัดสร้างรั้ว บริเวณบ้านส่วนบุคคล
 - แนะนำวิธีการเลี้ยงสัตว์ที่ถูกสุขาภิบาล โดยให้จัดสร้างโรงเรือนสัตว์แยกจากที่อยู่อาศัย
 - แนะนำให้ชาวบ้านรวมกลุ่ม จัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตประจำหมู่บ้าน
 - สนับสนุนงบประมาณในการจัดสร้าง ยุ้งฉาง,ธนาคารข้าว
 - ประสานงานกับสโมสรโรตารี แม่ฮ่องสอน/ธนบุรี จัดสร้างอาคารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก
 - สนับสนุนโครงการ แก้ไขปัญหาความยากจน
5. ปี พ.ศ. 2530 เกษตรอำเภอได้เข้ามาส่งเสริมพืชไร่ และไม้ผล เช่น ข้าวเจ้าฮ่อ,ถั่วแดง,ข้าวโพด,ฟักทอง,แตงกวา อื่น ๆ
6. ปี พ.ศ. 2530 สาธารณสุขอำเภอก็ได้เข้ามาฝึกอบรมให้ความรู้แก่ชาวบ้านในเรื่อง การป้องกันโรคระบาดในคน, การฉีดวัคซีนเด็ก, การคุมกำเนิด เป็นต้น
7. ปี พ.ศ. 2527 มีโครงการพัฒนาที่สูงไทย-เยอรมัน ได้เข้ามาพัฒนาหมู่บ้าน
 - การทำการแปลงการเกษตร
 - แนะนำวิธีการจัดการป่าต่าง ๆ ในหมู่บ้าน
 - การจัดทำแผนที่หมู่บ้าน
8. ปี พ.ศ. 2532 ไฟฟ้าเริ่มเข้ามา ส่งอำนวยความสะดวก และสื่อต่าง ๆ ก็ตามมา ทำให้กลุ่มคนเริ่มที่จะสนใจสิ่งเหล่านี้มากขึ้นทำให้ประเพณี วัฒนธรรมเริ่มอ่อนตัวลง
9. ปี พ.ศ. 2536 ได้มีโครงการไฮเฟอร์ ได้เข้ามาสนับสนุนโดยให้เกษตรกรที่ด้อยโอกาส ได้มีสัตว์เลี้ยง เช่น โค / สุกร

2.4 ประเพณีวัฒนธรรม

มีลักษณะไม่ต่างไปจากชาวลาหู่เชเล หรือมุเซอคำทั่วไป

3. ทรัพยากรธรรมชาติและการจัดการ

3.1 ประวัติศาสตร์ ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับการจัดการทรัพยากร

- หมู่บ้านลูกข้าวหลามโดยสภาพดั้งเดิมเป็นป่าทึบที่มีความอุดมสมบูรณ์พอสมควร มีพันธุ์ไม้นานาชนิดเจริญเข้ามาโตขึ้นตามหุบเขาต่าง ๆ มีทั้งหนวยน้ำ หนวยขม หนวยเส้น ขึ้นตามต้นไม้

บางพื้นที่ จนคนไม่กล้าเข้าไปใช้ประโยชน์และเดินผ่าน ถ้าไม่มีปิ่นติดมือไปด้วยและมีสัตว์ป่าหลายชนิดอาศัยอยู่ เช่น กวาง, เลียงผา, สมัน, เนื้อทราย, หมูป่า, หมี, เสือ ฯลฯ

ชาวบ้านและคนรอบข้างเรียกชื่อบริเวณนี้ว่า “ลูกข้าวหลาม” หมายถึงป่าที่อุดมสมบูรณ์ด้วยไม้ข้าวหลาม นอกจากเรียกชื่อว่า “ลูกข้าวหลาม” แล้วยังมีชื่อเรียกอีก เช่น

- ถ้ำมะแง ความหมาย มีต้นมะขามปลูกไว้ใกล้กับถ้ำ (ปลูกไว้ตอนสงครามญี่ปุ่น)
- น้ำบ่อหัววัว ความหมาย อดีตตอนที่ชาวบ้านจำไปเข้ามาทำไร่เลี้ยงสัตว์ ได้เดินผ่านบริเวณนี้และได้ตักน้ำกิน ได้พบเขาวัวป่าตกอยู่ในหนอง
- ปางมะเขือ

3.2 การใช้ประโยชน์จากพื้นที่ทำกิน

การใช้ทรัพยากรที่ดินในการเพาะปลูกพืชไร่และพืชเศรษฐกิจ

ที่	พืชที่ปลูก	การใช้ / ประโยชน์	ช่วงที่ปลูก	ช่วงที่เก็บเกี่ยว
1	ข้าวไร่	ปลูกไว้กิน 90% ขาย 10%	พ.ค.-มิ.ย.	พ.ย.-ธ.ค.
2	ข้าวโพด	ปลูกไว้เพื่อเลี้ยงสัตว์+ไว้กิน+ขาย	เม.ย.-พ.ค.	ธ.ค.-ต.ค.
3	งา	ปลูกไว้ขาย+ทำเป็นอาหาร	เม.ย.-พ.ค.	ก.ย.
4	ถั่วแดง	ปลูกไว้ขาย+ทำเป็นอาหาร	ธ.ค.-ก.ย.	พ.ย.-ธ.ค.
5	เผือก	ปลูกไว้ขาย+ทำเป็นอาหาร	เม.ย.-พ.ค.	พ.ย.-ม.ค.
6	ชิง	ไว้ใช้ในเทศกาลกินวอ+ขาย	เม.ย.-พ.ค.	ก.พ.-มี.ค.
7	ไม้ผล / มะม่วง	ปลูกไว้กิน+ขาย	มิ.ย.-ก.ค.	มิ.ย.-ก.ค.
8	มะขามแก้ว	ปลูกไว้กิน+ขาย	มิ.ย.-ก.ค.	ม.ค.-ก.พ.
9	ท้อหิน	ปลูกไว้กิน+ขาย	มิ.ย.-ก.ค.	ก.ค.-ส.ค.

วิธีการทำนา – ทำไร่ และชนิดพืชพันธุ์ที่ใช้ ตั้งแต่ดั้งเดิม

ในเขตบริเวณบ้านลูกข้าวหลาม ไม่มีน้ำเพียงพอต่อการที่จะทำนา ชาวบ้านที่มีนาจะอยู่นอกเขตพื้นที่บ้านลูกข้าวหลาม โดยส่วนใหญ่ที่มีนา ชาวบ้านจะอยู่บริเวณบ้านแม่สุยะ / บ้านน้ำกาด เขต ต.ห้วยผา อ.เมือง จ.แม่ฮ่องสอน และที่บริเวณแม่น้ำของ / บ้านไร่ เขต อ.ปางมะผ้า โดยให้ไทยใหญ่เช่าทำ

ชนิดพืชที่ใช้ดั้งเดิม

- สายพันธุ์ข้าวเจ้า มี 4 พันธุ์ ได้แก่ ข้าวหน่อเนมา, ข้าวหูละพา, ข้าวหน่อเพมา, ข้าวมาทรัพย์
- สายพันธุ์ข้าวเหนียว มี 4 พันธุ์ ได้แก่ ข้าวหน่อเพ, นานอว่า, ข้าวเลปอ, ข้าวหน่อเกียดปัจจุบันไม่นิยมปลูกกันแล้ว มีเพียงสายพันธุ์ข้าวเหนียวที่ปลูกไว้กันอยู่ชนิด

เดียว คือ ข้าวเหนียวแดง (ขึ้นหน่อเพ) สาเหตุ มีการเปลี่ยนพันธุ์เพราะสภาพภูมิอากาศแต่ละพื้นที่ แต่ละดินแตกต่างกัน ปลุกไม่ค่อยจะได้ผล

- ทุกวันนี้มีสายพันธุ์ข้าวที่ปลุกกันมาก แยกเป็น 2 สายพันธุ์ คือ
 - 1) สายพันธุ์ข้าวเจ้ามีข้าวมาน (วอมา) ข้าวลาย (จ่ากาย) ข้าวขนแสง (ขนแสง) พันธุ์เหล่านี้ได้มาจากชาวเขาเผ่าไทยใหญ่ เมื่อ 30 ปีก่อน
 - 2) สายพันธุ์ข้าวเหนียว มีข้าวเหนียวแดง (ขึ้นหน่อเพ) ข้าวไวแสง (ขึ้นหน่อน่าย) ข้าวเหนียวจาก (ขึ้นหน่อเพย)
- มีข้าวส่งเสริมจากทางราชการ ชื่อ ข้าวหอ (เริ่มปลูกปี 2530)
- สายพันธุ์ข้าวโพดที่ปลุกกันแต่ดั้งเดิมและทุกวันนี้ก็ยังปลุกอยู่ ปลุกเพื่อไว้เลี้ยงสัตว์ / ไว้กิน เช่น ข้าวโพดขาว (ขามาเกอมา) ข้าวโพดเหนียว (ขามาเออ)
- ข้าวโพดส่งเสริม มีพันธุ์สุวรรณ
- เผือก มีเผือกแดง (เป็นเน้เกีย)

นอกจากทำไร่เป็นหลักแล้ว ชาวบ้านยังมีการปลูกพืชเศรษฐกิจเพื่อเป็นรายได้เสริมมาจนเกือบครบครัน และชนิดที่ปลุกมีดังนี้

1. กาแฟ เริ่มปลูก ปี พ.ศ.2530 โดยโครงการพัฒนาที่สูงไทย-เยอรมัน นำมาส่งเสริมให้เกษตรกรทุกครัวเรือนเพื่อขายเป็นรายได้เสริมแก่ครอบครัว
2. ถั่วแดง เริ่มปลูกปี 2530 โดยโครงการพัฒนาที่สูงไทย-เยอรมัน นำมาส่งเสริมให้ชาวบ้านปลุกกันทุกครัวเรือน เพื่อทำเป็นอาหารดิบและแห้ง สามารถที่จะเก็บเมล็ดทำเป็นอาหารได้ตลอดทั้งปี และขายได้ดีกว่าพืชชนิดอื่น ๆ
3. เผือก / งา มีปลุกกันมาตั้งแต่ดั้งเดิมแล้ว ก่อนที่ไม่มีตลาดจัดจำหน่าย ชาวบ้านปลุกไว้ทำเป็นอาหาร ไม่ค่อยปลุกกันมากนัก และเริ่มมาปลุกกันมากขึ้น เมื่อปี 2536 เพราะมีตลาดที่จัดจำหน่ายผลผลิตให้ราคาดี

ไม้ผล

1. มะม่วง เริ่มปลูก ปี พ.ศ. 2530 ปลุกไว้กิน และ ขาย
2. มะขามหวาน / ห่อ เริ่มปลูก พ.ศ.2535 ปลุกไว้กิน
3. บัวย / ลิ้นจี่ เริ่มปลูก พ.ศ.2538 ปลุกไว้กิน

การใช้แรงงาน

ชาวบ้านได้มีการเอามือเอาแรงกันมาตั้งแต่ดั้งเดิม ไม่ว่าในหมู่บ้านและระหว่างหมู่บ้านกลุ่มคนอื่น ๆ ตามคำขอความช่วยเหลือจากบุคคลนั้น คนการจ้างงานมีบ้างเล็กน้อยเป็นบางครั้ง (ค่าจ้างเฉลี่ยวันละ 60 บาท)

การเลี้ยงสัตว์

การเลี้ยงสัตว์ไว้ในฟาร์มและจำหน่ายเพื่อเป็นรายได้เสริม

ที่	ชนิดสัตว์ที่เลี้ยง	การใช้ / ประโยชน์
1	สุกร	ใช้ในทางพิธีทางศาสนาของชนเผ่าลาหู่ดำ+ไว้กิน+ขาย
2	ไก่	ใช้ในทางพิธีทางศาสนาของชนเผ่าลาหู่ดำ+ไว้กิน+ขาย
3	โค	เลี้ยงไว้ขาย เพื่อเป็นรายได้เสริม
4	กระบือ	เลี้ยงไว้ขาย เพื่อเป็นรายได้เสริม
5	เป็ด / น่าน	เลี้ยงไว้ขาย / กิน
6	ม้า	เลี้ยงไว้ใช้งาน / ขาย (ปัจจุบันมีผู้เลี้ยงม้าอยู่ 1 ครัวเรือน)

ชนิดสัตว์ที่เลี้ยงแล้วมีปัญหาบ่อย เช่น โค / กระบือ ปัญหาที่พบคือ สัตว์เลี้ยงเข้าพื้นที่การเกษตรของบุคคลอื่นและก่อให้เกิดความเสียหายแก่พืช ในเมื่อเกิดปัญหาและความขัดแย้งเกี่ยวกับสัตว์เลี้ยงภายในชุมชน ก็จะมีชาวบ้าน / ผู้นำ / ผู้อาวุโส และคณะกรรมการช่วยกันไกล่เกลี่ยยุติ . ปัญหาโดยมีวิธีการอยู่ 3 ข้อ 1. ปลุกทดแทน (สำหรับในปีที่ยังไม่พ้นระยะการเพาะปลูก) 2. ชดใช้ด้วยผลผลิต 3. ชดใช้ด้วยเงิน

วิธีการเลี้ยงสัตว์ดั้งเดิม

ที่	ชนิดสัตว์เลี้ยง	วิธีการเลี้ยง
1	สุกร	เลี้ยงแบบปล่อยรวมกันทั้งหมู่บ้าน หาดอาหารที่มีอยู่ในท้องดินให้กิน เช่น รำข้าว ข้าวโพด / ต้นกล้วย / มะละกอ / ใบปอสา ให้อาหารวันละ 2 มื้อ (เช้า – เย็น)
2	โค	เลี้ยงแบบปล่อยให้หากินเองตามหุบเขา
3	กระบือ	เลี้ยงแบบปล่อยให้หากินเองตามหุบเขา
4	ไก่	เลี้ยงแบบปล่อย สร้างโรงเรือนสำหรับฟักไข่และทำที่หลบแดด หลบฝน

3.3 การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่า

ชุมชนได้อาศัยทรัพยากรในการนำมาใช้ประโยชน์และขายเพื่อบริโภคและขายเพื่อเป็นรายได้เสริมในครอบครัว

ที่	ชนิดของป่าที่หาได้	การใช้ / ประโยชน์
1	ไม้สัก	นำมาสร้างบ้านเรือน / สร้างคอกโรงเรือนสัตว์
2	ไม้แดง	นำมาทำฟืน
3	ไม้ไผ่	นำมาสร้างบ้านเรือน / จัดสานเครื่องใช้ในครัวเรือน / โรงเรือนสัตว์

4	หน่อไม้	นำมาทำอาหาร เช่น หน่อตอง / หน่อป๊อป / ขาย
5	หวาย / หน่อ	จัดสานเครื่องใช้ในครัวเรือน เช่น หีบใส่ผ้า / ตะกร้า / กระบุงแบก หน่อหวายมาทำเป็นอาหาร
6	เห็ด	นำมาทำเป็นอาหาร / ขาย
7	น้ำผึ้ง / ชีผึ้ง	หาไว้กิน / ชีผึ้งนำมาทำเทียน ใช้ในพิธีทางศาสนาของลาหู่ และ ขาย
8	ไม้เกี้ยว	ใช้ในการทำเป็นเชื้อเพลิง / ขาย
9	สัตว์ป่า	ล่าเพื่อทำเป็นอาหาร

3.4 หัตถกรรมในหมู่บ้าน

- หัตถกรรม การเย็บปักถักร้อยเสื้อผ้า ประจำเผ่ามีมาตั้งแต่ดั้งเดิมในอดีต เมื่อ 60 ปี ก่อน
วัตถุที่เป็นผ้า ด้าย ได้ซื้อมาใช้โดยซื้อจากพ่อค้าไทยใหญ่ ที่นำสินค้ามาจากพม่า มาขายฝั่งไทย สี
ของผ้าเป็นสีชาวล้วน ๆ ไม่มีสีอื่น ซื้อมาแล้วต้องย้อมสีธรรมชาติด้วยมือเอง แล้วค่อยนำไปแปรรูป
ใช้ เช่น ตัดเย็บเสื้อผ้า / กระเป๋า / เสื้อปูที่นอน / ผ้าห่ม อื่น ๆ และสินค้าต่าง ๆ ที่มีพ่อค้ามาขายให้
ชาวบ้านจะต้องซื้อเป็นปี เพราะมาขายปีละครั้งเท่านั้น ทุนและแรงงานก็ใช้ส่วนตัวในครอบครัว ไม่
มีกลุ่ม ไม่มีทุนกองกลาง พอผ่านมา 30 ปี ชาวบ้านก็ได้ใช้ผ้าลินิน จากพม่าที่มีคุณภาพ มีชิ้นมาอีก
ชิ้นหนึ่งและผ้าลินินกาย / ผ้าโทะ จากพ่อค้าไทยใหญ่ที่อยู่ฝั่งไทยนำมาขายในชนบทๆ

ในปัจจุบัน ชาวบ้านได้มีการจัดตั้งกลุ่มต่าง ๆ เกี่ยวกับงานหัตถกรรมในหมู่บ้าน ดังนี้

- กลุ่มสตรีเย็บเสื้อผ้าประจำเผ่า จัดตั้งกลุ่มเมื่อวันที่ 10 เดือน มีนาคม พ.ศ.2535 โดย
ช่วงแรกได้รับการสนับสนุนจาก ก.ศ.น. ได้รับในรูปของผ้าคิดเป็นมูลค่า 1,500 บาท ต่อมาได้รับการ
สนับสนุนจากศูนย์ศิลปาชีพ จ.แม่ฮ่องสอน จนถึงปัจจุบันมีเงินทุนหมุนเวียนประมาณ 70,000
บาท

- กลุ่มจักสาน งานจักสานได้มีการจักสานกันมาตั้งแต่ดั้งเดิมเพราะต้องใช้ในครัวเรือนและ
ใช้ในประเพณี วัฒนธรรม โดยเฉพาะในช่วงเทศกาลกินวอ หรือปีใหม่มูเซอคำ จะต้องสานตะกร้า,
เสื่อ, กระเช้า เพื่อบรรจุและรองพื้น วัสดุ / อุปกรณ์ต่าง ๆ หาใช้ในท้องถิ่น เช่น ไม้ข้าวหลาม / ไม้ราง
ยังไม่มีทุนของกลุ่มเพราะส่วนใหญ่จักสานมาใช้ในครอบครัวเท่านั้น โดยใช้แรงงานครอบครัว

- กลุ่มทอผ้า จัดตั้งกลุ่มเมื่อวันที่ 24 เดือนพฤษภาคม พ.ศ.2543 โดยได้รับงบประมาณ
จากศูนย์ศิลปาชีพ จ.แม่ฮ่องสอน ร่วมกับสำนักงานพัฒนาฝีมือแรงงานจังหวัดแม่ฮ่องสอน จำนวน
สมาชิก 25 คน มีวัสดุจากศูนย์ศิลปาชีพ จ.แม่ฮ่องสอน เป็นด้าย แล้วทอส่งคืนให้ในราคาเมตรละ
40 บาท (รับประกันราคา)

บ้านน้ำสุผาเสื่อหมู่ที่ 4 ต.นาปู่ป้อม อ.ปางมะผ้า จ.แม่ฮ่องสอน

1. สภาพพื้นที่

1.1 ประวัติศาสตร์ชุมชน

หมู่บ้านน้ำสุผาเสื่อ ตั้งอยู่หมู่ที่ 4 ต. นาปู่ป้อม อ. ปางมะผ้า จ. แม่ฮ่องสอน เป็นหมู่บ้านที่ตั้งขึ้นมาประมาณ 55 – 60 ปี เป็นการย้ายถิ่นฐานเพื่อหนีสงครามโลกครั้งที่ 2 มาจากหมู่บ้านทุ่งสาแล หมู่ที่ 7 ในปัจจุบัน

ประมาณเมื่อปี พ.ศ. 2482 – 2484 ได้ย้ายถิ่นฐานมาจากบ้านทุ่งสาแล มาจัดตั้งเป็นหย่อมบ้านเล็ก ๆ ขึ้นที่บริเวณศาลหลักเมือง ของหมู่บ้านน้ำสุผาเสื่อ ในปัจจุบันเริ่มแรกจะมีอยู่ประมาณ 5 – 6 หลังคาเรือน มีผู้นำหมู่บ้านคนแรกชื่อพ่อเผ่าทา โดยสมัยนั้นยังขึ้นอยู่กับหมู่บ้านทุ่งสาแลนั่นเอง จากการที่ตั้งเป็นหย่อมบ้านได้ประมาณ 10 – 15 ปีนั้น ก็ขึ้นเป็นหมู่บ้านเอกเทศ โดยมีผู้ใหญ่บ้านชื่อนายหลู พินดา ปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว และปัจจุบันผู้ดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านคือ นายสุรินทร์ สรานนท์เมธากุล

น้ำสุผาเสื่อ เป็นการตั้งชื่อหมู่บ้านโดย พ่อเผ่าทา (ปัจจุบันได้เสียชีวิตแล้ว) เป็นการนำชื่อสถานที่ ที่สำคัญของหมู่บ้านมารวมไว้ 2 แห่ง คือ น้ำสุ และ ผาเสื่อ น้ำสุผาเสื่อ ก็คือการนำสถานที่จาก 2 แห่งมาผสมกันนั่นเอง

1.2 ลักษณะทางภูมิศาสตร์และที่ตั้ง

หมู่บ้านน้ำสุผาเสื่อ ตั้งอยู่บริเวณทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของหมู่บ้านทุ่งสาแล โดยมีทางเท้า ใช้เวลาการเดินทางประมาณ 3 ชั่วโมง อยู่ทางทิศตะวันตก ของหมู่บ้านจำโปและบ้านผาแดง ปัจจุบันมีทางรถยนต์ถึงในหมู่บ้าน แต่ในช่วงฤดูฝนการคมนาคมโดยรถยนต์ หรือ จักรยานยนต์ เป็นไปด้วยความยากลำบากมาก สภาพภูมิศาสตร์เป็นลักษณะป่าเบญจพรรณ ที่อุดมสมบูรณ์ อยู่ในที่ลุ่มใกล้แหล่งน้ำ

2. สภาพทางสังคมและวัฒนธรรม

2.1 ประชากรและการปกครอง

รายชื่อคณะกรรมการหมู่บ้าน น้ำสุผาเสื่อ

1. นายสุรินทร์ สรานนท์เมธากุล	ผู้ใหญ่บ้าน
2. นายคำตัน ธรรมนิติสุขกุล	ผู้ช่วย
3. นายจันทร์ สรานนท์เมธากุล	ผู้ช่วย
4. นายคำแหลง พาณิชย์ธนกิจ	กรรมการหมู่บ้าน
5. นายส่วยจิ่ง สมานเมฆ	"
6. นายอินสม ปิยะวดี	"

7. นางชาญ พรหมภาพิณีกุล	"
8. นายทองคำ ปวงประสาท	"
9. นายผัด รัตนศิริเลิศ	"
10. นายจามส่า อนุเมธากุล	"
11. นายประสิทธิ์ บุญทวิธรรม	"
12. นายเกษม ธรรมนิติสุขกุล	"

2.2 กฎระเบียบชุมชน

1. เรื่องของยาเสพติด
 - 1.1 คนติดยาเสพติดในหมู่บ้านได้รับการบำบัด
 - 1.2 คนเสพติดครั้งที่ 1 มีโทษปรับ 500 บาท ครั้งที่ 2 ปรับ 1,000 บาท ครั้งที่ 3 จับส่งตำรวจพร้อมของกลาง
 - 1.3 หลังจากบำบัดแล้ว ให้มีการติมน้ำสาบาน หากเสพติดอีกจะปรับตามข้อ 1.2
2. ห้ามคนติดยาจากหมู่บ้านอื่น เข้ามาในหมู่บ้าน
 - 2.1 ดักเตือนให้กลับ
 - 2.2 ครั้งต่อไป จะดำเนินตามข้อ 1.2
3. คนขายในหมู่บ้าน
 - 3.1 ครั้งแรกปรับ 1,000 บาท
 - 3.2 ครั้งที่ 2 เพิ่มสองเท่า
 - 3.3 ครั้งที่ 3 จับส่งเจ้าหน้าที่พร้อมของกลาง
4. คนขายนอกบ้าน
 - 4.1 ครั้งที่ 1 ดักเตือนและปรับ เม็ดละ 1,000 บาท
 - 4.2 ยาฝิ่น ปรับมูลละ 500 บาท
 - 4.3 หากได้ของกลางให้ทำลายในที่ประชุม ครั้งที่ 2 จับส่งตำรวจพร้อมของกลาง
5. ผู้ค้ารายใหญ่ แจ้งให้ตำรวจจับทันที

มีคณะกรรมการหมู่บ้านคอยดูแลเรื่องยาเสพติดในหมู่บ้าน 4 คน

2.3 วัฒนธรรมประเพณี

บ้านน้ำสุผาเชื้อประชากรในหมู่บ้านเป็นชาวไทยใหญ่ นับถือศาสนาพุทธ มีวัดที่ชาวบ้านร่วมแรงรวมใจกันสร้างขึ้นมีพระสงฆ์จำวัดอยู่ 1 รูป จะมีประเพณีดั้งเดิมของชาวไทยใหญ่ ที่สำคัญ อยู่หลายอย่างอาทิ เช่น

- ประเพณีการเลี้ยงเมือง ใน 1 ปี จะมีการเลี้ยงเมือง 1 ครั้ง วิธีการ คือ การนำข้าวตอก ดอกไม้อาหารคาวหวาน ไปสักการะศาลเจ้าเมืองหลัก ของหมู่บ้านนั่นเอง ก่อนที่จะ

กำหนดวัน แต่ละปีก็จะมีการดูฤกษ์ดูยามโดยคนที่อาวโสในหมู่บ้าน พอถึงเวลาจะทำพิธีที่บริเวณศาลหลักเมือง มีการสวดพิธีกรรมแบบชาวไทยใหญ่ จะใช้เวลาประมาณ 1 ชั่วโมง หลังจากประกอบพิธีเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็จะมีการยิงปืน จุดประทัดกันสนั่นหวั่นไหว

- การเลี้ยงเดือนเลี้ยงป่า วิธีการก็จะเหมือนกับการเลี้ยงเมืองแต่จะมีคนเข้าร่วมในพิธีไม่มากเหมือนกับการเลี้ยงเมือง จะมีแต่เฉพาะผู้ชายที่ร่างกายแข็งแรงเท่านั้น เพราะจะไปทำพิธีในป่าโดยจะมีการเก็บเงินกันเพื่อซื้อเหล้า กล้วยเทียน ขนม ปริบแม่กระทั่งไก่เป็น ๆ จะมีการเชือดไก่เลี้ยงปากันสด ๆ ในตอนท้ายของพิธี

- ปอยดับไฟเทียน จะกำหนดวันเพื่อไม่ให้ตรงกับหมู่บ้านอื่น เพราะจะมีการใช้มือกันร่วมงานกันระหว่างหมู่บ้านไทยใหญ่ด้วยกัน ในพิธีจะมีการแห่ต้นเงิน ซึ่งจะคล้าย ๆ กับผ้าป่าในภาคกลาง แล้วนำต้นเงินซึ่งจะนำมาจากหมู่บ้านต่าง ๆ บ้านละต้น นำไปถวายวัด

3. ทรัพยากรและการจัดการ

3.1 ทรัพยากรธรรมชาติ

สภาพภูมิศาสตร์ของหมู่บ้านน้ำฮูผาเสื้อ ที่สำคัญคือ เป็นป่าเบญจพรรณ โดยมีไม้สักเป็นจำนวนมาก ซึ่งในอำเภอปางมะผ้า ยังคงเหลือป่าไม้สักที่อุดมสมบูรณ์มากแห่งหนึ่ง ก็คือบ้านน้ำฮูผาเสื้อนั่นเอง ในปี พ.ศ. 2535 ทางหมู่บ้านและส่วนราชการสำรวจป่าไม้ ที่คิดว่าน่าจะถูกทำลายในไม่ช้า จัดตั้งขึ้นเป็นสวนป่า เฉลิมพระเกียรติ โดยติดต่อขอข้อมูลและแนวทางในการจัดการ สำนักงานป่าไม้อำเภอปางมะผ้า และได้เกิดเป็นสวนป่าเฉลิมพระเกียรติขึ้นในเนื้อที่ประมาณ 1,000 ไร่ เมื่อวันที่ 5 ธันวาคม 2535 โดยใช้ชื่อว่า สวนป่าเฉลิมพระเกียรติ บริเวณพื้นที่ตั้งแต่ ปากทางเข้าหมู่บ้าน (ทางแยกขึ้นหมู่บ้านปางตอง) และได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านในการช่วยเหลือดูแลรักษาไม้เป็นอย่างดีมีตลอดมา

ลักษณะการใช้ประโยชน์จากป่า

- ไม้ / ได้แก่ สร้างบ้านเรือน เครื่องใช้ในครัว ใช้ในสถานที่สาธารณะประโยชน์
- สัตว์ป่า / ได้แก่ ด้านการท่องเที่ยว ด้านการศึกษา
- สัตว์น้ำ / ได้แก่ อาหาร การศึกษา การท่องเที่ยว

มีพื้นที่ป่าดูแลทั้งหมดประมาณ 5,000 ไร่

3.2 ทรัพยากรคนสร้าง

ระบบไฟฟ้าพลังแสงอาทิตย์

โครงการจัดตั้งระบบผลิตไฟฟ้าประจำ แบตเตอรี่ด้วยเซลล์แสงอาทิตย์ เฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฉลองสิริราชสมบัติครบ 50 ปี บ้านน้ำฮูผาเสื้อ หมู่ 4 ต. นาปู่ป้อม อ. ปางมะผ้า จ. แม่ฮ่องสอน ดำเนินโครงการโดย ศูนย์พัฒนาและเผยแพร่พลังงานภูมิภาค จังหวัดเชียงใหม่ การพัฒนาและส่งเสริมพลังงาน กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม

ล้อม งบประมาณ 750,000 บาท ในด้านแรงงาน ชาวบ้านเป็นแรงงานสมทบทั้งหมดในการดำเนินโครงการ จำนวนครัวเรือนที่ได้รับผลประโยชน์ทั้งหมด 28 ครัวเรือน

ประปาหมู่บ้าน

สร้างขึ้นเมื่อปี 2531 – 2532 แต่น้ำประปาไม่เพียงพอต่อความต้องการของชาวบ้าน เนื่องจากมีน้ำน้อย ประกอบกับในน้ำมีหินปูนมากทำให้หินปูนติดท่อ มีการดูแลและร่วมการพัฒนาอยู่ตลอด ซึ่งมีจำนวน 28 ครัวเรือนที่ได้ใช้ประโยชน์

4. อาชีพและเศรษฐกิจ

ประชากรส่วนใหญ่ของหมู่บ้านยังยากจนและขาดแคลนกว่าหลายหมู่บ้านในบริเวณใกล้เคียงกัน สาเหตุมาจากการคมนาคมไม่สะดวก การขายผลผลิตก็จะได้ในราคาต่ำ พืชไร่บางอย่างยังไม่มีมีการปลูก- ถึงแม้จะได้ผลผลิตดีก็ตาม เพราะไม่มีผู้เข้ามาซื้อ ที่สำคัญที่สุด จะมีเพียง 2 ชนิดเท่านั้น

1. ข้าว จะปลูกกันเฉพาะฤดูฝนเท่านั้น ประมาณ 90 ไร่ขึ้นต้นจะเป็นไร่ข้าวและที่เหลือจะเป็นนาข้าว ทุกครัวเรือนจะปลูกไว้บริโภคกัน ไม่มีการขาย ครอบครัวยุคหนึ่งบางปีก็ไม่มีข้าวกิน ต้องหางานพิเศษ เช่น หาของป่าหรือรับจ้างเพื่อแลกกับเงินมาซื้อข้าวกินไปวันหนึ่ง ๆ

2. งาม จะปลูกกันในฤดูฝน โดยใช้ไร่ข้าวเก่าในปีที่ผ่านมาปลูก ผลผลิตที่ได้ไม่แน่นอน รวมทั้งราคาในแต่ละปีไม่แน่นอน ราคาแต่ละปีจะขึ้นอยู่กับพ่อค้าที่รับซื้อ บางปีการคมนาคมยากลำบาก ราคาตกต่ำ ถ้าปีไหนการคมนาคมสะดวก ราคาที่สูง เหลือแล้วจะได้เงินอยู่ครอบครัวละประมาณ 2,000 – 3,000 บาท/ปี

นอกเหนือจากงานเกษตรแล้วยังมีการเลี้ยงสัตว์ อีกบ้าง แต่ก็ส่วนน้อย เช่นควาย จะเลี้ยงไว้เพื่อขายและรับจ้างทั่วไป หมู่บ้านเมือง จะเลี้ยงไว้เพื่อขายและบริโภคในครอบครัว ไก่, เป็ด ก็นิยมเลี้ยงไว้ทุกครอบครัว เพื่อบริโภค และเหลือไว้เพื่อจำหน่าย

บ้านไม้ซางหนาม หมู่ที่ 7 ต.นาปู่ป้อม อ.ปางมะผ้า จ.แม่ฮ่องสอน

1. สภาพพื้นที่

1.1 ประวัติศาสตร์ชุมชน

เดิมทีบริเวณที่ตั้งหมู่บ้านเมื่อประมาณ 20 ปีที่ผ่านมา มีชนเผ่าไทยใหญ่ มาอาศัยอยู่ก่อนและได้ย้ายออกไป เนื่องจากเป็นหมู่บ้านที่ไม่มีความเจริญ คนที่ย้ายออกไปมีความเชื่อว่ามีผีมาก คนล้มป่วยตาย เป็นจำนวนมาก โดยได้กระจายไปอยู่ตามหมู่บ้านใกล้เคียงต่างๆ ได้แก่ บ้านน้ำสุผาเสื่อ บ้านนาปู่ป้อม และบ้านน้ำกาด มีเพียงบางครัวเรือนที่ยังอยู่ถึงปัจจุบัน ผู้ที่ก่อตั้งหมู่บ้านเริ่มแรก คือนายจัน ย้ายมาจาก ถ้ำวัว มาตั้งหมู่บ้านไม้ซางหนาม แต่ก็ได้ย้ายไปอยู่บ้าน

ทุ่งสาแล จนได้มี นายยาปา กับลุงสม ย้ายมาอยู่ต่อ โดยได้มีพวกพี่น้อง ลาหู่ (มุเซอแดง) ลงมาอยู่
รวมกันที่บ้านไม้ซางหนาม เลยตั้งผู้นำหมู่บ้านปัจจุบันเป็น นาย ยาฟู

1.2 ลักษณะทางภูมิศาสตร์และที่ตั้ง

ทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ติดกับบ้านห้วยน้ำโป่ง

ทิศตะวันออกเฉียงใต้ ติดกับบ้านห้วยล้านนอก

ทิศตะวันตก ติดกับบ้านทุ่งสาแล

2. สภาพทางสังคมและวัฒนธรรม

2.1 ประชากรและการปกครอง

รายชื่อของคณะกรรมการหมู่บ้านไม้ซางหนาม หมู่ 7

1. ผู้นำหมู่บ้าน	นาย ยาฟู กองนรี
2. ประธานคณะกรรมการ	นางจ๋ามี เกศทิพย์สุคนธ์
3. กรรมการฝ่ายศึกษา	นายจำแญ วิเชียรผาแดง
4. กรรมการฝ่ายสาธารณสุข	นายยาแล ไวกจน์สมพร
5. กรรมการฝ่ายปกครอง	นายยาฝู ก้องนรี
6. กรรมการฝ่ายพัฒนา	นายจำแล
7. กรรมการฝ่ายป้องกันยาเสพติด	นายดอม เกศทิพย์สุคนธ์
8. กรรมการฝ่ายวัฒนธรรม	นายป่าแต่ นราพิติกุล
9. กรรมการฝ่ายรักษาพันธุ์สัตว์ป่าและต้นน้ำลำธาร	นายวินัย เกศทิพย์สุคนธ์
10. เลขาหมู่บ้าน	นายจำชัย พรชัยเจริญสิน

2.2 กฎระเบียบชุมชน

1. ข้อบังคับ ในการมีการเลือกผู้นำแต่ละฝ่ายในหมู่บ้าน
 - 1.1 ผู้ใหญ่บ้านต้องมาจากการเลือกของชาวบ้าน
 - 1.2 ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านต้องมาจากการเลือกของชาวบ้าน
 - 1.3 อบต. ต้องมาจากการเลือกของชาวบ้าน
 - 1.4 ผสส. ต้องมาจากการเลือกของชาวบ้าน
 - 1.5 กรรมการหมู่บ้านทุกฝ่ายต้องมาจากการเลือกของชาวบ้าน
2. ผู้ใหญ่ต้องอยู่ภายใต้ กฎข้อบังคับ ดังต่อไปนี้
 - 2.1 ผู้ใหญ่ต้องวางตัวเป็นกลางกับชาวบ้านทุกคน
 - 2.2 ผู้ใหญ่และผู้นำทุกฝ่ายต้องรับฟังเสียงส่วนใหญ่ของชาวบ้าน
 - 2.3 หลงจากผู้ใหญ่ไปประชุม ประชุมประจำเดือนที่อำเภอกลับมา ต้องมาประชุมที่
แจ้งให้ชาวบ้าน

3. เรื่องของงบประมาณและโครงการต่าง ๆ
 - 3.1 เรื่องงบประมาณ ต้องทำการอย่างโปร่งใส ไม่ให้มีการทุจริต
 - 3.2 งบประมาณจากทางอำเภอ ถ้าผู้ใหญ่บ้านมา ผู้ใหญ่ต้องเรียกชาวบ้านมาประชุม และแถลงจำนวนตัวเลขของงบประมาณ ที่เป็นจริงให้ชาวบ้านและกรรมการหมู่บ้านทราบ
 - 3.3 งบประมาณจาก อบต. ๆ ต้องแจ้งให้ผู้ใหญ่และชาวบ้านทราบ
 ข้อสรุป 1, 2, 3, เป็นกฎใช้สำหรับผู้นำหมู่บ้าน ผู้ทำผิด ชาวบ้านมีสิทธิปลดออกจากตำแหน่ง
4. เรื่องของยาเสพติดเช่น เฮโรอีน ยาบ้า ฝิ่นและกัญชา
 - 4.1 ห้ามชาวบ้านทุกคนในหมู่บ้านเสพยาเสพติด
 - 4.2 ห้ามชาวบ้านทุกคนค้าขายยาเสพติด
 หากมีการทำผิด จะมีโทษตามสมควร หนักหรือเบา หรือมีโทษตามกฎหมาย
5. เรื่องของการค้าประเวณี
 - 5.1 ห้ามสตรีในหมู่บ้านขาย ประเวณี ในหมู่บ้าน
 - 5.2 ห้ามสตรีในหมู่บ้านเป็นคู่กับผัวคนอื่น
 - 5.3 ห้ามผู้ชายในหมู่บ้านเป็นคู่กับลูกเมียคนอื่น
 หากมีการทำผิด จะถูกพิจารณาโทษ ตักเตือนปลงถึงขั้นปรับ
6. เรื่องของความสงบในหมู่บ้าน
 - 6.1 ห้ามคนในหมู่บ้านหรือนอกหมู่บ้าน ก่อความไม่สงบในหมู่บ้าน
 - 6.2 ห้ามคนในหมู่บ้านหรือนอกหมู่บ้าน เมาสุราอาละวาดและทะเลาะกันในหมู่บ้าน
 - 6.3 ห้ามคนในหมู่บ้านหรือนอกหมู่บ้าน ยิงปืน ในบริเวณหมู่บ้าน
 - 6.4 ห้ามคนในหมู่บ้านหรือนอกหมู่บ้าน ขโมยสิ่งของ ทรัพย์สินหรือสัตว์เลี้ยงของผู้
 อื่น
7. เรื่องของสัตว์เลี้ยงในหมู่บ้าน
 - 7.1 ห้ามเลี้ยงวัว ควาย ในหมู่บ้าน ต้องเลี้ยงให้ห่างจากหมู่บ้านและมีคอกด้วย
 - 7.2 ผู้ที่เลี้ยงหมูต้องมีคอกเป็นของตัวเอง ห้ามปล่อยไว้สร้างความสกปรกในหมู่บ้าน
 หากผู้ใดทำผิดต้องรับโทษ ปรับ ตามความเหมาะสม
8. เรื่องของการพัฒนาหมู่บ้าน
 - 8.1 ทุกคนต้องให้ความร่วมมือในการพัฒนาหมู่บ้านทุกครั้ง
 - 8.2 ต้องพัฒนา บ้านละ 1 คน ตาม วัน เวลา ที่นัดหมาย

หากไม่ทำตาม จะมีโทษปรับ ตามสภาพการจ้างแรงงาน

2.3 วัฒนธรรมประเพณี

บ้านไม้ช้างหนามเป็นชุมชนพี่น้องลาหู่ (มุเซอแดง) ซึ่งมีวัฒนธรรมประเพณีต่างๆคล้ายกับชุมชนลาหู่ในพื้นที่ใกล้เคียงทั่วไป โดยใช้ภาษาพูดคุยสื่อสารหลัก 2 ภาษา คือ ภาษามุเซอ และภาษาไทยใหญ่ มีประเพณีที่สำคัญๆเช่นเดียวกันกับชาวลาหู่ทั่วไปหลายหมู่บ้าน เช่น ประเพณีกินวอ เดือน 4 เป็นต้น

3. ทรัพยากรและการจัดการ

- พื้นที่ทำกินยังมีปัญหา ไม่พอเพียงเนื่องจากสมาชิกส่วนใหญ่ในหมู่บ้านย้ายมาจากที่อื่น ทำให้ไม่มีพื้นที่ทำไร่ โดยพื้นที่ทำไร่ของบ้านไม้ช้างหนามจะติดกับเขตของบ้านทุ่งสาแล
- มีการทำแนวกันไฟเขตป่าต้นน้ำ ประมาณ 500 ไร่ ได้รับงบประมาณช่วยเหลือในเรื่องค่าอาหาร และค่าวัสดุอุปกรณ์ จากเครือข่ายชาวไทยภูเขาปางมะผ้า 2,000 บาทต่อปี
- มีปัญหาเรื่องของการตัดไม้มาใช้สอยเนื่องจากอยู่ติดกับที่ทำการเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าสันปันแดน
- แหล่งน้ำอุปโภค บริโภคในชุมชนยังมีปัญหาเนื่องจากยังไม่มีระบบประปาหมู่บ้าน

4. อาชีพและเศรษฐกิจ

เนื่องจากยังมีปัญหาในเรื่องพื้นที่ทำกินทำให้บางครอบครัวต้องไปทำกินในพื้นที่ห่างไกล และไปรับจ้างทำไร่ของที่อื่นๆในบางครั้ง

กลุ่มและกองทุนต่างๆในชุมชน

- กองทุนไฮเฟอร์ ในการจัดการปล่อยให้ชาวบ้านกู้ในจำนวนที่เท่ากัน เพื่อเลี้ยงหมูโดยเฉพาะ
- กองทุนของกลุ่มเยาวชน (จากเครือข่ายชาวไทยภูเขาปางมะผ้า) 4,000 บาท กลุ่มเยาวชนทำกิจกรรมเลี้ยงไก่ ดูแลร่วมกันเป็นกลุ่ม
- กลุ่มสตรี มีจำนวนสมาชิก 12 คน
- กลุ่มเยาวชน มีจำนวนสมาชิก 15 คน

บทที่ 4

วิธีการดำเนินงานวิจัย

❖ กิจกรรมการสร้างความเข้าใจในกระบวนการ แนวคิด และกำหนดรูปแบบการทำงานร่วมกันของทีมวิจัยและผู้เกี่ยวข้อง

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อสร้างความเข้าใจในกระบวนการวิจัย และแนวทางการดำเนินงานโครงการ
- 2) เพื่อวางแผนทางการเก็บข้อมูลแบบมีส่วนร่วม
 - การกำหนดประเด็นข้อมูลสำคัญที่ควรมี
 - กระบวนการให้ได้มาซึ่งข้อมูล
- 3) การกำหนดแนวทางการดำเนินงานร่วมกันในพื้นที่

ขั้นตอนการดำเนินงาน

- กำหนดวันประชุม / เตรียมสถานที่
- เตรียมเนื้อหาและกระบวนการเพื่อใช้ในการประชุม (ประเด็นหัวข้อโครงการวิจัย วิธีการดำเนินการ แบ่งบทบาททีม)
- กำหนดผู้เข้าร่วมประชุม
- ประสานงาน/ออกหนังสือเชิญผู้เกี่ยวข้อง ร่วมเวที

เวทีครั้งที่ 1 เตรียมทีมงานสร้างความเข้าใจ บ.ห้วยน้ำโป่ง ร่วมกับตัวแทน 7 หมู่บ้าน

วันที่ 9 มีนาคม 2545

สถานที่ ที่ทำการผู้นำหมู่บ้าน บ้านห้วยน้ำโป่ง

องค์ประกอบผู้เข้าร่วมเวที

- ทีมที่ปรึกษา ศูนย์ประสานงานฯ จังหวัดแม่ฮ่องสอน
- ทีมวิจัยและคณะทำงาน
- ผู้นำชุมชน/ ผู้ใหญ่บ้านน้ำสุผาเสื่อ /บ้านปางตอง / บ้านลูกข้าวหลาม/บ้านสันป่าโป่ง /บ้านห้วยน้ำโป่ง / บ้านไม้ฆางหนาม
- คณะกรรมการหมู่บ้าน
- ประธานบริหาร และประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลนาปู่ป้อม
- ตัวแทนหมู่บ้านรอบข้างที่เกี่ยวข้อง รวม 7 หมู่บ้าน
- ประธานเครือข่ายชาวไทยภูเขา อ. ปางมะผ้า/เจ้าหน้าที่ธุรการเครือข่ายปางมะผ้า

- หัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าสันปันแดน
- ครูศูนย์การเรียนรู้ชาวไทยภูเขาบ้านห้วยน้ำโป่ง

กระบวนการจัดเวที

✧ สร้างความเข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับงานวิจัย

- ทีมวิจัยทบทวนความเป็นมาของโครงการ/คำถาม/วัตถุประสงค์/กรอบแนวคิดในการดำเนินงาน และผลที่คาดว่าจะได้รับจากโครงการวิจัยในระยะ 6 เดือนแรก
- แลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นจากผู้เข้าร่วมเวทีต่อแนวทางของโครงการ
 - ร่วมกันทบทวนสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับป่า โป่ง และสัตว์ป่า และสภาพปัญหาผลกระทบ
 - ความคาดหวัง/ความรู้สึก ต่อการดำเนินงานโครงการวิจัย
 - ผลที่ทุกคนอยากเห็น/อยากให้เกิดขึ้นร่วมกัน
 - ขั้นตอนการศึกษาวิจัย(ข้อมูล) ในช่วง 6 เดือนแรก
 - การกำหนดบทบาทหน้าที่ทีมวิจัยและผู้เกี่ยวข้อง
- รวบรวมและทบทวนข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะจากผู้เข้าร่วมประชุมโดยใช้เครื่องมือบันทึก แผนที่ความคิด

✧ แบ่งกลุ่มย่อยระดมความคิดข้อเสนอต่อแนวทางการสร้างความเข้าใจในระดับชุมชนทั้ง 7 หมู่บ้าน

- การสร้างความเข้าใจโดยนักวิจัยและทีม
- การกำหนดบทบาทหน้าที่ในการดำเนินงานร่วมกัน
- การสร้างเครื่องมือ กฎ กติกาในการดำเนินงาน

✧ ข้อตกลงร่วมในการดำเนินงานต่อไป

ประเด็นการพูดคุยในเวที

✧ ข้อคิดเห็นจากผู้ร่วมเวทีต่อแนวทางโครงการวิจัย

- ต้องมีการสร้างความเข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับงานวิจัยให้ชัดเจน ทั้งทีมวิจัยและชุมชนที่เกี่ยวข้องรอบโป่ง ถึงวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย โดยใช้ข้อมูลจากการศึกษาเป็นตัวกระตุ้นจิตสำนึกให้เห็นถึงความจำเป็นที่จะต้องอนุรักษ์สัตว์ป่าที่กำลังจะสูญหายไป ซึ่งเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่อันทรงคุณค่า ของชุมชน เพื่อให้ลูกหลานได้ศึกษารู้จักชนิดของสัตว์ป่าที่มีอยู่ในท้องถิ่นในอนาคต

- กระบวนการแก้ไขปัญหาจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศาสนา ความเชื่อในการจัดการโป่ง แลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการจัดการทรัพยากรของแต่ละชุมชน

- ควรที่จะมีการทบทวนงานวิจัยและงานพัฒนาที่เคยเกิดขึ้นในพื้นที่ โดยการศึกษาข้อมูลมือสอง เพื่อนำข้อมูลเดิมมาปรับใช้ เป็นฐานในโครงการวิจัยต่อไป

✧ สถานการณ์

- ปี 2518 เริ่มก่อตั้งหมู่บ้านห้วยน้ำโป่ง สภาพโป่งในพื้นที่มี 2 ชนิด คือ โป่งน้ำร้อน และ โป่งน้ำเย็น (โป่งนก หรือที่รู้จักกันในนามโป่งสันปึก) มีสัตว์ป่าหลายชนิดที่อาศัยอยู่ที่โป่งเย็น เช่น กวาง เก้ง หมูป่า นก ฯลฯ

- มีการเปลี่ยนแปลงทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ สาเหตุเกิดจากมีคนเข้าไปล่าสัตว์ป่า ยิงนกในบริเวณโป่ง ทั้งจากคนในพื้นที่และจากบุคคลภายนอกจากชุมชนรอบข้าง

- ปี 2534 ชุมชนเริ่มในการอนุรักษ์สัตว์ป่า ป่าไม้ แต่ไม่ได้ผลเท่าที่ควร และไม่ได้รับการยอมรับจากหน่วยงานของรัฐและชุมชนอื่น เพราะบ้านห้วยน้ำโป่ง เป็นหมู่บ้านบริวารของบ้านน้ำตมเสือ ซึ่งห่างจากหมู่บ้านหลัก 14 กิโลเมตร ไม่มีผู้นำจากการแต่งตั้งจากทางราชการ ผู้นำหมู่บ้านมาจากชาวบ้านเลือกกันเอง ปกครองกันเอง

- ต้นปี 2543 ชุมชนบ้านห้วยน้ำโป่ง มีการอนุรักษ์สัตว์น้ำ โดยแบ่งเป็นเขตหวงห้ามจับสัตว์น้ำทุกชนิดในบริเวณอนุรักษ์ โดยมีระยะทางประมาณ 1,000 เมตร ตามความยาวของแม่น้ำ ห้วยน้ำโป่ง

- โป่งยังอุดมสมบูรณ์ เพียงแต่สัตว์ป่ามาใช้ประโยชน์น้อยลง สาเหตุที่สัตว์ป่ามาใช้ประโยชน์จากโป่งน้อยลง เพราะถูกรบกวนจากมนุษย์ ในการเข้าไปลักลอบล่าสัตว์ป่า จากบุคคลภายนอกและในชุมชน

✧ ความคาดหวัง / ความรู้สึกต่อการดำเนินโครงการวิจัย

- ชุมชนต้องการอนุรักษ์โป่ง เพื่อให้มีสัตว์ป่ามาใช้ประโยชน์จากโป่งตลอดไป ชุมชนเห็นด้วยกับงานวิจัย

- ให้ทุกฝ่ายช่วยกันอนุรักษ์สัตว์ป่า ป่าไม้ ให้ชุมชนเป็นผู้จัดการ โดยเริ่มจากชุมชนบ้านห้วยน้ำโป่ง

- ควรปรึกษารัฐหรือร่วมกับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในการดำเนินการ เช่น เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าสันปันแดน องค์การบริหารส่วนตำบลนาปู่ป้อม องค์การบริหารส่วนตำบลปางมะผ้า และหน่วยงานของรัฐในพื้นที่

- หาเครื่องมือ เทคนิคในการฟื้นฟู อนุรักษ์ป่า สัตว์ป่า โป่งเพื่อให้มีความสมดุลอย่างยั่งยืน

- ให้ชุมชนรู้เท่าทัน รู้เท่ากัน ลงมือปฏิบัติแบบมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง ไม่เอาเงินเป็นตัวตั้ง

✧ ผลที่คาดว่าจะได้รับจากงานวิจัยในช่วง 6 เดือนแรก

- ชุมชนรอบข้าง รู้และเข้าใจกระบวนการทำวิจัยแบบมีส่วนร่วม มีข้อมูลบริบท ชุมชนรอบข้าง 7 หมู่บ้าน

- ได้องค์ความรู้ในการจัดการโปง ป่าไม้ สัตว์ป่าของชุมชน ภูมิปัญญา ศาสนา ความเชื่อที่เอื้อต่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพโปงและสัตว์ป่า

- ได้ข้อมูลสถานการณ์ปัญหาผลกระทบและได้แนวทางการจัดการร่วมกัน

✧ ขั้นตอน วิธีการศึกษาวิจัยในช่วง 6 เดือนแรก

- ศึกษา ทบทวนศักยภาพการจัดการภายในชุมชน การจัดการภายนอกร่วมกันทั้ง 7 ชุมชนรอบข้าง

- ค้นหาปัญหาร่วมกันช่วยกันแก้ไขปัญหาทางออกมีการติดตามประเมินผลร่วมกัน

- NODE สนับสนุน / หนุนช่วยชุมชนในการทำวิจัย โดยชุมชนเป็นผู้ทำวิจัย

- ทำอย่างไรให้ได้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย ต้องมีเครื่องมือในการเก็บข้อมูล

- มีการวิเคราะห์ผู้เกี่ยวข้อง และกำหนดบทบาทหน้าที่ทีมวิจัย

ข้อเสนอต่อแนวทางการสร้างความเข้าใจ ใน 7 หมู่บ้าน

✧ สร้างความเข้าใจโดยนักวิจัย

- งานวิจัยคืออะไร / ความหมายของงานวิจัย / ขอบเขตเนื้องานวิจัย

- การร่วมมือทำงานกันเป็นทีม

- ประสานงานทาง อบต. ,เครือข่ายชาวไทยภูเขา, อำเภอ

- เริ่มจากชุมชนที่มีงานวิจัยก่อน – ต้องทำอย่างต่อเนื่อง

- ไม่เอาเงินเป็นที่ตั้ง

✧ แบ่งหน้าที่ในการดำเนินงาน

- มีคณะทำงานในแต่ละหมู่บ้าน

✧ สร้างเครื่องมือ สร้างกฎ กติกา

- การบันทึกการประชุมแต่ละหมู่บ้าน

- การจัดทำป้ายประกาศเขตพื้นที่วิจัย

- ให้เครือข่ายแจ้งให้สมาชิกชายได้ทราบ

- ผู้ที่เข้าร่วมประชุมบอกต่อ

- ให้หอกระจายข่าวแจ้งลูกบ้านให้ทราบทั่วกัน

- ใช้ศูนย์การเรียนรู้ในการประชาสัมพันธ์

✧ จัดประชุมประจำเดือนคณะทำงานทุกหมู่บ้าน (ประชุมสัญจร)

- กำหนดวันนัดหมายการประชุม
- แจ้งวัตถุประสงค์การประชุม
- เชิญหน่วยงานของรัฐในพื้นที่เข้าร่วมประชุม
- แบ่งหน้าที่ระหว่างนักวิจัยและผู้เข้าร่วม
- ผู้เข้าร่วม คณะกรรมการหมู่บ้าน, อบต., กลุ่มแม่บ้าน, กลุ่มเยาวชน, ผู้อาวุโส, ผู้สูงอายุ, ชาวบ้าน, ผู้อยากรู้, พระ
- หมุนเวียนการประชุมทุกหมู่บ้าน
- แลกเปลี่ยนความคิดเห็น, ประสพการณ์
- ผู้ใหญ่บ้านเข้าร่วมทุกครั้ง
- นักวิจัยร่วมประชุมกับผู้ใหญ่บ้านในหมู่บ้าน

ข้อตกลงร่วม

นัดหมายการประชุมประจำเดือนคณะทำงานตัวแทนจากหมู่บ้านรอบข้าง ในวันที่ 6/04/45 สถานที่ศูนย์การเรียนรู้ชาวไทยภูเขา บ้านลูกข้าวหลาม ตำบลปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน เวลา 10.00 น.

เวทีครั้งที่ 2 เวทีเตรียมทีมงานสร้างความเข้าใจโครงการวิจัย บ้านลูกข้าวหลาม

วันที่ 14 มีนาคม 2545

สถานที่ ศูนย์การเรียนรู้ชาวไทยภูเขา บ.ลูกข้าวหลาม

ประเด็นการพูดคุยในเวที

✧ ข้อคิดเห็นต่อโครงการวิจัย

- การศึกษาข้อมูลอย่างมีส่วนร่วม
- ประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นจากงานวิจัย
- แนวทางการขยายพื้นที่การวิจัยในอนาคตหากงานวิจัยในช่วงแรกประสบความสำเร็จ
- ทำอย่างไรในการกำหนดแนวทางการป้องกันการล่าสัตว์
- โครงการวิจัยนำไปสู่งานวิจัยเชิงอนุรักษ์

✧ แนวทางการดำเนินงาน ในช่วงแรก

- ทำความเข้าใจกับ 7 หมู่บ้าน และทำความเข้าใจกับคณะทำงานแต่ละหมู่บ้าน
- กระบวนการเก็บข้อมูล

✳ ร่วมกำหนดประเด็นข้อมูลศึกษา

- 1) สถานการณ์การเปลี่ยนแปลง ผลกระทบที่เกิดขึ้น จากอดีต ถึงปัจจุบัน
- 2) การใช้ประโยชน์จากป่าและโปงของชุมชนรอบโปง
- 3) สภาพชุมชน/บริบทชุมชน
 - 3.1 สภาพพื้นที่
 - 3.2 สภาพทางสังคม / วัฒนธรรม
 - 3.3 ทรัพยากรและการจัดการ
 - 3.4 สภาพทางเศรษฐกิจ
- 4) ประสิทธิภาพ ทุนเดิมของชุมชนที่เอื้อต่อการอนุรักษ์ป่า โปง สัตว์ป่า

การสรรหาทีมงานในท้องถิ่น ทีมประสาน

✳ สรรหาจากเวทีการประชุม

ใช้มติในที่ประชุมในการสรรหาทีมงานที่เข้าร่วมงาน

- ผู้ใหญ่บ้าน ประธานที่ปรึกษาของกลุ่ม
- คณะกรรมการหมู่บ้าน อบต. / จำจ้อย สมชาย นพพร พรส ณรงค์
- กลุ่มเยาวชน ยุวชน เด็กนักเรียน / จำจอย กำพล ณรงค์ ศิริโสภา อวรรณ
- กลุ่มแม่บ้าน / มาลีษา อรัญญา พันทิสสา
- เครือข่ายปางมะผ้า นาคะ นาคือ
- หน่วยงานที่ปรึกษาในพื้นที่ ครูกศน. จันท.ตชด.

เวทีครั้งที่ 3 เวทีเตรียมทีมงานสร้างความเข้าใจโครงการวิจัยบ้านปางตอง

วันที่ 19 มีนาคม 2545

สถานที่ บ้านปางตอง

ประเด็นการพูดคุยในเวที

✳ ความคิดเห็นความสำคัญของโครงการวิจัย

- มีความสำคัญต่อป่า ที่ทำให้ฝนตกตามฤดูกาล เป็นแหล่งกำเนิดของต้นน้ำ
- สัตว์ป่าไม่สูญพันธุ์
- ทำให้ลูกหลานมีการสืบทอดต่อไป

✳ การใช้ประโยชน์จากโปง ป่า

- เพื่อการบริโภค (อาหาร ยารักษาโรค)
- เพื่อการใช้สอย (สร้างที่อยู่อาศัย แหล่งน้ำ)
- เพื่อการเศรษฐกิจ (หาของป่า)

- เพื่อดำเนินตามประเพณี วัฒนธรรม

✧ สาเหตุการเปลี่ยนแปลงของสภาพป่า

- ประชากรเพิ่มมากขึ้นทำให้ต้องขยายที่อาศัยออกไป ทำให้สัตว์ป่าที่มีอยู่นั้นอพยพย้ายหนีไปที่อื่น
- เกิดการล่าสัตว์ป่ามากขึ้น เช่น อดีตนั้นมีสัตว์ป่าหลายอย่าง เช่น กวางป่า เสือ หมูป่า เก้ง ฯลฯ แต่ปัจจุบันนั้นบางอย่างได้สูญหายไปแล้ว
- เกิดการถางป่าเพื่อใช้ในการทำไร่
- เกิดจากการรบกวนของเสียงเครื่องยนต์ เช่น รถยนต์ จักรยานยนต์ เป็นต้น
- การแบ่งเขตการใช้ป่าไม่ชัดเจน

✧ เหตุของการล่าสัตว์ป่าตามความเชื่อ ประเพณี

- เป็นประเพณีดั้งเดิม
- มีการล่าสัตว์ป่าในเดือน 6 ของ ลานู

✧ สัตว์ป่าที่ยังพบเห็นในชุมชน

- กวางป่า เต่า ตะกวด หมูป่า เสือผา เม่น อ้น หมี ไก่ป่า นมู ลิง ชะนี นางอาย เสือไฟ หมูป่า นก

✧ การจัดการทรัพยากรป่าในท้องถิ่น

การแบ่งเขตการใช้พื้นที่ป่า ป่าใช้สอย, ป่าต้นน้ำ, ป่าเพื่อการเลี้ยงสัตว์, ป่าอนุรักษ์

✧ กฎ กติกาการใช้ประโยชน์

- มีคณะกรรมการควบคุม ดูแล
- ใช้เท่าที่จำเป็นและใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด
- มีกฎ กติกา ถ้าผู้ใดฝ่าฝืนจะมีโทษการปรับ

ผู้เข้าร่วมประชุม

- ผู้ใหญ่บ้าน, ครู สปอ. ปางมะผ้า, อบต.
- คณะกรรมการหมู่บ้าน / ผรส.
- กลุ่มแม่บ้าน / กลุ่มเยาวชน
- หน่วยงานทหารพัฒนา

ข้อตกลงร่วมกัน

- การเก็บข้อมูลใช้เวทีร่วม
- เสนอปัญหาและหาวิธีการแก้ปัญหา

เวทีครั้งที่ 4 เวทีเตรียมทีมงานสร้างความเข้าใจโครงการวิจัย บ้านหนองหอย

วันที่ 20 มีนาคม 2545

สถานที่ ที่ทำการ อบต. บ้านหนองหอย

เนื้อหาข้อมูลการพูดคุยในเวที

✧ ความคิดเห็นเกี่ยวกับงานวิจัย

- ชาวบ้านเห็นด้วยกับงานวิจัย

✧ ประโยชน์จากโครงการ

เป็นแหล่งศึกษาชนิดของสัตว์ป่าที่มีอยู่ในพื้นที่ จะได้ให้ลูกหลานเห็นในวันข้างหน้า

✧ การใช้ประโยชน์จากโปง

เก็บของป่า เพื่อบริโภค การหาหน่อไม้ การเก็บเห็ด ฯลฯ

✧ ทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่

- สัตว์ป่าที่ยังเห็นอยู่บ่อย ๆ ในปัจจุบัน
- แม่น้ำโปง ,ป่า,พืชพรรณ

✧ การจัดการทรัพยากร

- การอนุรักษ์ เพื่อขยายพันธุ์ มีกฎกติกา ห้ามจับในเขตอนุรักษ์ในบริเวณ 500 เมตร เพื่ออนุรักษ์ไว้เป็นที่ท่องเที่ยว สถานที่พักผ่อน เป็นแหล่งศึกษาของเด็กต่อไปภายหน้า
- ป่าไม้ ป่าธรรมชาติ ป่าต้นน้ำ ห้ามตัด ห้ามทำไร่ ทำสวน ห้ามจุดไฟ มีการทำแนวกันไฟ การปลูกป่าเสื่อม ทำให้น้ำมีปริมาณมากขึ้น
- การเก็บของป่า ในป่าอนุรักษ์

ผู้เข้าร่วมประชุม จำนวน 56 คน

1. คณะกรรมการหมู่บ้าน	2. อบต.	3. ผู้อาวุโส
4. สมาชิก – ชาวบ้าน	5. กลุ่มแม่บ้าน	6. กลุ่มเยาวชน
7. ทีมวิจัย	8. หน่วยงานของรัฐ	9. ครูประถม
10. หมอ อนามัย	11. จนท.หน่วยมาลาเรีย	

เวทีครั้งที่ 5 เวทีเตรียมทีมงานสร้างความเข้าใจโครงการวิจัย บ้านน้ำฮูผาเสือ

วันที่ 24 มีนาคม 2545

สถานที่ บ้านน้ำฮูผาเสือ

ประเด็นการพูดคุยในเวที

✧ วัตถุประสงค์ของงานวิจัย

- เนื่องจากบ้านห้วยน้ำโปง มีโปงเย็น และเป็นที่รู้จักกัน และปัจจุบันได้มีประชากร

และบุคคลภายนอกเข้ามาทำลาย และบ้านน้ำโป่งนั้น จะทำเองไม่ได้ จึงต้องพึ่งหมู่บ้านน้ำสุผา
เสือ และหมู่บ้านใกล้เคียง

✘ ความคิดเห็นเกี่ยวกับงานวิจัย

- เป็นสิ่งที่ดี เป็นการอนุรักษ์ธรรมชาติ เป็นแหล่งท่องเที่ยว เป็นแหล่งศึกษา
ของลูกหลานต่อไป เป็นแหล่งท่องเที่ยวในอนาคต เป็นการรักษาสัตว์ป่า
- การช่วยกันดูแล ไม่ว่าจะเป็นสัตว์น้ำ สัตว์ป่า ควรช่วยกันดูแล เพราะว่าเป็นของทุก
คน และควรมีกฎเกณฑ์ และป้ายในการเพื่อให้ชาวบ้านรอบข้างและทุกหน่วยงานได้รับทราบ
เป็นผลดีต่อบ้านและกลุ่มเยาวชนที่จะได้รับและเอาจริงเอาจังกับงานวิจัยนี้ เพราะกลุ่มเยาวชน
ควรจะสืบสานทำงานต่อไป ทั้งป่าไม้ สัตว์ป่า น้ำ และในบ่อนของน้ำสุ หรือในหมู่บ้านก็จะได้รับ
ผลไปด้วย ควรมีกฎ และเขตรับผิดชอบและป้ายบอกให้รู้ถึงขอบเขตของงานวิจัย

✘ ผลกระทบ

ไม่ควรให้เป็นการศึกษาเพื่อการท่องเที่ยว เพราะจะทำให้สัตว์หายไป เพราะสัตว์จะ
กลัว ประกอบกับโป่ง ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนหลายพื้นที่ได้เสียสภาพไปบ้างแล้ว แต่ที่บ้านน้ำโป่งยัง
มีสัตว์ป่าโดยเฉพาะนกไปใช้ประโยชน์อยู่ดังนั้นควรจะอนุรักษ์ไว้ต่อไป

✘ การจัดการพื้นที่ป่าของชุมชน

- ป่าต้นน้ำ / ป่าอนุรักษ์ / ป่าใช้สอย / ป่าสาธารณะประโยชน์
- พื้นที่ทำกิน

✘ กฎ กติกา

- การใช้ป่า ควรมีการปรึกษากับคณะกรรมการหมู่บ้าน
- ห้ามตัดไม้ในเขตอนุรักษ์ ถ้ามีผู้ฝ่าฝืนจะปรับ ตันละ 500 – 1000 บาท
- มีการปลูกป่าเสริม

✘ การใช้ประโยชน์จากป่าโป่ง

- มีการเก็บหน่อไม้ เห็ด
- การจับสัตว์ป่ามาทำอาหาร เช่น เต่า แล่น เป็นต้น
- เก็บของป่า เก็บใบตอง เก็บฟืน
- เป็นแหล่งต้นน้ำ

✘ สัตว์ป่าที่ยังมีอยู่ในท้องถิ่น

ไก่ป่า หมูป่า อีเห็น ชะนี ลิง เม่น กระรอก ลิ่น แล่น เต่า หมาป่า เก้ง งู ค่าง
นางอาย นกเขา นกเป่า ชี๊ดแล้ว ปู ปลา ผึ้ง ต่อ แตน

สัตว์ป่าในอดีต และปัจจุบัน นั้นมีสัตว์ป่าลดลงอยู่เรื่อย เพราะมีสาเหตุมาจากประชากร
เพิ่มขึ้น การล่าสัตว์ป่า

ผู้เข้าร่วมประชุม

- ผู้ใหญ่บ้าน / ผู้ช่วย
- ผู้อาวุโส
- กลุ่มแม่บ้าน
- เยาวชน
- อบต.
- กรรมการหมู่บ้าน
- ชาวบ้านผู้สนใจ จำนวน 50 คน
- หน่วยงานของรัฐ
- หน่วยงานที่ 9 ปางมะผ้า จำกัดแมลง (มาเลเรีย)
- ครูโรงเรียนประถมศึกษาบ้านน้ำสุผาเสื่อ
- สถานีอนามัยบ้านน้ำสุผาเสื่อ

เวทีครั้งที่ 6 เวทีเตรียมทีมงานสร้างความเข้าใจโครงการวิจัย บ้าน จะโบ

วันที่ 26 มีนาคม 2545

สถานที่ บ้านผู้ใหญ่บ้านจะโบ

เนื้อหาข้อมูลการพูดคุยในเวที

✕ ชี้แจงวัตถุประสงค์ของงานวิจัย

ในอดีตนั้นมีสัตว์ป่าอยู่หลากหลายชนิด แต่ปัจจุบันได้สูญหายไปแล้ว การดำเนินงานโครงการวิจัยนี้เพื่อศึกษาหาแนวทางการฟื้นฟู อนุรักษ์ไม่ให้สูญหายไปหมด

✕ ความคิดเห็นของงานวิจัย ฯ (ของชาวบ้าน)

- เพราะถ้าไม่ทำ ไม่อนุรักษ์สัตว์ป่าคงจะสูญพันธุ์ไม่เหลือไว้ ลูกหลานคงจะไม่ได้เห็น เป็นการสืบทอดต่อลูกหลานต่อไป
- สามารถเปิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวในอนาคต, ที่พักผ่อน ถ้ามีสัตว์ป่ามากขึ้นเป็นรายได้ให้กับชุมชน
- ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับสัตว์ป่าให้ละเอียด

✕ กระบวนการ วิธีการดำเนินงาน

1. การสร้างความเข้าใจ แนวทางการดำเนินงานโครงการ ฯ
2. การกำหนดประเด็นข้อมูล / วิธีการเก็บ
 - สำรวจข้อมูลอะไรบ้างที่มีอยู่แล้ว ?
 - สำรวจข้อมูลที่ยังไม่มี ?
 - วิเคราะห์ผู้เกี่ยวข้อง
3. การกำหนดบทบาท / หน้าที่มาร่วม
 - ในช่วงเก็บข้อมูล
 - เพื่อประสานงานในพื้นที่

✧ สัตว์ป่าที่มีอยู่ในชุมชน

- นก ไก่ฟ้า ลิง ชะนี เม่น เก้ง นกเงือก ไก่ป่า นกยูง หมูป่า หมี เต่า แลง ลิ่น งู

✧ ทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น

- ป่าอนุรักษ์ / ป่าต้นน้ำ / ป่าใช้สอย / ป่าสาธารณประโยชน์
- ป่าพื้นที่เลี้ยงสัตว์
- ยาสมุนไพร
- ถ้ำผีแมนและโลงศพ มี 3 โลง
- บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ ไม่มีวันแห้ง และมีพระพุทธรูปอยู่จำนวนมากที่เก่ามากแล้ว

✧ กฎ กติกา การใช้

- ป่าใช้สอย สามารถตัดมาใช้ประโยชน์ได้
- ถ้ำหน่อไม้ ไม่ควรเอาหมด ถ้ำมี 2 หน่อ ควรตัด 1 หน่อ

✧ การใช้ประโยชน์จากป่า

- สร้างบ้าน ทำคอกหมู วัวป่า ทำฟืน การจับสัตว์ป่า สัตว์น้ำ
- เก็บของป่า เช่น หน่อไม้ ผักหวาน เห็ด
- การจักสานต่าง ๆ เช่น ถังขยะ กระด้ง เสื่อ รักฟักไข่
- ยาสมุนไพร ยาแก้ท้องร่วง ยาบำรุงนมแห้ง ยากินข้าวอร่อย ยาแก้มาเลเรีย ยาแก้
บวม

✧ วิธีการสร้างความเข้าใจในการทำวิจัยในหมู่บ้าน

- คณะทำงานแต่ละหมู่บ้านต้องสร้างความเข้าใจในชุมชนของตนเองให้ชัดเจน โดยมีทีม

หลักบ้านช่วยนำไปช่วยหนุนเสริม

✧ กำหนดประเด็นข้อมูลที่จะจัดเก็บ และวิธีการเก็บ

- ประเพณี วัฒนธรรม
 - ถิ่นคนเผ่าคนแก่ และผู้รู้ในชุมชน
- การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
 - ถิ่นสมาชิก เครือข่ายชาวไทยภูเขา อำเภอปางมะผ้า และชาวบ้านผู้รู้
- ข้อมูลบริบทชุมชน
 - ประวัติหมู่บ้าน / สภาพพื้นที่ / สภาพสังคม วัฒนธรรม / ทรัพยากรและการจัดการ
 - / สภาพทางเศรษฐกิจ / สภาพปัญหาทางชุมชน
- ข้อมูลประสพการณ์ การจัดอบรมของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับป่า โป่ง สัตว์ป่า
- ข้อมูล สถานการณ์ ปัญหาที่กระทบต่อป่า โป่ง สัตว์ป่า

ผู้เข้าร่วมประชุม

- ประธานสภา อบต.
- ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
- กลุ่มเยาวชน
- กลุ่มแม่บ้าน
- อสม.
- ผู้สูงอายุ
- ทีมวิจัย ชาวบ้านผู้สนใจ จำนวน 50 คน

คณะกรรมการผู้เข้าร่วมทีมงาน

- ผู้ใหญ่บ้าน (พ่อหลวงคำ) ที่ปรึกษา
- ประธานสภา อบต.
- กลุ่มเยาวชน (นางสาวนาคะ)
- ตัวแทนเยาวชน (สุรชาติ มิตรสามารถ)
- ตัวแทนแม่บ้าน (นางเพียรฤดี ไพโรเกียรติศิริยิ่ง)
- สุรัชย์ ชื่นธนสาร
- ผู้ช่วย (นางยุพิน) นางนากอ ไพโรเพชรราชพิทย์
- ผู้สูงอายุ (พ่อเฒ่าจำโบ)
- ผู้สูงอายุ (นางดวงเดือน ไพโรเพชรราชพิทย์)

นัดประชุมคณะทำงานวันพุธ ที่ 3 เมษายน 2545 การเก็บข้อมูลบริบทชุมชน

เวทีครั้งที่ 7 เวทีเตรียมทีมงานสร้างความเข้าใจโครงการวิจัย บ้านไม้ช้างหนาม

วันที่ 16 เมษายน 2545

สถานที่ บ้านผู้นำหมู่บ้านไม้ช้างหนาม

ประเด็นการพูดคุยในเวที

✕ ความเข้าใจต่องานวิจัย

- การเก็บข้อมูลแบบมีส่วนร่วม
- แนวทางการอนุรักษ์สัตว์ และฟื้นฟูสัตว์ป่า

✕ ความคิดเห็นจากชาวบ้านเกี่ยวกับงานวิจัย

1. เห็นด้วยกับโครงการวิจัยเป็นสิ่งที่ดี เนื่องจากเป็นโครงการอนุรักษ์สัตว์ป่าหากไม่มีการอนุรักษ์ในอนาคต ลูกหลานอาจจะไม่รู้จักรักษาว่าสัตว์ป่า เนื่องจากสัตว์ป่าเริ่มลดน้อยลงบางอย่างก็เริ่มสูญหายไป

2. การใช้ประโยชน์จากพื้นที่ป่า ของชาวบ้านไม้ช้างหนาม

✕ ทรัพยากรธรรมชาติที่อยู่ในพื้นที่

- น้ำโป่ง มี พันธุ์ปลาท้องถิ่น

- การอนุรักษ์สัตว์น้ำ จำนวนที่อนุรักษ์ 500 เมตร ประโยชน์ในการอนุรักษ์ เพื่อต้องการขยายพันธุ์ เป็นสถานที่ที่พักผ่อน ท่องเที่ยว อนาคตเป็นแหล่งศึกษาของลูกหลาน ว่าเราอนุรักษ์มีประโยชน์อย่างไรบ้าง กับเราทุกคน
- ป่าไม้ธรรมชาติแหล่งน้ำ ป่าต้นน้ำ มีกฎ กติกาในการใช้ป่า ทำแนวกันไฟ ดูแลรักษาห้ามตัดไม้ในบริเวณป่าต้นน้ำ ปลูกต้นไม้เสริมในบริเวณป่าต้นน้ำ

✧ การใช้ประโยชน์ของป่า

หน่อไม้ เห็ด หาเต่า หาเส้น ลิ่น เพื่อนำมาเป็นอาหาร ชาวบ้านไม้ซางหนามยังไม่มีเขตอนุรักษ์สัตว์ป่าธรรมชาติ แต่ทำแนวกันไฟ

✧ สัตว์ป่าที่ยังพบเห็นในปัจจุบัน

ลิง อีเห็น นกยูง หมูป่า เสือไฟ ไก่ป่า

✧ สถานการณ์ในอดีต

สัตว์ป่าในอดีต ค่อนข้างจะมีมาก แต่ปัจจุบัน สัตว์ป่าเริ่มลดน้อยลง เนื่องจากมีการล่าสัตว์เพิ่มมากขึ้น จำนวนประชากรในชุมชนมีมากขึ้น

✧ สภาพปัญหาของชุมชน

เนื่องจากจากหมู่บ้านไม้ซางหนาม เป็นหมู่บ้านที่ก่อตั้งขึ้นมาใหม่ เมื่อปี 2541 ซึ่งผู้คนที่มาอยู่รวมกันมาจากหลายหมู่บ้านมาอยู่รวมกัน เช่น มาจากหมู่บ้านปางตอง ปางบอน ผาแดง น้ำจาง และยังไม่มียุ้มนำหมู่บ้านที่แต่งตั้งจากทางราชการ เนื่องจากเป็นหมู่บ้านบริวารของหมู่ที่ 7 บ้านโห่งสาแล จึงมีปัญหาระเบียงของที่ดินทำกินเป็นปัญหาลัก

ผู้เข้าร่วมเวทีประชุม

1. ผู้ใหญ่บ้าน และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 7 บ้านทุ่งสาแล
2. อบต. บ้านทุ่งสาแล
3. ผู้นำหมู่บ้านไม้ซางหนาม
4. คณะกรรมการหมู่บ้านไม้ซางหนาม
5. กลุ่มแม่บ้านไม้ซางหนาม
6. กลุ่มเยาวชนไม้ซางหนาม
7. กลุ่มผู้สูงอายุและชาวบ้านผู้สนใจ 63 คน
8. ครู สปอ.
9. คณะกรรมการหมู่บ้าน (ผรส.)
10. หน่วยงานทหารพัฒนา

ข้อตกลงร่วมในเวที

- อยากให้มีการประชุมติดตามงานวิจัยทุกเดือน

- ทีมวิจัยประชุมร่วมกับผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำหมู่บ้าน ในการประชุมประจำเดือนของหมู่บ้านเพื่อประเมินสถานการณ์ ปัญหาของชุมชน ร่วมคิดวางแผนหาแนวทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน

คัดเลือกคณะทำงานในหมู่บ้าน

- ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 7 บ้านทุ่งสาแล
- อบต. หมู่ที่ 7 บ้านทุ่งสาแล
- ผู้นำหมู่บ้านบ้านไม้ขวางหนาม
- ผู้สูงอายุ ผู้รู้ บ้านไม้ขวางหนาม 2 คน พ่อเฒ่า แอป่า ลุงสม
- นายธนา สิงขวาน ตัวแทนเยาวชน
- น.ส.หทัยรัตน์ น.ส.นงเยาว์ ตัวแทนกลุ่มแม่บ้าน

❖ กิจกรรมเวทีประชุมประจำเดือน คณะทำงาน ร่วม 7 หมู่บ้าน

วัตถุประสงค์

- เพื่อติดตามความก้าวหน้าของกิจกรรม
- วิเคราะห์ปัญหาอุปสรรค ข้อบกพร่องของคณะทำงาน แนวทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน

เวทีครั้งที่ 1 วันที่ 6 เมษายน 2545 บ้านลูกข้าวหลาม ต.ปางมะผ้า อ.ปางมะผ้า
ณ ศูนย์การเรียนรู้ชาวไทยภูเขาบ้านลูกข้าวหลาม

กระบวนการในเวที

- ชี้แจงสถานการณ์การดำเนินงานโครงการวิจัยในรอบ 1 เดือน
- นำเสนอปัญหา / วิธีการแก้ไข
- แลกเปลี่ยนความคิดเห็นต่อการดำเนินงานช่วงต่อไป

ประเด็นเนื้อหาในการพูดคุย

❖ ปัญหาในการดำเนินงานเดือนที่ผ่านมา

มีบางหมู่บ้านที่ยังไม่เข้าใจวัตถุประสงค์ของงานวิจัย เช่น บ้านหนองหอย, บ้านไม้ขวางหนาม, บ้านน้ำฮูผาเสือ, บ้านลูกข้าวหลาม, บ้านจำโบ
ชาวบ้านในชุมชนดังกล่าวเข้าใจว่าในการดำเนินงานโครงการวิจัยเป็นการห้ามชุมชนมิให้ล่าสัตว์ป่า

ปัจจัยหนึ่งที่ชุมชนยังไม่เข้าใจ คือ เรื่องของงบประมาณในการทำวิจัย ส่วนใหญ่แล้วชุมชนเข้าใจว่า เวลานำเสนอปัญหาของชุมชนแล้ว ทางการศึกษาจึงมีงบประมาณมาแก้ปัญหาให้เหมือนดังเช่น งานพัฒนา

✕ การวิเคราะห์ในการทำงานของทีมวิจัยจากเวทีประชุม

ทีมงานวิจัยควรจะทำหน้าที่แจ่มแจ้งกับชุมชนรอบข้างที่เกี่ยวข้องกับโครงการวิจัย ให้มีความชัดเจนและมากขึ้นกว่านี้ ทีมกลาง (ทีมจากหน่วยน้ำโป่ง) ควรจะประสานทีมงานในแต่ละหมู่บ้าน ให้มีความชัดเจน ช่วยประสานงานทำความเข้าใจกับชุมชนต่อไป

✕ การทำความเข้าใจกับโครงการวิจัย

- ไม่ได้ห้ามชุมชนในการล่าสัตว์แต่ว่าเป็นการศึกษาเพื่อหาแนวทางว่าจะใช้ประโยชน์อย่างไรให้มีความเหมาะสม
- ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นอย่างเหมาะสม
- เป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรในท้องถิ่นให้คงอยู่ต่อไป

✕ การตอบรับของชุมชนรอบข้าง

- ชุมชนเห็นด้วยกับโครงการวิจัย
- ทีมงานมีความเหมาะสมในการทำงานการแบ่งบทบาทหน้าที่ของแต่ละคน
- ชุมชนยังไม่เข้าใจในเรื่องของการนำเสนอปัญหา ในเรื่องของงบประมาณ
- ชุมชนรอบข้างที่เกี่ยวข้องมีส่วนได้เสียกับโครงการอย่างไร

✕ ข้อคิดเห็นจากเวทีประชุม

- ควรอนุรักษ์ป่าไม่ให้ความอุดมสมบูรณ์ เมื่อป่าไม่มีความสมบูรณ์ สัตว์ป่าก็จะเพิ่มขึ้น
- แต่ละชุมชนควรมีกลุ่มบุคคลหลากหลายในการเข้ามาร่วมเป็นทีมวิจัย โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชนและเด็กควรจะเป็นพิเศษ เพราะจะเป็นผู้สานต่อ ในอนาคต
- ในเรื่องของการศึกษาข้อมูลนอกจากข้อมูลในเรื่องบริบทชุมชนแล้วยังมีข้อมูลที่สำคัญอีกหลายเรื่อง เช่น ประสิทธิภาพการจัดการทรัพยากรของแต่ละหมู่บ้าน ที่มีความสัมพันธ์กับโป่ง ป่า สัตว์ป่า ทีมกลางควรเตรียมการศึกษาให้ชัดเจน กำหนดแนวทางการได้มาซึ่งข้อมูล ประเด็นหัวข้อย่อย โดยประสานกับทีมในพื้นที่ ในส่วนของการได้มาซึ่งแผนงานของช่วงที่ 2 ว่าจะมีแนวทางในการอนุรักษ์พื้นที่ฟูอะไรอย่างไบบ้างนั้น ต้องดูจากข้อมูลที่ปรากฏในช่วง 6 เดือนแรกนี้ก่อน ค่อยวางแผนงานช่วงที่ 2 ต่อไป ทั้งนี้ต้องทำความเข้าใจกับชาวบ้านให้ชัดเจนถึงความแตกต่างของงานวิจัย กับงานพัฒนา

✕ ข้อเสนอแนะที่มีต่อทีมงานในการทำงาน

- ทีมงานควรจะต้องต่อเวลา

- การประสานกับทีมงานในพื้นที่ การนัดหมายการประชุม วันเวลา และสถานที่
การประชุม ควรมีความชัดเจน
- สร้างความเข้าใจความชัดเจนของโครงการกับชุมชนที่เกี่ยวข้อง 7 ชุมชน
รอบข้าง
- นักวิจัยควรจะหางบประมาณจากแหล่งอื่นมาเสริม เช่นจาก อบต. หรือ
จากหน่วยงานของรัฐ
- ทีมกลาง (ทีมห้วยน้ำโป่ง) ควรจะประสานกับทีมในหมู่บ้านอย่างต่อเนื่อง
ใกล้ชิดกันมากขึ้น
- ทีมงานในแต่ละหมู่บ้านควรจะประกอบด้วยกลุ่มบุคคลหลากหลาย เช่น
กลุ่มผู้สูงอายุ เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ เป็นผู้หนุนเสริม ให้แนวทาง
- ควรเชิญหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หน่วยงานของรัฐที่มีอยู่ในพื้นที่เข้ามาร่วม
เป็นทีมงานในการจัดเก็บข้อมูล

✧ ข้อเสนอแนะวิธีการแก้ไข้ปัญหา

- ทีมงานวิจัย ทีมกลาง (ห้วยน้ำโป่ง) ควรจะประสานกับทีมพื้นที่ในหมู่บ้านอย่างต่อเนื่อง และใกล้ชิดกันตลอดเวลา เพื่อสร้างความเข้าใจแนวทางการวิจัย
- ทีมพื้นที่ช่วยประสานทำความเข้าใจกับชุมชนในหมู่บ้านถึงแนวทางการวิจัย ในส่วน
ของเรื่องของงบประมาณ แนวทางการวิจัย วัตถุประสงค์ของงานวิจัย
- ในกรณีของหมู่บ้านไม้ซางหนาม ซึ่งมีปัญหามากที่สุด ทีมกลางควรจะประสานกับผู้
ใหญ่บ้านหมู่ 7 บ้านโห่งสาแล ซึ่งเป็นหมู่บ้านหลักและผู้ปกครอง บ้านไม้ซางหนาม อย่างต่อ
เนื่อง เพื่อวางแผนทางการเก็บข้อมูลให้เป็นไปอย่างถูกต้อง ไม่ว่าจะเป็นกรณีของ พื้นที่ทำกิน
ประวัตินหมู่บ้าน การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งเป็นประเด็นปัญหาหลักของหมู่บ้านไม้ซาง
หนาม เนื่องจากชุมชนหมู่บ้านไม้ซางหนาม มีกลุ่มคนย้ายมาจากหลายหมู่บ้าน มารวมกันทำให้
มีปัญหาเรื่องของการปกครองด้วย

✧ แผนงานในช่วงเดือนที่ 2 (การเก็บข้อมูลบริบทชุมชน)

- ทีมกลางบ้านห้วยน้ำโป่งร่วมกับชุมชน กำหนดประเด็นหัวข้อในการเก็บข้อมูล
- ทีมกลาง ประสานทีมพื้นที่ (ในหมู่บ้าน) เตรียมข้อมูลให้กับทีมงานกลาง (ห้วยน้ำ
โป่ง)
- วิธีการเก็บข้อมูล เวทีใหญ่หมู่บ้านละ 1 เวที
- กลุ่มย่อยสอบถามประเด็นเพิ่มเติม

เวทีครั้งที่ 2 วันที่ 7 พฤษภาคม 2545 บ้านทุ่งสาแล ต.นาปู่ป้อม อ.ปางมะผ้า
ณ ที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน บ้านทุ่งสาแล

กระบวนการในเวที

- นักวิจัยนำเสนอการดำเนินงานการเก็บข้อมูลบริบทชุมชนในรอบ 1 เดือนที่ผ่านมา
- แลกเปลี่ยนความคิดเห็นจากตัวแทนของแต่ละหมู่บ้านที่เข้าร่วมประชุม
- แจ้งให้ทราบการถ่ายทำสารคดี เกี่ยวกับการจัดการ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่บ้านห้วยน้ำโป่ง เมื่อวันที่ 6 พฤษภาคม 2545 ถ่ายทำโดยกรมการศึกษานอกโรงเรียน
- ผู้เข้าร่วมประชุมร่วมแสดงความคิดเห็นกับทีมวิจัย บันทึกการประชุม นักวิจัยสรุปการประชุม

เนื้อหาการพูดคุย

การเก็บข้อมูลบริบทของชุมชนที่ผ่านมาที่ทีมวิจัย (บ้านห้วยน้ำโป่ง) ได้ทำการเก็บข้อมูลบริบทชุมชนโดยวิธีการเข้าไปจัดเวทีใหญ่ ร่วมกับชุมชนในหมู่บ้าน กำหนดหัวข้อเรื่องประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย โดยเน้นถึงการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนและได้ประสานงานกับหน่วยงานของรัฐที่มีอยู่ในชุมชน เพื่อขอข้อมูลเพิ่มเติมในบางประเด็น แล้วจึงนำข้อมูลที่ได้มาร่วมกันวิเคราะห์ ร่วมกับคณะทำงานในหมู่บ้านของแต่ละชุมชน

❖ ปัญหาการร่วมประชุมประจำเดือนของคณะทำงาน

การประชุมประจำเดือน คณะทำงานในครั้งที่ผ่านมาทางทีมงานของแต่ละหมู่บ้านค่อนข้างที่จะมาร่วมน้อย ส่วนมากจะส่งตัวแทนมาร่วมประชุมซึ่งบางครั้งผู้เข้าร่วมประชุมไม่ค่อยจะแสดงความคิดเห็น หรือบางทีก็มักจะไม่ตอบคำถามที่ถูกถามหรือเสนอความคิดเห็นใด ๆ

อีกประเด็นก็คือการเดินทางในช่วงนี้ค่อนข้างจะลำบาก เนื่องจากฝนเริ่มตกและการเดินทางเป็นไปอย่างยากลำบากทำให้ทีมงานจากหมู่บ้าน ไม่ค่อยเข้าร่วมประชุมประจำเดือนของคณะทำงาน ซึ่งการประชุมในครั้งนี้ หมู่บ้านที่ไม่เข้าร่วมประชุมคือ

- บ้านหนองหอย
- บ้านน้ำยูผาเสื่อ

❖ ข้อเสนอแนะที่มีต่อทีมงานวิจัย

- นักวิจัยและทีมวิจัยควรจะเข้าร่วมประชุมประจำเดือนของหมู่บ้านที่เกี่ยวข้อง
- ควรจะทำโครงการวิจัย แจ้งให้ทางอำเภอ และองค์การบริหารส่วนตำบลปางมะผ้า - นาปู่ป้อม เพื่อให้ทราบถึงวัตถุประสงค์ของโครงการ
- ผู้นำหมู่บ้านห้วยน้ำโป่งควรจะเข้าร่วมประชุมประจำเดือนของกำนันผู้ใหญ่บ้าน ที่อำเภอ เพื่อให้ทราบถึงข่าวสารของรัฐต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อหมู่บ้าน

- ทีมวิจัยควรสร้างความเข้าใจให้ชัดเจนกับผู้นำชุมชน เพื่อให้ผู้นำชุมชนสร้างความเข้าใจกับชุมชนถึงวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัยต่อไป

✧ การติดตามการประเมินผล

การเชิญประชุมคณะทำงาน ผู้นำชุมชนมาประชุมคณะทำงานในแต่ละเดือน ทางทีมวิจัยได้ทำหนังสือเชิญประชุม กำหนดวันที่ และสถานที่ให้ชัดเจนและควรจะต้องติดตามและเน้นผู้นำชุมชนให้เข้าร่วมการประชุมในแต่ละครั้ง เพื่อแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็น เสนอแนะแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ของแต่ละหมู่บ้านและวางแผนงาน เป้าหมาย วิธีการดำเนินงานร่วมกัน เพื่อสร้างเครือข่าย การจัดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติต่อไป

ผู้เข้าร่วมประชุม

- นักวิจัยและทีมวิจัยจากห้วยน้ำโป่ง
- คณะกรรมการบ้านทุ่งสาแล
- ผู้นำหมู่บ้านบ้านไม้ขวางหนาม /บ้านปางตอง/บ้านลูกข้าวหลาม
- สมาชิก อบต. บ้านทุ่งสาแล
- ประธานสภา อบต. นานู่ป้อม
- ชาวบ้านผู้สนใจเข้าร่วมประชุมทั้งหมด 40 คน

❖ กิจกรรมศึกษาทุนเดิมของชุมชนที่เอื้อต่อการจัดการป่าไม้ โป่ง และสัตว์ป่า

วัตถุประสงค์ของเวที

เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ของแต่ละชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนรอบข้างที่เกี่ยวข้อง 7 ชุมชนรอบข้าง

เวทีครั้งที่ 1 แลกเปลี่ยน 7 หมู่บ้าน

วันที่ 18 พฤษภาคม 2545

สถานที่ในการประชุม

สำนักงานเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าสันปันแดน หมู่ที่ 7 บ้านไม้ขวางหนาม ต. นานู่ป้อม

อ. ปางมะผ้า จ. แม่ฮ่องสอน

ผู้เข้าร่วมเวทีประชุม

- ทีมวิจัยจากบ้านห้วยน้ำโป่ง
- ผู้นำหมู่บ้าน บ้านลูกข้าวหลาม
- ตัวแทนเยาวชนจากบ้านไม้ขวางหนาม

- หัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าสันปันแดนพร้อมเจ้าหน้าที่ในสำนักงาน
- นักศึกษาภาควิชาชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์ ม.มหิดล พญาไท กทม. (ทีมวิจัยของอาจารย์สมโภช)

ประเด็นการพูดคุยในเวที

ในการจัดเวทีประชุมในครั้งนี้ไม่เป็นไปตามเป้าหมายที่ได้วางแผนไว้ เนื่องจากในวันประชุมมีฝนตกหนัก ทำให้หมู่บ้านที่เกี่ยวข้องไม่มาร่วมประชุมด้วย นอกจากบ้านลูกข้าวหลาม และเยาวชนบ้านไม้ขวางนาม 2 คน ดังนั้นประเด็นการพูดคุยจึงเป็นการสอบถามจากนักศึกษาของมหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นทีมวิจัยของอาจารย์สมโภช ซึ่งมีประเด็นคำถามดังนี้

ในประเด็นแรกนักวิจัยได้พูดถึงความเป็นมาขอโครงการที่เกิดขึ้น และวัตถุประสงค์ของโครงการตามเอกสาร เนื่องเรื่องที่ได้นำเสนอต่อ สกว. วิธีการทำงานของทีมงาน

*ข้อเสนอแนะจากหัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าสันปันแดน

กรณีหมู่บ้านรอบข้างไม่เข้าร่วมประชุม

- สถานที่ในการจัดประชุม มีความเหมาะสมหรือไม่ เนื่องจากสถานที่ในการจัดประชุมในครั้งนี้เป็นสำนักงานป่าไม้ ผู้เข้าร่วมประชุมหากมีความเกรงต่อสถานที่และเจ้าหน้าที่ป่าไม้ ที่เข้าร่วมประชุม อาจไม่แสดงออกความคิดเห็นได้เต็มที่ เพราะฉะนั้นนักวิจัยและทีมวิจัยควรพิจารณาสถานที่ในการประชุมให้มีความเหมาะสม
- การติดตามผู้เข้าร่วมประชุมนอกจากหนังสือเชิญแล้วทีมวิจัยควรจะมีการประสานงานกับผู้นำชุมชนอย่างใกล้ชิด สม่ำเสมอ เพื่อเตือนและย้ำให้ทราบกำหนดการประชุม

การวิเคราะห์ร่วมในเวที

- สาเหตุที่ชุมชนรอบข้างไม่มาร่วมประชุมอาจเกิดจากสถานที่ในการจัดประชุม เพราะเป็นสำนักงานทำการของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ของป่าไม้
- ในวันประชุมดังกล่าวมีฝนตกหนัก ทำให้การเดินทางจากแต่ละหมู่บ้านมาร่วมประชุมเป็นไปอย่างลำบากจึงไม่สะดวกในการเดินทางมาร่วมประชุม
- ทีมวิจัยไม่มีการติดตามอย่างต่อเนื่องกับผู้เกี่ยวข้อง เพื่อเน้นถึงการนัดหมายในการประชุม นอกจากมีหนังสือเชิญแล้วควรจะมีการติดตามและประสานงานกันอย่างสม่ำเสมอ

เวทีครั้งที่ 2 ศึกษาข้อมูลเพิ่มเติม 2 หมู่บ้าน

วัตถุประสงค์ของเวที

เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ของแต่ละชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนรอบข้างที่เกี่ยวข้อง

วันที่ 23 กันยายน 2545

สถานที่ประชุม

วัดสบป่อง ต.สบป่อง อ.ปางมะผ้า

ผู้เข้าร่วมเวทีประชุม

- ทีมวิจัยจากบ้านห้วยน้ำโป่งและตัวแทนชาวบ้าน
- ทีมงานและตัวแทนชาวบ้านลูกข้าวหลาม
- ทีมพี่เลี้ยงในพื้นที่ / ตัวแทน Node แม่ฮ่องสอน

ประเด็นการพูดคุยในเวที

✕ ชี้แจงเรื่องนักวิจัยเสียชีวิต และการดำเนินการเปลี่ยนแปลงนักวิจัยเพื่อให้การดำเนินงานต่อเนื่อง

✕ ทบทวนและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ทวนเดิมของ 2 หมู่บ้าน ที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ฟื้นฟู ป่าโป่ง และสัตว์ป่า ระหว่างบ้านลูกข้าวหลาม กับ บ้านห้วยน้ำโป่ง (2 ชนเผ่า คือ มูเซอดำ กับ ลีวะ)

- วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ แต่ละชนเผ่าที่เกี่ยวข้อง
- วิถีชีวิตการดำรงชีวิต
- ประสบการณ์การจัดการ(รูปแบบวิธีการจัดการใหม่ๆ)

✕ การใช้ประโยชน์จากป่า โป่ง และสัตว์ป่าของชุมชน

✕ สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับป่า โป่ง สัตว์ป่า และส่งผลกระทบต่อชุมชน

ปัญหาในการดำเนินงาน

- มีตัวแทนหมู่บ้านมาเข้าร่วมเพียง 2 หมู่บ้าน คือ บ้านห้วยน้ำโป่ง และบ้านไม้ขวางหนาม เนื่องจากการเดินทางยากลำบาก เป็นช่วงที่มีฝนตกพอดี

ข้อสรุปในการดำเนินงานต่อ

- เนื่องจากหมู่บ้านอื่นๆอีก 5 หมู่บ้านไม่มีตัวแทนมาเข้าร่วมเวทีแลกเปลี่ยนในครั้งนี้ จึงได้กำหนดให้มีการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเป็นกลุ่มหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ใกล้เคียงกัน และการเดินทางสะดวก

เวทีครั้งที่ 3 ศึกษาศึกษาข้อมูลบ้านไม้ข้างหนามเพิ่มเติม

วัตถุประสงค์ของเวที

เพื่อศึกษาข้อมูลประสบการณ์/ทุนเดิมชุมชนในการจัดการทรัพยากรที่เอื้อต่อการอนุรักษ์ และฟื้นฟูสภาพป่า ป่า สัตว์ป่า

วันที่ 9 ตุลาคม 2545

สถานที่ประชุม

บ้านพ่อหลวงบ้านไม้ข้างหนาม ต.นาปู่ป้อม

ผู้เข้าร่วมเวทีประชุม

- ทีมวิจัยจากบ้านห้วยน้ำโป่ง
- ผู้นำหมู่บ้านไม้ข้างหนาม
- ทีมงานและตัวแทนชาวบ้านไม้ข้างหนาม
- ทีมพี่เลี้ยงในพื้นที่ / ตัวแทน Node แม่ฮ่องสอน

ประเด็นการพูดคุยในเวที

✕ ทบทวนและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ทุนเดิมของหมู่บ้านชนเผ่ามูเซอแดง ที่เอื้อต่อการอนุรักษ์ฟื้นฟู ป่า โป่ง และสัตว์ป่า

- วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ แต่ละชนเผ่าที่เกี่ยวข้อง
- วิถีชีวิตการดำรงชีวิต
- ประสบการณ์การจัดการ(รูปแบบวิธีการจัดการใหม่ๆ)

✕ การใช้ประโยชน์จากป่า โป่ง และสัตว์ป่าของชุมชน

✕ สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับป่า โป่ง สัตว์ป่า และส่งผลกระทบต่อชุมชน

❖ เวทีศึกษาทบทวนข้อมูลและแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นต่อการดำเนินการต่อในช่วงที่ 2

วันที่ 31 มกราคม 2546

วัตถุประสงค์ของเวที

1) เพื่อทบทวนข้อมูลต่างๆที่ดำเนินการมาในช่วงที่ 1

- สภาพป่า โป่ง สัตว์ป่า และชุมชน 7 ชุมชนรอบโป่ง
- สถานการณ์การเปลี่ยนแปลง และสภาพปัญหา ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับ ป่า โป่ง และสัตว์ป่า

- ประสพการณ์/ทุนเดิมชุมชนในการจัดการทรัพยากรที่เอื้อต่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพป่า ป่า สัตว์ป่า

2) เพื่อระดมข้อคิดเห็นต่อการดำเนินการเพื่อให้เกิดการจัดการที่เหมาะสม

สถานที่ประชุม

บ้านพ่อหลวงบ้านห้วยน้ำโป่ง ต.นาปู่ป้อม

ผู้เข้าร่วมเวทีประชุม

- ทีมวิจัยจากบ้านห้วยน้ำโป่ง และผู้นำชุมชน
- ทีมงานและตัวแทนชาวบ้าน/เยาวชนบ้านไม้ช้างหนาม
- ทีมพี่เลี้ยงในพื้นที่ / ตัวแทน Node แม่ฮ่องสอน

ประเด็นการพูดคุยในเวที

✳ ทีมวิจัยนำเสนอกระบวนการทำงานที่ผ่านมาในช่วงที่ 1

- การปรับเปลี่ยนทีมวิจัยเนื่องจากนักวิจัยเสียชีวิต
- สภาพปัญหาในการจัดการโครงการ และการดำเนินการศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องจากชุมชนทั้ง 7 หมู่บ้าน

✳ นำเสนอข้อมูลต่างๆที่ได้ดำเนินการมาในช่วงที่ 1

- สภาพป่า โป่ง สัตว์ป่า และชุมชน 7 ชุมชนรอบโป่ง
- สถานการณ์การเปลี่ยนแปลง และสภาพปัญหา ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับ ป่า โป่ง และ สัตว์ป่า
- ประสพการณ์/ทุนเดิมชุมชนในการจัดการทรัพยากรที่เอื้อต่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพป่า ป่า สัตว์ป่า

✳ ระดมข้อคิดเห็นต่อแนวทางการดำเนินที่จะเป็นไปได้ในช่วงต่อไป

บทที่ 5

ผลการดำเนินงาน

1 สภาพปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับ โป่ง ป่า และสัตว์ป่า

1.1 ปัจจัยภายใน

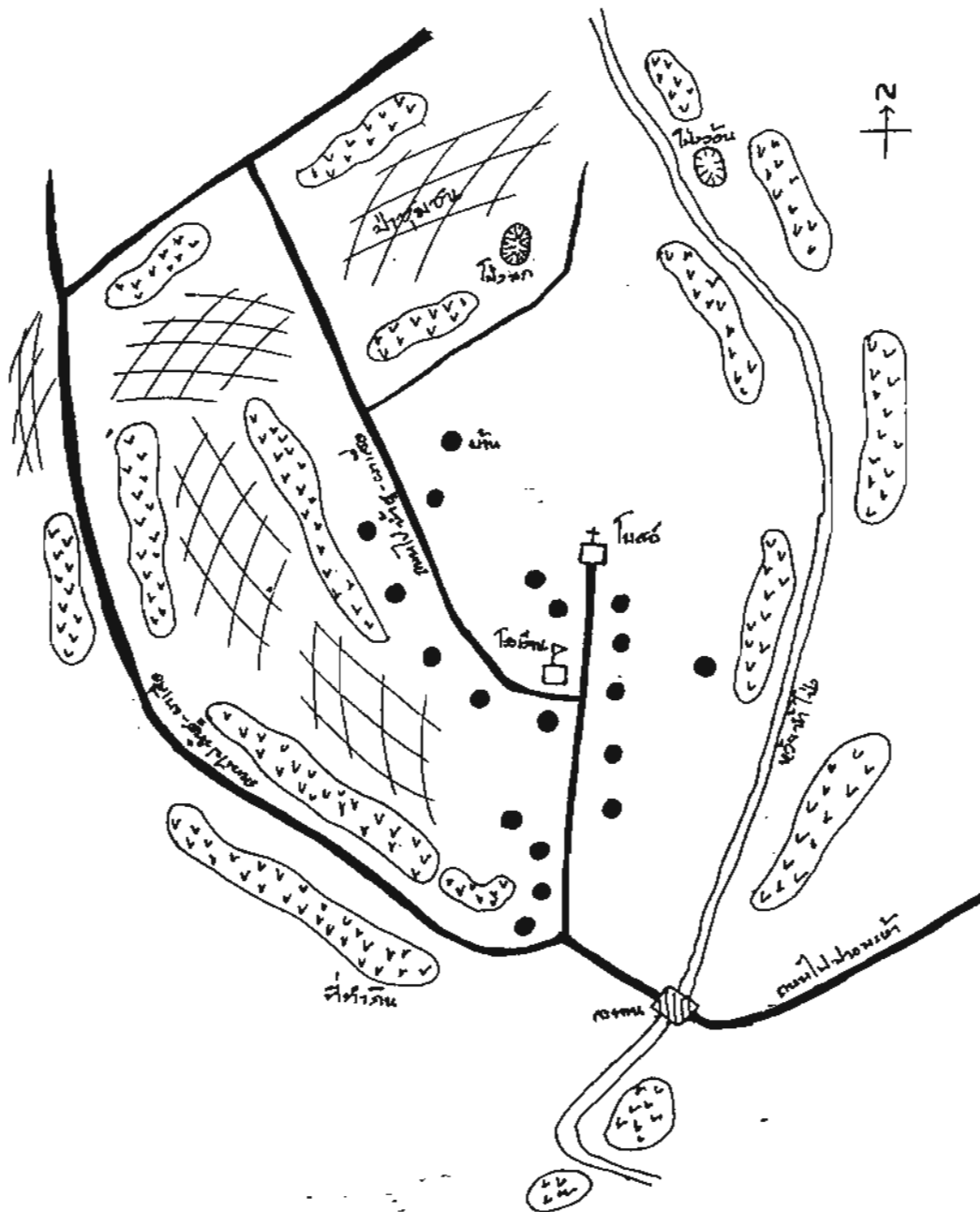
♣ โป่งสันปึก ป่า และสัตว์ป่า

"โป่งสันปึก" เป็นชื่อเรียกของโป่งซึ่งอยู่ห่างไปจากบ้านห้วยน้ำโป่งทางทิศเหนือ ประมาณ 1.5 กิโลเมตร สภาพหรือลักษณะของโป่งสันปึกเป็นแอ่งพื้นดินรัศมีประมาณ 30 เมตร ที่มีเกลียวหินยาวติดเกราะกรังอยู่บนผิวน้ำ(ดังในรายงานของอ.สมโภช) ซึ่งชาวบ้านเรียกว่า "โป่งน้ำเย็น" เนื่องจากเป็นโป่งที่ไม่มีน้ำร้อนผุดขึ้นมาจากพื้นดิน และอยู่ใกล้กับที่ทำการใหญ่ของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าสันปันแดน บริเวณนี้ใกล้กับป่าสักที่สมบูรณ์ที่สุดที่หลงเหลือในประเทศไทย ซึ่งอยู่ในเขตติดต่อระหว่างบ้านน้ำสุผาเสื่อ กับบ้านห้วยน้ำโป่ง ซึ่งในบริเวณเดียวกันห่างไปทางทิศตะวันออก จะมีโป่งน้ำร้อน ตั้งอยู่ข้างแม่น้ำโป่งอีกแห่งหนึ่งแต่ไม่ค่อยเป็นที่รู้จัก เนื่องจากเป็นโป่งน้ำร้อนไม่ค่อยมีสัตว์ไปใช้ประโยชน์

โดยบริเวณทิศเหนือของโป่งสันปึก มี "แม่น้ำโป่ง" ไหลผ่าน ไหลลงมาทางทิศตะวันออกผ่านหมู่บ้านห้วยน้ำโป่ง เป็นแม่น้ำที่มีน้ำไหลผ่านตลอดทั้งปี "โป่งสันปึก" มีชื่อที่เรียกที่แตกต่างกันหลายชื่อในหมู่คนที่รู้จัก เช่น บ้างก็เรียกว่าโป่งสามปึก หรือ โป่งแสนปึกบ้าง แต่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันดี โดยทั่วไปว่าเป็น "โป่งนก" เนื่องจากเป็นโป่งที่มีนกลงมาใช้ประโยชน์เป็นจำนวนมาก ตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบัน

โดยจุดที่ตั้งของโป่งสันปึก แวดล้อมไปด้วยพื้นที่ทำกิน ถนนระหว่างหมู่บ้าน ซึ่งอาจจะเป็นข้อจำกัดของการเข้ามาใช้ประโยชน์ของสัตว์ป่าทางหนึ่ง (ตามแผนภาพที่ 2 ในหน้า 51) แต่โดยการรบกวนภายในโป่งโดยคนในชุมชนมีน้อยเนื่องจากชุมชนได้ประกาศพื้นที่ป่าบริเวณนั้นเป็นป่าอนุรักษ์ของหมู่บ้านห้วยน้ำโป่ง ซึ่งได้ห้ามไม่ให้มีการเข้าไปตัดไม้ ล่าสัตว์ในบริเวณดังกล่าว มีการเข้าไปเก็บของป่าบ้างเล็กน้อย เช่น เห็ด หน่อไม้ เป็นต้น แต่ไม่เป็นที่นิยมของชาวบ้านเนื่องจากมีน้อย และไม่คุ้มค่ากับการเสียเวลา จะมีก็แต่เพียงการเก็บใบตอง เพื่อนำมาทำหลังคาบ้านซึ่งก็เป็นแค่ช่วงประมาณ 1-2 เดือน ในช่วงหน้าแล้งเท่านั้น

แผนที่ 4. แผนที่แสดงสภาพแวดล้อมบริเวณ โป่งสันปึก (โป่งนก)

ในส่วนของสภาพแวดล้อมภายนอกโป่งสันปึก อยู่ท่ามกลางเขตติดต่อกันหลายหมู่บ้าน เรื่อยไปจนถึงเขตติดต่อชายแดนไทย - พม่า (ตามแผนที่ 3 ในหน้า 52) ซึ่งกล่าวกันว่าเป็นเส้นทางสัญจรเข้าออกของสัตว์ป่าในอดีต พ่อหลวงชำนาญ สະนะ (พ่อหลวงบ้านห้วยน้ำโป่ง) เล่าว่า แต่เดิมเมื่อครั้งที่มาตั้งหมู่บ้านใหม่ๆ ในปี พ.ศ. 2518 ยังไม่มีชุมชนตั้งตามแนวชายแดนมากอย่าง ในปัจจุบัน จะมีสัตว์ป่าเดินทางเข้ามาจากเขตประเทศพม่าในบริเวณบ้านปางบอนเรื่อยเข้ามาถึง บ้านห้วยน้ำโป่ง เพื่อเข้ามาหากินในเขตป่าแถบนี้ ซึ่งชาวบ้านจะพบเห็นได้บ่อย ไม่ว่าจะเป็น กวาง

❖ สัตว์ป่า

บริเวณโป่งสันปึก และพื้นที่เขตป่าที่ต่อเนื่องกับชายแดนพม่า ในอดีตเป็นแหล่งหากินของสัตว์ป่า มีสัตว์ป่าค่อนข้างมาก ซึ่งชาวบ้านในพื้นที่พบเห็นเป็นประจำ เช่น กวางป่า เก้ง เสือ หมูป่า ตะกวด ชะมด หมาป่า เลียงผา เม่น อ้น หมี นิ่ม(ลิ่น) ลิง ชะนี(นางอาย) เสือไฟ อีเห็น ไก่ป่า เต่า กบ เขียด พังพอน จ้อน ู กระรอก นกกก กิ้งก่า นกเขา นกเขาเป่า นกไถล นกอะโหม นกยูง อีวูล (เป็นข้อมูลจากคำบอกเล่าของชาวบ้าน) นอกจากนี้ในช่วงที่ผ่านมาชาวบ้านห้วยน้ำโป่งพบนกยูง 5 ตัว ลงกินข้าวที่ชาวบ้านปลูกไว้ และในช่วงที่มีการดำเนินงานเพื่อเก็บข้อมูลโครงการวิจัย ยังพบเห็นการล่าสัตว์ป่าของชาวบ้านอยู่บ้าง ซึ่งจากคำบอกเล่าว่ามีการล่าได้นือ "ฟาน" หรือ เก้ง จากชุมชนที่อยู่รอบโป่ง

❖ แม่น้ำโป่ง (ห้วยน้ำโป่ง)

แม่น้ำโป่งเป็นแม่น้ำสายหลักที่มีน้ำไหลตลอดทั้งปี โดยไหลผ่านพื้นที่บริเวณโป่งสันปึก และไหลผ่านหมู่บ้านต่างๆ คือ บ้านปางตอง บ้านหนองหอย บ้านน้ำฮู-ผาเสือ บ้านห้วยน้ำโป่ง และบ้านไม้ขวางหนาม เป็นแม่น้ำสายหลักสำหรับการทำการเกษตรของชุมชนที่อยู่รอบโป่ง และเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำที่ชาวบ้านจับมาเป็นอาหารจากอดีตจนปัจจุบัน

❖ สภาพชุมชนรอบโป่ง

7 หมู่บ้านรอบโป่งเป็นชุมชนประกอบไปด้วยความหลากหลายของชนเผ่า ที่มีวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีการดำรงชีวิตที่มีความแตกต่าง และคล้ายคลึงกันบ้างในบางส่วน แต่สามารถดำรงอยู่ร่วมกันโดยความเป็นมิตรไมตรีต่อกันที่ค่อนข้างแน่นแฟ้น ซึ่งประกอบไปด้วย 4 ชนเผ่าดังนี้

1) ชาวลีละ บ้านห้วยน้ำโป่ง

นับถือ ศาสนาคริสต์ มีความเชื่อในคำสอนของพระเจ้าตามพระคัมภีร์ ใช้ภาษาลีละ และภาษาไทยใหญ่เป็นภาษาถิ่น และดำรงชีพด้วยการทำการเกษตรเป็นหลัก มีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย ปัจจุบันเป็นชุมชนเชื้อสายชนเผ่าลีละแห่งเดียวที่เหลืออยู่ใน อ.ปางมะผ้า

2) ชาวมูเซอดำ หรือ ลาหู่เซเล บ้านลูกข้าวหลาม และ บ้านจำโป

นับถือศาสนาพุทธ และมี ในอดีตชาวลาหู่เซเลไม่มีการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนเป็นหลักแหล่ง มักอาศัยอยู่บนภูเขาสูง ไม่ชอบอยู่บนที่ราบ เพราะชาวลาหู่มีความเชื่อว่าการอยู่บริเวณที่ราบใกล้แหล่งน้ำจะมีไข้มาลาเรียชุกชุมประกอบกับไม่มีความชำนาญในการทำนา แต่มีความสามารถในการทำไร่เลื่อนลอย เพราะฉะนั้นการตั้งหมู่บ้านจะต้องดูว่ามีทรัพยากรอุดมสมบูรณ์หรือไม่ เนื่องจากชาวลาหู่ชอบเปิดป่าใหม่ในการทำไร่ เมื่อพื้นที่ป่า

บริเวณนั้นหมดหรือเห็นว่าขาดความสมบูรณ์ก็จะหมู่บ้านไปตั้งบริเวณที่สมบูรณ์เพื่อจะได้ทำต่อไป

ชาวบ้านในหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นญาติพี่น้องกัน มีความผูกพันกันสูง ทำให้ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือผู้เฒ่าผู้แก่ ตลอดจนผู้นำธรรมชาติต่าง ๆ ถ้าเกิดความขัดแย้งกันก็จะมีผู้เฒ่า ผู้แก่มาช่วยประนีประนอม ให้ความขัดแย้งจบลง

ความเชื่อของผู้เฒ่าผู้แก่ ในอดีตถ้าเกิดมีโรคระบาดหรือการตาย จะมีการอพยพหรือหนีไปที่อื่น ๆ แต่ปัจจุบันการอพยพทั้งหมู่บ้านทำได้ยากเพราะทางการเข้มงวดในการทำลายทรัพยากรป่าไม้

3) ชาวมูเซอแดง หรือ ลาหู่ บ้านปางตอง และบ้านไม้ขวางหนาม

ชาวมูเซอแดง เป็นชนเผ่าหนึ่งที่ยังคงเอกลักษณ์ของชนเผ่าตัวเองอยู่ค่อนข้างดีทั้งในเรื่องการแต่งกาย และประเพณีวัฒนธรรม ซึ่งในการปกครองของชุมชนถึงแม้ปัจจุบันส่วนใหญ่แล้วจะใช้กฎหมายในการควบคุมดูแล แต่ก็ยังใช้ด้านวัฒนธรรมประเพณีเข้ามาผสมผสานช่วยด้วย

อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่ามูเซอร์จะมีชื่อเสียงในด้านของการเป็นพรานล่าสัตว์ ('ชาวมูเซอร์ เรียกตนเองว่า "ลาหู่" ซึ่งมีความหมายว่า "นักล่า" หรือ หมายถึงผู้ที่มีความปราดเปรียว เขียวหาญ และเป็นผู้ที่ชอบล่าสัตว์) แต่อาชีพหลักของชาวมูเซอร์ คือเกษตรกรรม ข้าวเป็นพืชหลักที่มีความสำคัญที่สุดในระบบการผลิตและวิถีชีวิต อาหารประจำวันได้จากพืชไร่ที่ปลูกตามไหล่เขา เช่น ข้าวโพด ถั่ว งา และพืชผักต่างๆ

เนื่องจากชนเผ่ามูเซอร์เป็นกลุ่มชนที่อพยพเข้ามาภายหลังชาวไทยใหญ่ทำให้พื้นที่ทำกินเหลือน้อย ประกอบกับในปัจจุบันถูกจำกัดพื้นที่ทำกินด้วยกฎระเบียบทางการ ทำให้ชาวมูเซอร์ต้องหาอาชีพเสริมเพื่อให้เพียงพอต่อการยังชีพ ด้วยการหาของป่าตามฤดูกาลออกไปวางขายตามข้างทางหลวง เช่น หน่อไม้ เห็ด รวมถึงผลิตภัณฑ์จากการทอผ้าต่างๆ เช่น กระเป๋า หมวก ฯลฯ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตของชุมชนเพื่อให้สามารถดำรงอยู่ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลง และการจำกัดสิทธิในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่ชุมชนเคยมีมาแต่ดั้งเดิม

4) ชาวไทยใหญ่ หรือ ไต บ้านหนองหอย และ น้ำฮู-ผาเสื่อ

นับถือศาสนาพุทธ ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลัก ด้วยการทำไร่ ทำนา และการเลี้ยงสัตว์ ชุมชนชาวไทยใหญ่เป็นชุมชนที่อยู่กันอย่างมีความสุข ปกครองตนเอง

¹ ยศ สันตสมบัติ .2543 การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการจัดการทรัพยากร.

เชียงใหม่ : โรงพิมพ์พันพริการพิมพ์

เชื่อฟังคำผู้นำ ให้ความเคารพนับถือผู้หลักผู้ใหญ่ อยู่กันอย่างฉันพี่น้อง ยังคงรักษา ประเพณีอันดีงามของชุมชนได้อย่างเคร่งครัด และอยู่กันอย่างสงบสุข ยามมีปัญหาที่มัก จะให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันตลอดเวลา

❖ การใช้ประโยชน์จากป่า ป่า และสัตว์ป่าของชุมชนรอบป่า

พบว่าชุมชนรอบป่ามีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่เกี่ยวข้องด้วยวัตถุประสงค์ที่คล้าย กันดังนี้

- 1) เพื่อการบริโภค (อาหาร ยารักษาโรค) ได้แก่
 - การเก็บของป่าตามฤดูกาล เช่น หน่อไม้ เห็ด การจับสัตว์น้ำ และสัตว์ ป่าซึ่งส่วนใหญ่เป็นสัตว์ขนาดเล็ก เช่น เต่า แล่น ตอ เป็นต้น
 - การเก็บสมุนไพรเพื่อรักษาอาการเจ็บป่วยเล็กน้อยๆ ก็ยังมีอยู่
- 2) เพื่อการใช้สอย (สร้างที่อยู่อาศัย แหล่งน้ำ) ได้แก่
 - เก็บฟืนเพื่อมาทำเชื้อเพลิงในการหุงหาอาหาร ซึ่งชาวบ้านนิยมใช้ไม้แดง ทำฟืน และใช้ไม้เกียะ (สน) เป็นเชื้อจุดไฟ
 - เก็บใบตองในระหว่าง เดือน มกราคม – กุมภาพันธ์ เพื่อนำมาทำหลังคา บ้าน และหลังคาคอกสัตว์
 - การตัดไม้มาสร้าง หรือซ่อมแซม บ้าน หรือคอกสัตว์ ทั้งนี้ต้องได้รับการ อนุญาตจากคณะกรรมการของชุมชนก่อน
 - การตัดไม้ไผ่เพื่อทำเครื่องจักสาน
- 3) เพื่อการเศรษฐกิจ (หาของป่า) ได้แก่
 - การหาน้ำผึ้ง ในช่วงฤดูแล้ง
 - เห็ด และหน่อไม้ มะขามป้อม (โดยเฉพาะชาวมุเซอร์)
- 4) เพื่อดำเนินตามประเพณี วัฒนธรรม
โดยเฉพาะชาวมุเซอร์ซึ่งมีประเพณีในการล่าสัตว์ในเดือนหก แต่ในปัจจุบัน ประเพณีนี้ได้อ่อนตัวลงเนื่องจากข้อจำกัดทางด้านกฎหมาย และสัตว์ป่าลด น้อยลง

1.1 ปัจจัยภายนอก

❖ กระแสการพัฒนา / แนวทางนโยบาย

- กลุ่มกองทุน ถึงแม้ทางการจะมีแนวทางพัฒนาการ/ส่งเสริมให้เกิดกลุ่มกองทุน ต่างๆและสนับสนุนทุนในการดำเนินงานให้กับโครงการต่างๆของบางชุมชน การดำเนิน กิจกรรมกลุ่มและกองทุนต่าง ๆส่วนมากมาจากการจัดตั้งจากทางราชการ โดยชาวบ้านยัง

ไม่เข้าใจและไม่ตระหนักถึงความสำคัญกับเรื่องนั้นๆ ทำให้การดำเนินงานไม่ประสบผลสำเร็จ และล้มไปในที่สุด

จากการไม่เข้าใจและให้ความสำคัญของการรวมกลุ่มต่างทำให้ชุมชนเพื่อการรวมกลุ่มหรือการจัดตั้งกองทุน เพราะที่ผ่านมาส่วนมากจะล้มไม่บรรลุตามวัตถุประสงค์ ประกอบกับหน่วยงานที่รับผิดชอบต่อโครงการต่างๆไม่ค่อยมีการติดตามประเมินผล ทำให้ชุมชนมีปัญหาเกี่ยวกับการใช้เงินกู้

ในขณะที่บางชุมชนเป็นหมู่บ้านบริวารทำให้เงินกองทุนเพื่อการพัฒนาต่างๆจากหน่วยงานของทางราชการ ต้องผ่านการพิจารณาจากหมู่บ้านหลักก่อน ทำให้ได้ส่วนแบ่งของทุนน้อย ไม่สามารถบริหารกองทุนได้อย่างอิสระ จึงทำให้ชุมชนไม่ได้รับประโยชน์จากกองทุนเหล่านี้เท่าที่ควร ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางสังคมและ การมีส่วนร่วมในการพัฒนาในด้านอื่นๆลดลง

- ค่านิยมการบริโภค นักท่องเที่ยว หรือคนในชุมชนเมืองยังมีค่านิยมในการบริโภคของป่า เช่น เนื้อสัตว์ป่า ค่านิยมในการเลี้ยงสัตว์ป่า โดยเฉพาะนก เป็นต้น เป็นเหตุให้ยังมีคนแอบเข้ามาล่าสัตว์ป่าอยู่อย่างต่อเนื่อง หรือเกิดการจ้างคนในพื้นที่เพื่อจับสัตว์ป่า

2 สถานการณ์การเปลี่ยนแปลง และปัญหาผลกระทบของป่า โป่ง และสัตว์ป่า

2.1 การอพยพเคลื่อนย้ายและการตั้งชุมชน

การอพยพเคลื่อนย้ายของชุมชนในอดีต ส่งผลกระทบต่อ ป่า และสัตว์ป่า ที่อาศัยอยู่ในบริเวณชายแดนไทย-พม่า พอสมควร เนื่องจากเมื่อชุมชนมีการอพยพหาที่ตั้งหมู่บ้านใหม่ทุกครั้งก็จะมีกรบุกเบิกพื้นที่ทำกินใหม่ มีการตัดไม้เพื่อสร้างบ้านเรือน และคอกสัตว์ ดังที่ปรากฏตามข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชนของแต่ละหมู่บ้าน พบว่ากว่าที่ชุมชนแต่ละชุมชนจะมีการตั้งถิ่นฐานเป็นหลักแหล่งถาวรอย่างในปัจจุบัน ได้มีการอพยพเคลื่อนย้ายหลายต่อหลายครั้ง ซึ่งมีสาเหตุต่างๆกัน ดังเช่น

- การถูกรบกวนจากชนกลุ่มน้อยตามแนวชายแดนไทย – พม่า
- การหนีภัยสงคราม (ในช่วงระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2)
- การที่มีผู้คนในชุมชนเจ็บป่วยและเสียชีวิต บ่อยๆ (ตามความเชื่อของชนเผ่า)
- พื้นที่ทำกินและน้ำในการอุปโภคบริโภคไม่เพียงพอต่อการทำการเกษตร และการดำรงชีพของคนในชุมชน

- พื้นที่ทำกินขาดความอุดมสมบูรณ์ ผลผลิตจากไร่ลดลง
- การประสบภัยธรรมชาติ เช่น ไฟไหม้หมู่บ้าน

จนถึงปัจจุบันได้มีชุมชนต่างๆเกิดขึ้นมากมายในเขตอำเภอปางมะผ้า และบริเวณใกล้เคียง ตลอดแนวชายแดนไทย-พม่า ชุมชนมีการตั้งหมู่บ้านที่ถาวร ไม่มีการอพยพเคลื่อนย้ายเพื่อตั้งหมู่บ้านใหม่แล้ว เนื่องจากความเข้มงวดของทางราชการในการดูแลรักษาพื้นที่ป่า มีการประกาศเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่า เขตอุทยานแห่งชาติ ต่างๆ และการให้สัญญาแก่ชนเผ่าต่างๆ ทำให้ชุมชนไม่กล้าอพยพโยกย้ายเพราะกลัวจะเสียสิทธิ์ดังกล่าว

การก่อตั้งของชุมชนต่างๆมากมายที่เกิดขึ้นตลอดแนวชายแดนไทย-พม่า และในพื้นที่บริเวณรอบโป่ง เป็นข้อจำกัดทางหนึ่งของการดำรงชีวิตของสัตว์ป่า เนื่องจากสัตว์ป่าจะมีเส้นทางเดินเข้าออกระหว่างเขตป่าชายแดนไทย-พม่าเพื่อหากินตามฤดูกาล สัตว์ป่าบางชนิดก็ถูกล่าจากชุมชนที่ตั้งตามแนวชายแดนทำให้สัตว์ป่าจากฝั่งพม่าไม่กล้าเข้ามาหากินในป่าฝั่งไทย ส่วนที่หลงเหลือในป่าฝั่งไทยก็ถูกล่าจากคนในชุมชนที่ตั้งอยู่กระจัดกระจายไปทั่ว และถูกล่าจากคนในเมือง ที่ยังมีค่านิยมในการบริโภคสัตว์ป่า

นอกจากนี้ยังมีผลกระทบอื่นๆ จากการอพยพและการตั้งถิ่นฐานของชุมชนในช่วงที่ผ่านมา ดังเช่น

- การบุกเบิกพื้นที่ทำกินเพิ่มตามจำนวนประชากร และครัวเรือนภายหลังจากการตั้งชุมชนเป็นหลักแหล่งแล้ว
- เสียงรบกวนจากเครื่องยนต์ รถยนต์ อื่นๆ
- การแบ่งเขตการใช้ป่าที่ยังไม่ชัดเจนของบางชุมชน

โดยทั้งหมดก่อให้เกิดรบกวนแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าทั้งทางตรงและทางอ้อม

2.2 วิถีชีวิต วัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อ ของชนเผ่า

มีหลายชนเผ่าในพื้นที่ที่มีความเชื่อหรือมีวัฒนธรรมการล่าสัตว์ เช่น ชาวมูเซอร์ โดยจะมีประเพณีการล่าสัตว์ในเดือนหก และประเพณีที่เกี่ยวข้องอื่นๆ เช่น ประเพณีทานศาลา ซึ่งจะทำในเดือน 6 หรือเดือนพฤษภาคม ก่อนที่จะมีการลงการเพาะปลูกข้าว งาม ข้าวโพด และล่าสัตว์ โดยทำหลังจากวันศีลใหญ่ เป็นประเพณีการทำบุญ ขอบุญจากพระผู้เป็นเจ้า เพื่อให้พืชเจริญเติบโตงาม และให้ผลผลิตมากๆ จะมีการทำกิจกรรม หรือพิธีกรรมที่ศาลา โดยจะมีการสร้างศาลาทางด้านที่ชาวบ้านทำไร่ ทำนา ซึ่งชาวบ้านทุกคนจะนำข้าวสอย อาหารของตนไปรวมกันที่ศาลา จากนั้นก็จะแบ่งใส่ในกรวยที่สานจากไม้ไผ่จำนวน 10 ต้น จนครบทุกต้น และปักเทียนกรวยละ 2 เล่ม จากนั้นก็นำ

กรวยไปปักไว้ข้างๆเสาศาลาจะมี 9 ต้น และอีกต้นจะปักด้านนอกห่างจากศาลาประมาณ 5 เมตร แล้วทุกคนจะนำเอาเมล็ดพันธุ์ข้าว งาม ข้าวโพด ไร่จานใหญ่รวมกัน แบ่งตามชนิด และปักเทียนในจานเมล็ดพันธุ์ 2 เล่ม ทุกคนจะนั่งอยู่ในศาลาที่มีด้ายสายสิญจน์มัดด้านบนแล้วห้อยลงมา ทุกคนจะต้องมีด้ายสายสิญจน์ห้อยลงมาถึงตนเองคนละ 1 เส้น หมอผีจะทำพิธีขออนุญาต ขอพรจากพระผู้เป็นเจ้า หลังจากเสร็จพิธีทุกคนจะร่วมกันรับประทานอาหารที่ศาลานั้น จากนั้นก็จะแบ่งเมล็ดพันธุ์พืชกันครบทุกคน และสุดท้ายจะมีการทำพิธีปลงอัฐิขึ้นเพื่อเป็นการขอสัตว์ป่าทุกชนิด

ส่วนในการล่าสัตว์นั้น เมื่อได้สัตว์มาก็จะมีการแบ่งส่วนต่างๆของสัตว์ให้กับผู้ที่มีความสำคัญกับตนและชุมชนดังนี้

- ส่วนคอ จะให้ปู่เหล็ก
- ส่วนเนื้อสันหลัง จะให้ผู้ใหญ่บ้าน
- ส่วนอก จะให้หมอผีประจำหมู่บ้าน
- ส่วนก้น จะให้พ่อเมียบ

ในขณะที่ชนเผ่าอื่นๆ ถึงแม้จะไม่มีประเพณีในการล่าสัตว์โดยตรง แต่ก็มีค่านิยมในการบริโภคสัตว์ป่าอยู่เกือบทุกชนเผ่า

2.3 การล่าสัตว์ป่าจากคนภายนอก

จากคำบอกเล่าของคนในชุมชนโดยเฉพาะบ้านห้วยน้ำโป่ง พบว่าการล่าสัตว์ป่าจากคนภายนอกพื้นที่มีมาตั้งแต่อดีตแล้ว จนปัจจุบันมีการพัฒนาวิธีการ และเครื่องมือที่ทันสมัยขึ้น โดยพ่อหลวงบ้านห้วยน้ำโป่ง เล่าว่าพบเห็นการล่าสัตว์ป่าจากคนภายนอกตั้งแต่สมัยเริ่มมาตั้งหมู่บ้านใหม่ๆ แล้ว (ปี 2518) โดยเฉพาะในช่วงปี 2518 – 2525 เป็นช่วงที่มีคนเข้ามาล่าสัตว์เยอะมาก ซึ่งในช่วงแรกๆนั้นชุมชนยังไม่กล้าที่ห้ามปรามเนื่องจากคนที่เข้ามาล่า มีทั้งที่เป็นชาวบ้าน และเป็นเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานราชการ เข้ามามากเป็นกลุ่มๆ ละประมาณ 10 – 20 คน โดยมีทั้ง ปืน กล้องส่อง ถ้าเป็นกลุ่มชาวบ้านก็จะใช้ปืนลูกกด ถ้าเป็นเจ้าหน้าที่หน่วยงานราชการก็เป็นปืนที่ตีหนอย(ไม่ทราบชนิด) ผลที่เกิดจากการล่าสัตว์ป่าที่ชาวบ้านห้วยน้ำโป่งเห็นชัดที่สุด ก็คือ การล่าในบริเวณโป่งสนับึก ซึ่งในแต่ละครั้งจะมีการขนออกไปครั้งละ 2-3 กระสอบปุย

วิธีการจับนก ที่ชาวบ้านสังเกตเห็น คือ จะมีการทำขุมด้วยใบไม้ข่มออยู่รอบๆโป่ง โดยเอาแห หรือตาข่าย กางไว้ข้างโป่ง เมื่อมีนกมาลง ก็จะช่วยกันดึงแห หรือตาข่ายคลุมจำนวนนกที่ได้ในแต่ละครั้ง ประมาณ 50 – 60 ตัว เป็นอย่างต่ำ เพราะในช่วงนั้นนกยังมีอยู่มาก บางครั้งก็มีการใช้ปืนยิง ซึ่งยิงยังไ้ก็ถูกเพราะนกมาลงโป่งมาก เสียงปืนดังนกก็

กระเจิงไปสักพักก็กลับมาใหม่ ประกอบกับในช่วงแรกๆนั้นยังไม่มีเขตรักษาพันธุ์สัตว์สันปันแดนเข้ามาตั้งสำนักงาน จากการสอบถามเหตุผลของการจับ มีทั้งเอาไปกิน เอาไปเลี้ยง และขาย

2.4 การเปลี่ยนแปลง ผลกระทบต่อ โป่ง ป่า สัตว์ป่า และชุมชน

ผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อสัตว์ป่าชัดเจนคือ ความหลากหลายของชนิดและปริมาณ สัตว์ป่าที่เข้ามาใช้ประโยชน์ในโป่งเริ่มลดลง โดยเฉพาะสัตว์ใหญ่ที่บางชนิดได้สูญหายไปจากพื้นที่ ในขณะที่นก ยังมีมากอยู่ แต่ก็ลดลงจากเมื่อก่อนมาก ซึ่งยังไม่ได้มีการสำรวจเรื่องชนิดของนกอย่างชัดว่าได้มีนกชนิดไหนหายไปบ้าง เนื่องจากชุมชนยังขาดความรู้จะสังเกตหรือจำได้ก็เพียงบางชนิดที่ชาวบ้านรู้จักเท่านั้น

ผลกระทบต่อโป่งนั้นอาจจะเห็นไม่ชัดเจนนักแต่จากการศึกษาข้อมูลและการพูดคุยแลกเปลี่ยนกับเจ้าหน้าที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าสันปันแดน ทำให้ชุมชนทราบว่าโป่งไม่ได้เสียสภาพเพียงแต่จำนวนสัตว์ที่มาใช้ประโยชน์น้อยลงเท่านั้นเอง ทั้งนี้ถ้ามีการจัดการสภาพแวดล้อมโป่งให้เหมาะสมสัตว์ป่าที่เหลืออยู่ก็อาจจะกลับมาใช้ประโยชน์อีก

ผลกระทบต่อป่าและชุมชน ถึงแม้ในอดีตที่ผ่านมาชุมชนก่อตั้งขึ้นมากมายในพื้นที่พร้อมๆกับการบุกเบิกพื้นที่ทำกิน มีประวัติการสัมปทานป่าไม้ มีการตัดไม้ และชักลากไม้ออกจากพื้นที่ แต่ในปัจจุบันการบุกรุกทำลายพื้นที่ป่าแทบจะไม่มีแล้วเนื่องจากความเข้มงวดของหน่วยงานภาครัฐ และชุมชนเองก็มีการจัดการการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าของตนเอง มีกฎกติกาและบทลงโทษที่ชัดเจน ถึงแม้ในการแบ่งเขตพื้นที่การจัดการอาจจะยังไม่ชัดเจนแต่ชุมชนที่มีพื้นที่ติดต่อกันก็ช่วยกันดูแลเป็นหูเป็นตาให้กันและกัน เช่นเดียวกับการล่าสัตว์จากคนภายนอก ที่ส่งผลกระทบให้ชุมชนต้องหาทางแก้ไขป้องกัน ถึงแม้ว่าที่ผ่านมาอาจจะได้ผลบ้างไม่ได้ผลบ้างแต่ก็ถือว่าได้มีการเริ่มต้น เนื่องจากเป็นผู้ที่ต้องใช้ชีวิตอยู่กับป่า และทรัพยากรป่า

3 ประสพการณ์/ทุนเดิมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรที่เอื้อต่อการอนุรักษ์ฟื้นฟูสภาพโป่ง ป่า และสัตว์ป่า

3.1 การจัดการภายใต้วิถีชีวิต ความเชื่อ ศาสนา วัฒนธรรมภูมิปัญญาของชุมชน

๔ ไทยใหญ่

พิธีต่างฝ่าย : เป็นการเลี้ยงผีเมืองฝ่าย เมื่อใกล้ฤดูทำนา เจ้าของที่นาที่ใช้ น้ำจากเหมืองฝ่ายจะรวมกันเลี้ยงผีเจ้าเหมืองฝ่าย โดยเตรียมเครื่องเซ่น เหล้า 1 ไห ไก่ 1 คู่ ข้าว ขน

ต้ม นำไปวางไว้บริเวณเหมืองฝาย หัวหน้าทำพิธีจุดธูปเทียน เชิญเจ้าเหมืองฝายมารับการเซ่นไหว้
ขอให้เจ้าที่ ฝน้ำ ฝน่วย ช่วยให้มีน้ำในการทำนา ทำสวน อย่างเพียงพอตลอดปี

พิธีการเลี้ยงเดือน (เจ้าป่า) : จะทำการในเดือน 8 ตามประเพณีความเชื่อที่สืบ
ทอดกันมาแต่ในอดีต เพื่อเป็นการบอกกล่าว ขอบพระจากเจ้าป่า เจ้าเดือน ช่วยปกป้องสัตว์เลี้ยงของ
ชุมชนที่ปล่อยให้ไปหากินในป่าให้ปลอดภัยจากการถูกสัตว์ป่ากัดกินและทำลาย โดยในการทำพิธี
จะมีแต่เฉพาะผู้ชายที่ร่างกายแข็งแรงเท่านั้น เพราะจะไปทำพิธีในป่า ซึ่งจะมีการเก็บเงินกันเพื่อ
ซื้อเหล้า ธูปเทียน ขนม ปรีอแม้กระทั่งไก่เป็น ๆ จะมีการเชือดไก่เลี้ยงปากกันสด ๆ ในตอนท้าย
ของพิธี

♣ มูเซอร์

ความเชื่อในเรื่องผี : ชาวมูเซอร์แบ่งผีหรือวิญญาณออกเป็นประเภทต่างๆจำนวน
มากซึ่งมีความเชื่อมโยงกับธรรมชาติ เช่น ป่าเขา สายน้ำ เป็นต้น ชาวมูเซอร์จึงนิยมบวงสรวงต่อผี
โดยมีปู่จ้อง เป็นผู้นำทางพิธีกรรมของชนเผ่า เช่น ชาวมูเซอร์บ้านไม้ขวางหนาม จะมีความเชื่อใน
เรื่องผีโป่ง “จาจิง” เชื่อว่าผีโป่งจะกินคนทุกปี หากเป็นไข้หรือไม่สบายขึ้นมากจะบอกว่าเป็นเพราะผี
โป่ง เชื่อกันว่าไม่สามารถรักษาให้หายได้ ทำให้ชาวมูเซอร์บ้านไม้ขวางหนามไม่ค่อยเข้าไปยุ่งใน
บริเวณโป่ง

ความเชื่อในเรื่องเทพเจ้า : ชาวมูเซอร์มีความเชื่อใน “กือซา” หรือ “จือซา” ซึ่งเป็น
เทพเจ้าผู้มีอำนาจสูงสุด โดยมีตำนานของชาวมูเซอร์ถึง “กือซา” ว่าเป็นผู้ที่สร้างโลก และสรรพสิ่ง
บนโลก และสร้างมนุษย์ชาย – หญิง ขึ้นมา 1 คู่เพื่อให้มาดูแลปกป้องรักษาทรัพยากรบนโลก จน
เวลาผ่านไปเมื่อมนุษย์เพิ่มมากขึ้นมีการใช้ทรัพยากรอย่างสิ้นเปลือง ทำให้ “กือซา” ไม่พอใจ จึงได้
ให้เทพรักษา หรือผีต่างๆ มาทำหน้าที่ดูแลทรัพยากรของ “กือซา” แทนมนุษย์ หากว่ามนุษย์ได้มีการ
การล่วงละเมิด หรือใช้ทรัพยากรไปในทางที่ไม่ดี ก็จะถูกลงโทษจากผีต่างๆที่เฝ้าดูแลรักษาอยู่ ซึ่ง
ทำให้ชาวมูเซอร์ต้องมีการเซ่นไหว้ผีต่างๆ อยู่เป็นประจำ

ความเชื่อในเรื่องสัตว์ป่า(ใหญ่) : ชาวมูเซอร์เชื่อว่าสัตว์ที่มีขนาดใหญ่เป็นผี หรือ
เป็นเจ้าที่ กือซา สร้างมา ห้ามมีการทำร้ายเพราะจะทำให้เกิดภัยพิบัติต่อชุมชน

พิธีกรรมเลี้ยงศาลเจ้าเมือง : เพื่อขอพรจากเจ้าป่าเจ้าเขาให้คุ้มครอง ผลผลิต และ
โรคภัยไข้เจ็บ โดยมีอุปกรณ์และวิธีการคือ ข้าวสาร 1 กำมือ, เทียน 1 คู่ ตัวแทนของแต่ละครัวเรือน
จะนำอุปกรณ์ดังกล่าวไปฝากให้ แก่มู หรือ หมอผี ประจำหมู่บ้าน เป็นผู้ไปทำพิธี ซึ่งในการทำพิธี
จะมีคนที่เข้าไปทำพิธีในป่าศาลเจ้าเมืองได้ คือ แก่มู กับผู้ช่วยอีก 2 คนเท่านั้น คนอื่นห้ามเข้าไปใน
บริเวณป่าศาลเจ้าเมือง โดยจะทำพิธีเมื่อครบรอบ 3 ปี (1 ปี จะทำ 12 วัน / 3 ปี จะทำ 1 ครั้ง)

ข้อห้ามในเรื่องป่า: ป่าศาลเจ้าเมือง ป่าชำหมู่บ้านเป็นบริเวณหวงห้าม ห้ามมิ
การตัดไม้ในบริเวณ และห้ามทำการใดๆ หากฝ่าฝืนจะทำให้เกิดภัย เกิดการเจ็บป่วย

♣ ลี้วะ

ปัจจุบันชาวลี้วะบ้านห้วยน้ำโป่งได้ดำเนินตามพิธีกรรมความเชื่อในหลักคำสอน
ของพระเจ้า (ศาสนาคริสต์) เป็นหลัก นั่นคือความเชื่อว่าศาสนาคริสต์เป็นศาสนาแห่งความรักที่สื่อ
กับพระเจ้าผู้มอบความรักให้กับมวลมนุษย์ ดังปรากฏในพระคัมภีร์ ปฐมกาลบทที่ 1 ว่าด้วยพระ
เจ้าสร้างโลกและสร้างมนุษย์เพื่อให้มาดูแล ดิน-น้ำ-ป่า-สัตว์ และมนุษย์ด้วยกันเอง และใน
บัญญัติ 10 ประการก็มีบทสรุปว่า จงรักเพื่อนบ้าน ซึ่งเพื่อนบ้านในที่นี้พอหลวงห้วยน้ำโป่งได้ให้
ความหมาย ก็คือ สัตว์ป่า ที่อาศัยอยู่ร่วมกับมนุษย์บนโลกนั่นเอง

เนื่องจากชาวลี้วะบ้านห้วยน้ำโป่งได้มีการปรับเปลี่ยนการนับถือศาสนาทำให้พิธี
กรรมเก่าๆ ในปัจจุบันจึงไม่ได้มีการปฏิบัติ แต่เดิมก็มีความเชื่อหรือพิธีกรรมที่คล้ายกับหลายชนเผ่า
เช่น พิธีกรรมการเลี้ยงศาลเจ้าเมือง เป็นต้น แต่ก็ยังมีวิธีการจัดการน้ำเพื่อทำการเกษตรที่ยังคง
ดำรงอยู่ คือ การขุดร่อง และการตีฝาย เพื่อทดน้ำเข้านา เนื่องจากที่นาอยู่ห่างจากแม่น้ำโป่ง มี
การขุดนา

♣ กระบวนการแก้ปัญหาการล่าสัตว์ของชาวบ้านห้วยน้ำโป่ง

(จากคำบอกเล่าผ่านประสบการณ์พอหลวงชำหมุด สะณะะ)

เนื่องจากบ้านห้วยน้ำโป่งเป็นหมู่บ้านที่อยู่ติดกับบริเวณโป่ง ทำให้รับรู้สถานการณ์
ปัญหาที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับโป่ง และสัตว์ป่าอย่างใกล้ชิด โดยพอหลวงเล่าว่า พอหลวงกับลูกบ้าน
ได้อพยพย้ายมาตั้งชุมชนที่บ้านห้วยน้ำโป่งในปี 2518 ก็พบว่ามีการเข้ามาล่าสัตว์ในบริเวณ
โป่งและ ป่าใกล้เคียงอยู่ก่อนแล้ว โดยมีทั้งชาวบ้านจากหมู่บ้านอื่นๆ และคนในเมือง ซึ่งส่วน
ใหญ่จะเป็นเจ้าหน้าที่ทางราชการ

สถานการณ์ในช่วงตั้งแต่ก่อนหน้าปี 2518 ถึงประมาณปี 2525 เป็นช่วงที่มีการล่า
สัตว์กันมาก แต่ชาวบ้านห้วยน้ำโป่งยังไม่กล้าที่จะดำเนินการใดๆ เนื่องจากเป็นชุมชนที่เพิ่งเข้า
มาตั้งใหม่เกรงว่าจะเกิดปัญหาดังที่ได้กล่าวมาในตอนต้น แต่เมื่อเวลาผ่านไปก็เห็นว่าหาก
ปล่อยให้มีการล่าสัตว์เช่นนี้ต่อไปสัตว์ป่าคงสูญหายไปหมดโดยเฉพาะนก ซึ่งถูกจับออกไปมาก
ที่สุด และยิ่งกลัวจะถูกมองจากเจ้าหน้าที่ป่าไม้ซึ่งขณะนั้นตั้งสำนักงานอยู่ที่ต.สบป่อง อ.ปาง
มะผ้า ว่าอยู่ใกล้ชิดแต่ไม่มีการจัดการดูแล จึงได้มีการตั้งกรรมการหมู่บ้านเพื่อพูดคุยกับคนที่
เข้ามาล่าสัตว์ โดยเชิญเข้ามาพูดคุยถึงความตระหนักของชาวบ้าน โดยเฉพาะกับนักล่าที่เป็น
เจ้าหน้าที่หน่วยงานราชการ ว่าน่าจะปฏิบัติตัวให้เป็นตัวอย่างที่ดีแก่ชาวบ้าน ในการที่เข้ามา
ล่าสัตว์เสียเองจะทำให้ชาวบ้านมองว่าในเมื่อเจ้าหน้าที่ทำได้ชาวบ้านก็ทำได้ ถ้าเป็นเช่นนี้สัตว์

ป่าก็คงจะไม่เหลือ ชาวบ้านห้วยน้ำโป่งเองก็มีความเชื่อ ศรัทธาในการให้ความรัก ความโอบ
อ้อมอารีแก่สัตว์ซึ่งถือได้ว่าเป็นเพื่อนมนุษย์ ตามคำสอนของพระเจ้า ตั้งแต่ช่วงปี 2525 –
2532 ได้มีการดำเนินการเช่นนี้ต่อเนื่องเรื่อยมา ซึ่งก็ได้ผลบ้างไม่ได้ผลบ้าง ในช่วงนั้นก็ได้มี
การประสานแจ้งถึงการดำเนินการของชุมชนให้กับหน่วยงานป่าไม้ที่สืบทอดตลอดเวลา จนใน
ปี 2532 จึงได้ประสานกับหน่วยป่าไม้เพื่อขออนุญาต มาตั้งเสาบักไว้ที่บริเวณใกล้ทางเข้าโป่ง
เพื่อให้ผู้ที่เข้ามาล่าสัตว์โดยที่ชุมชนไม่รู้ เมื่อเห็นธงชาติจะได้รู้ว่าขณะนี้ทางป่าไม้กับชุมชนได้มี
การเข้ามาดูแลรักษาแล้วจะได้ไม่กล้าล่าสัตว์ นอกจากนั้นยังประสานขอเจ้าหน้าที่ป่าไม้มา
ประจำป้อมซึ่งชุมชนได้ทำไว้ฝั่งตะวันออกของโป่งนกสับดาหีละ 4-5 วัน จากการแก้ปัญหาดัง
กล่าวทำให้ผู้เข้ามาล่าสัตว์เริ่มลดลง แต่ก็ยังมีที่ลักลอบเข้ามาจับนกออยู่ ประกอบกับเจ้าหน้าที่
ป่าไม้ไม่สามารถเข้ามาประจำอยู่ที่ป้อมยามได้ตลอดเนื่องจากไม่มีงบประมาณสนับสนุนการ
ดำเนินการดังกล่าวปฏิบัติอยู่ได้ไม่นานก็เลิกไป แต่หัวหน้าหน่วยป่าไม้ในขณะนั้นก็ได้พูดคุย
กับพ่อหลวงว่าได้ให้อำนาจกับชุมชนเต็มที่ในการจัดการดูแลดังกล่าวหากมีปัญหาอะไรก็ให้ไป
ปรึกษาได้ ชุมชนจึงได้ดำเนินการตามวิธีการเดิมคือพูดคุยกับผู้ล่าสัตว์เรื่อยมา ประมาณปี
2535 ผู้ล่าสัตว์ก็ลดลงมากพอสมควรพอกับสัตว์ป่าและนกที่ลดลงมากเช่นกัน เนื่องจากยังมี
เส้นทางอื่นๆที่ผู้ล่าสัตว์สามารถเข้ามาในพื้นที่ได้โดยที่ชุมชนไม่รู้

ในปี 2543 ก็ได้มีการตั้งสำนักงานเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าสันปันแดนขึ้นที่บริเวณเส้น
ทางเข้าบ้านห้วยน้ำโป่ง ปัญหาการล่าสัตว์จึงทุเลาลงมาก และชุมชนก็ได้ประกาศเขตอนุรักษ์
พันธุ์ปลาในบริเวณลำห้วยน้ำโป่ง และได้รับงบประมาณสนับสนุนค่าอาหารจาก “เครือข่าย
ชาวไทยภูเขาปางมะผ้า” ในการดำเนินการจัดทำแนวกันไฟของหมู่บ้าน

ปี 2544 ชุมชนได้รับงบประมาณสนับสนุนจาก SIF ในการดำเนินการบวชป่า
ประกาศพื้นที่ป่าบริเวณรอบโป่งเป็นป่าอนุรักษ์ของชุมชนห้ามมีการล่าสัตว์และตัดไม้ พร้อม
กับดำเนินการปลูกป่าเสริมในบริเวณรอบๆโป่งเพื่อเป็นแหล่งอาหารและที่อยู่อาศัยของนกที่มา
ให้ประโยชน์จากโป่ง ในปีดังกล่าวก็ได้มีตัวแทนบริษัททัวร์จากภาคใต้พร้อมกับเจ้าหน้าที่ภาค
รัฐ ได้เข้ามาในพื้นที่บริเวณโป่งร้อน ซึ่งห่างจากโป่งนกไม่มากนักมีการพูดคุยกับชุมชนถึงการ
สร้างรีสอร์ท/เกสต์เฮาส์ในบริเวณโป่งร้อน แต่คณะกรรมการหมู่บ้านเห็นว่าน่าจะพูดคุยกับพ่อ
หลวงก่อนที่จะตัดสินใจใดๆ ซึ่งในขณะนั้นพ่อหลวงไม่อยู่ไปทำธุระต่างหมู่บ้าน แต่ก็ได้มีการถาก
พื้นที่ทำเพิงที่พักในบริเวณนั้นและมีการเตรียมถางในตอนกลางคืน เป็นช่วงที่พ่อหลวงเดิน
ทางกลับมาถึงหมู่บ้านพอดี ทางกลุ่มผู้มาเยือนก็ได้เชิญพ่อหลวงไปพูดคุยถึงแนวทางการทำ
เกสต์เฮาส์และผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้น แต่พ่อหลวงได้ปฏิเสธแนวทางดังกล่าวโดยให้เหตุผล
ว่าการดำเนินการดังกล่าวควรที่จะต้องหารือกับหลายๆส่วนที่เกี่ยวข้องก่อน ชุมชนไม่สามารถ

ตัดสินใจเด็ดขาดได้หากเกิดอะไรขึ้นจะถูกเพ่งเล็งจากป่าไม้ไม่เป็นผลดีต่อชุมชน และยังกลัวผลกระทบตามมาที่จะเกิดกับชุมชน เนื่องจากชุมชนบ้านห้วยน้ำโป่งเป็นชุมชนที่รักสงบ จากการพูดคุยในคืนนั้นวันต่อมากลุ่มดังกล่าวก็เดินทางออกไปและไม่กลับเข้ามาอีก โดยที่ชุมชนไม่ทราบสาเหตุเหมือนกัน

3.2 การจัดการในรูปแบบใหม่

การจัดการทรัพยากรต่างๆภายใต้รูปแบบการจัดการใหม่ๆ ของชุมชนต่างๆเริ่มเกิดขึ้นภายหลังจากที่มี โครงการพัฒนาที่สูงไทย-เยอรมัน (Thai-German Highland Development Programme) หรือชาวรู้จักกันในนาม "ทีจี" เข้ามาดำเนินงานในพื้นที่ อ.ปางมะผ้า โดยเริ่มตั้งแต่ปี 2526 เป็นการรณรงค์ให้ชาวบ้านปลูกพืชทดแทนฝิ่น มีการเตรียมความพร้อมชุมชนก่อนเริ่มปราบปรามฝิ่น ต่อมาในช่วงปี 2531-2536 "ทีจี" ได้ร่วมกับหน่วยงานราชการหลายส่วน ดำเนินงานส่งเสริมด้านอาชีพ การปลูกพืชเศรษฐกิจทดแทนฝิ่น ตลอดจนการควบคุมพื้นที่ทำกินของชุมชนโดยให้ชุมชนมีการจำแนกการใช้ประโยชน์จากพื้นที่หมู่บ้านตามหลักวิชาการ มีการจัดทำ "โมเดล" ของหมู่บ้าน ทำให้ชุมชนได้เรียนรู้รูปแบบการจัดการทรัพยากรที่เป็นระบบมากขึ้นผ่านการส่งเสริมการจัดอบรมจากเจ้าหน้าที่ของ "ทีจี" ซึ่งรูปแบบการจัดการที่เกิดขึ้นอย่างเด่นชัด คือ มีการจำแนกประเภท และแบ่งขอบเขตพื้นที่ป่าและการใช้ประโยชน์จากป่าออกเป็นแต่ละประเภท เช่น ป่าต้นน้ำ ป่าอนุรักษ์ ป่าสาธารณะ(ป่าช้า) ป่าใช้สอย เป็นต้น รวมถึงมีการตั้งกฎระเบียบการใช้ประโยชน์ และมาตรการลงโทษผู้ฝ่าฝืนกฎระเบียบดังกล่าว จนกระทั่งในปี 2540 ได้เกิด "เครือข่ายชาวไทยภูเขาอำเภอปางมะผ้า" ขึ้นมาและในปี 2541 เป็นปีที่ "ทีจี" สิ้นสุดโครงการจึงได้มอบงบประมาณให้เครือข่ายฯ ได้ดำเนินกิจกรรมต่างๆต่อเนื่องต่อไป

ในช่วงปี 2542 ก็ได้มีสำนักงานกองทุนชุมชน (Social Investment Fund – SIF) โดยที่ชาวบ้านรู้จักกันในนาม "ซิฟ" ได้เข้ามาสนับสนุนการดำเนินงานของชุมชนและเครือข่ายฯ เพื่อเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนในด้านต่างๆ รวมทั้งการจัดการทรัพยากรในรูปแบบต่างๆ เช่น การบวชป่า การปลูกป่า การทำแนวกันไฟ เป็นต้น โดยที่ทั้ง 7 หมู่บ้าน ก็ได้มีการดำเนินกิจกรรมดังกล่าวภายใต้การเป็นสมาชิกเครือข่ายฯ โดยรูปแบบการจัดการดังกล่าวของแต่ละชุมชนมีรูปแบบที่คล้ายๆกัน คือ มีการจัดแบ่งเขตพื้นที่ของชุมชนตามการใช้ประโยชน์ออกเป็น

- 1) พื้นที่อยู่อาศัย
- 2) พื้นที่ทำกิน ได้แก่ ที่ทำไร่ ที่ทำนา ที่เลี้ยงสัตว์ และ
- 3) พื้นที่ป่า ซึ่งแต่ละชุมชนมีการจัดการพื้นที่ป่าที่เชื่อมต่อการอนุรักษ์ฟื้นฟูสภาพ ป่า และสัตว์ป่าดังนี้

๒ บ้านห้วยน้ำโป่ง

มีการแบ่งเขตป่าเพื่อประโยชน์ เป็น

1. ป่าต้นน้ำ และป่าอนุรักษ์ เป็นแหล่งน้ำที่ชุมชนใช้เป็นระปาภูเขา ซึ่งมีลำห้วยเป็นแหล่งน้ำไว้เพื่อบริโภคตลอดทั้งปี ซึ่งอยู่ห่างจากหมู่บ้านไปทางทิศเหนือประมาณ 3,000 เมตร ชุมชนมีกฎกติกาให้ผู้ใดเข้าไปตัดไม้หรือล่าสัตว์ป่า หากผู้ใดฝ่าฝืนจะมีโทษปรับตามกฎหมายที่ชุมชนได้ตั้งขึ้น
2. ป่าใช้สอย มีการการใช้ประโยชน์ เช่น เก็บหาของป่า การเก็บหน่อไม้ การเก็บเห็ด เพื่อเป็นอาหารเพื่อบริโภคตามฤดูกาล การตัดไม้เพื่อใช้ในการสร้างบ้าน ทำคอกสัตว์ ทำฟืน ฯลฯ
3. ป่าสาธารณะประโยชน์ (ป่าช้า) เป็นป่าต้องห้าม คือห้ามมีการเข้าไปดำเนินการใดๆ ห้ามย้ายจนกว่าชุมชนจะย้าย

ปี 2529 ชุมชนได้เริ่มมีการทำแนวกันไฟ เนื่องจากประสบเหตุการณ์ไฟไหม้หมู่บ้านในปี 2528 เริ่มจากการทำในเฉพาะบริเวณรอบเขตหมู่บ้าน ถึงในปัจจุบันได้ขยายรอบเขตโป่งและหมู่บ้าน มีความยาวประมาณ 5 กิโลเมตรในช่วงฤดูแล้ง นอกจากนี้ยังมีการจัดเวรเดือนละ 2 คนในการดูแล และทำแนวกันไฟต่อระปาภูเขา จนกระทั่งปี 2543 ได้รับงบประมาณสนับสนุนค่าอาหารในการทำแนวกันไฟจากเครือข่ายฯ

ต้นปี 2543 ชุมชนบ้านห้วยน้ำโป่งได้มีการประกาศเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำเพื่อขยายพันธุ์ปลา ซึ่งเดิมเคยมีคนจากหลายหมู่บ้านเข้ามาหาปลาทุกวัน มีการใช้ไฟช็อต ระเบิด วางยา ทำให้ปลาลดน้อยลงอย่างมาก จึงได้กำหนดเป็นเขตหวงห้ามจับสัตว์น้ำทุกชนิดในระยะทางประมาณ 1,000 เมตร ตามความยาวของแม่น้ำ ห้วยน้ำโป่งในเขตชุมชน สาเหตุที่เลือกพื้นที่ใกล้เขตชุมชนเนื่องจากชาวบ้านสามารถดูแลได้ใกล้ชิด ซึ่งมีการทำป้ายประกาศติดไว้ที่หัว และท้ายเขตอนุรักษ์ และได้แจ้งแก่หมู่บ้านสมาชิกเครือข่ายฯให้รับทราบทั่วกัน โดยในช่วงที่ผ่านมาชุมชนประเมินว่าค่อนข้างได้ผลดี ถึงแม้ในช่วงแรกๆจะยังมียังมีคนเข้ามาจับปลาด้วยวิธีการต่างๆในเขตอนุรักษ์อยู่ ซึ่งอาจจะด้วยความไม่รู้ ไม่เห็นป้าย หรือรู้แต่ลักลอบเข้ามาจับ ก็ได้มีการตักเตือนแจ้งแก่ผู้นำหมู่บ้าน ผลจากการประกาศเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำปัจจุบันชุมชนพบว่าปลาเพิ่มจำนวนมากขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งสามารถเห็นได้ตลอดแนวลำน้ำในเขตอนุรักษ์ โดยเฉพาะ ปลาหมู ปลาตะเพียน ปลานิล ปลาไน ปลาหางเหลือง และยังมีอีกหลายชนิด

ในปี 2544 ชุมชนได้รับเงินงบประมาณ สนับสนุนจากกองทุนชุมชน (SIF) ในการบวขป่า และปลูกป่าเสริมในบริเวณโป่งนกจำนวน 600 ต้น เน้นไม้ผลที่สามารถเป็นอาหารนกได้ เช่น มะไฟ ลิ้นจี่ป่า หว้า มะขามป้อม ต้นทราย เป็นต้น และประกาศเป็นเขตป่าอนุรักษ์จำนวน 2,000 ไร่ โดยเขตพื้นที่ทิศเหนือติดกับเขตป่า บ.น้ำฮู-ผาเสือ และ บ.หนองหอย ทิศใต้ติด บ.ห้วยน้ำโป่ง ทิศตะวันออกจรดแม่น้ำโป่ง และทิศตะวันตกติดกับเขตถนนไป บ.น้ำฮู-ผาเสือ บ.หนองหอย ซึ่งชุมชนได้รับงบประมาณมาเป็นค่าอาหารกลางวันแก่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมในการปลูกป่า - บวขป่าที่ชุมชนได้จัดทำขึ้น และได้กำหนดกฎกติกาในเขตพื้นที่บวขป่าดังนี้

- 1) ห้ามตัดไม้ทุกชนิดในเขตรัศมี 100 เมตร รอบโป่ง
- 2) ห้ามตัดไม้ทุกชนิดในเขตพื้นที่บวขป่า
- 3) หากฝ่าฝืนกฎระเบียบ ครั้งแรก จะตักเตือน ทำการบันทึก รายชื่อ
- 4) บุคคลที่ฝ่าฝืนครั้งที่สอง ทั้งปรับ , ทั้งจับส่งเจ้าหน้าที่ป่าไม้ในเขตพื้นที่ปรับไม่ต่ำกว่า 2,000 บาท
- 5) ห้ามล่าสัตว์ทุกชนิดในเขตพื้นที่บวขป่า และเขตพื้นที่โป่งนก หากฝ่าฝืนปรับ 2,000 บาท

๕ บ้านจำโบ

ชุมชนมีการแบ่งเขตพื้นที่ป่าออกเป็น

1. ป่าต้นน้ำ ซึ่งอยู่ในเขตของหมู่บ้านแม่ละนา อยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ มีพื้นที่ประมาณ 500 ไร่ มีการดูแลรักษาร่วมกับชาวบ้านแม่ละนา มีข้อตกลงร่วมกันห้ามมิให้ผู้ใดเข้าไปตัดไม้บริเวณป่าต้นน้ำ
2. ป่าชุมชน ป่าไร่สอย มีพื้นที่ประมาณ 1,000 ไร่ อยู่ทางทิศใต้ของหมู่บ้าน
3. ป่าอนุรักษ์ มีพื้นที่ 200 ไร่ อยู่ทางทิศใต้และทิศตะวันตกของหมู่บ้าน ป่านี้ทางชุมชนได้วางกฎกติกาห้ามตัดไม้ หากผู้ใดฝ่าฝืนครั้งแรกจะมีการเรียกมาตักเตือน โดยกรรมการหมู่บ้าน หากยังทำอีกเป็นครั้งที่ 2 จะปรับเป็นเงิน 300 บาท ฝ่าฝืนครั้งที่ 3 ปรับ 500 บาท หากฝ่าฝืนเป็นครั้งที่ 4 จะทำการจับกุมและส่งให้เจ้าหน้าที่ทางราชการดำเนินการทันที ส่วนเงินที่ได้รับจากการปรับผู้กระทำผิด จะนำเงินเข้ากองทุนหมู่บ้านเพื่อนำไปพัฒนาหมู่บ้านต่อไป
4. ป่าช้า มีพื้นที่ประมาณ 10 ไร่ ชุมชนให้ความเคารพนับถือ ไม่ไปรบกวนใด ๆ ทั้งสิ้น

บ้านปางตอง

มีการจัดการพื้นที่ป่าชุมชนดังนี้

1. ป่าต้นน้ำ มี 2 แหล่ง คือ

- ป่าต้นน้ำตื้น มีพื้นที่ประมาณ 5,000 ไร่ อยู่ห่างจากหมู่บ้านประมาณ 6 กิโลเมตร
- ป่าต้นน้ำกองเบ่ง มีพื้นที่ประมาณ 2,000 ไร่ อยู่ห่างจากหมู่บ้านประมาณ 1 กิโลเมตร

กฎเกณฑ์

- ห้ามตัดไม้ในบริเวณป่าต้นน้ำ
- ห้ามไปทำไร่ไถ่ป่าต้นน้ำ
- ใครฝ่าฝืน ตักเตือน + ปรับ + ดำเนินการตามกฎหมาย

2. ป่าใช้สอย มีพื้นที่ทั้งหมด 3,000 ไร่ ป่าใช้สอยสามารถนำเอาไม้มาใช้ได้โดยไม่ต้องขออนุญาต แต่จะให้ได้เท่าที่จำเป็น ใช้ไม้แล้วห้ามทำลาย ไม้ไม่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

3. ป่าช้า มีพื้นที่ทั้งหมด 20 ไร่ ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันตกของหมู่บ้าน

- ห้ามทำไร่ในบริเวณป่าช้า
- ห้ามไปตัดไม้ในบริเวณป่าช้า
- ถ้าไม่ย้ายหมู่บ้าน ป่าช้าก็จะย้ายไม่ได้

4. ป่าอนุรักษ์ ทุกปีชาวบ้านในหมู่บ้านจะรวมกันและจะไปปลูกป่าในบริเวณป่าอนุรักษ์ มีกฎเกณฑ์ คือ ห้ามทำไร่และห้ามตัดไม้อนุรักษ์

นอกจากนี้ยังมี ป่าชุมชนห้วยลึกอยู่ทางทิศเหนือของบ้านปางตอง ประมาณ 20 กิโลเมตร เป็นเขตติดต่อระหว่างบ้านปางคามและบ้านปางตอง ซึ่งจะมีสัตว์ป่าอาศัยอยู่ค่อนข้างเยอะ เพราะเป็นป่าที่ค่อนข้างจะสมบูรณ์ตลอดปี

บ้านหนองหอย

มีการแบ่งพื้นที่ป่า ออกเป็น

1. ป่าต้นน้ำ ป่าต้นน้ำมีพื้นที่ประมาณ 500 ไร่ อยู่ทางทิศตะวันตกของหมู่บ้าน ชุมชนได้กันป่าแห่งนี้ไว้เป็นป่าอนุรักษ์ โดยชุมชนได้ตั้งกฎกติกา ห้ามมิให้ผู้ใดเข้าไปตัดไม้หรือถางไร่ในบริเวณป่าแห่งนี้ หากมีการฝ่าฝืนจะมีการปรับตามกฎหมายที่ชุมชนได้ร่วมกันตั้งไว้อย่างเด็ดขาด

2. ป่าใช้สอย มีพื้นที่ประมาณ 1,000 ไร่ ซึ่งชาวบ้านในชุมชนจะตัดไม้จากในป่าใช้สอยแห่งนี้มาใช้ประโยชน์ในการสร้างบ้าน ทำฟืน เก็บของป่า ฯลฯ ตามความเหมาะสมและเกิดประโยชน์กับชุมชนมากที่สุด
 3. ป่าช้า มีพื้นที่ประมาณ 500 ไร่ อยู่ทางทิศใต้ของหมู่บ้าน พื้นที่ป่าแห่งนี้ชาวบ้านจะไม่เข้าไปตัดไม้หรือใช้ประโยชน์ เพราะชาวบ้านมีความเชื่อตามในอดีตรว่าหากเข้าไปทำอะไรในป่าช้า จะเป็นการรบกวนผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว
- หมู่บ้านหนองหอยมีแม่น้ำห้วยน้ำโป่งไหลผ่านจากบ้านน้ำจ้ำ จนถึง บ้านห้วยน้ำโป่ง ชุมชนจึงได้กันพื้นที่แม่น้ำโป่งตามระยะความยาวของแม่น้ำระยะ 1,000 เมตร เพื่อทำการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ ซึ่งมีกรรมการในหมู่บ้านช่วยกันดูแลห้ามบุคคลในชุมชนนอกชุมชนเข้าไปจับสัตว์น้ำในเขตอนุรักษ์สัตว์น้ำของชุมชน หากผู้ใดฝ่าฝืนจะปรับเป็นเงินตามกฎหมายที่ชาวบ้านได้ร่วมกันตั้งขึ้นมา

๒. บ้านลูกข้าวหลาม

แบ่งพื้นที่ป่าออกเป็น (ข้อมูลด้านพื้นที่บางส่วนไม่ชัดเจน)

1. ป่าต้นน้ำ 100 ไร่ มีการปลูกป่า และทำแนวกันไฟ ตั้งแต่ ปี 2537 และบวชป่าในปี 2544
2. ป่าอนุรักษ์
3. ป่าใช้สอย 500 ไร่ มีการใช้ประโยชน์ โดยผ่านคณะกรรมการหมู่บ้าน และมีการทำแนวกันไฟ
2. ป่าช้า 20 ไร่ ห้ามทำการใดๆ

๒. บ้านนาฮู-ผาเสือ

แบ่งพื้นที่ป่า ป่าต้นน้ำ ป่าอนุรักษ์ ป่าใช้สอย และป่าสาธารณะ หรือป่าช้า (ข้อมูลด้านพื้นที่ไม่ชัดเจน)

ซึ่งมีกฎเกณฑ์ในการดูแลรักษาป่า ดังนี้

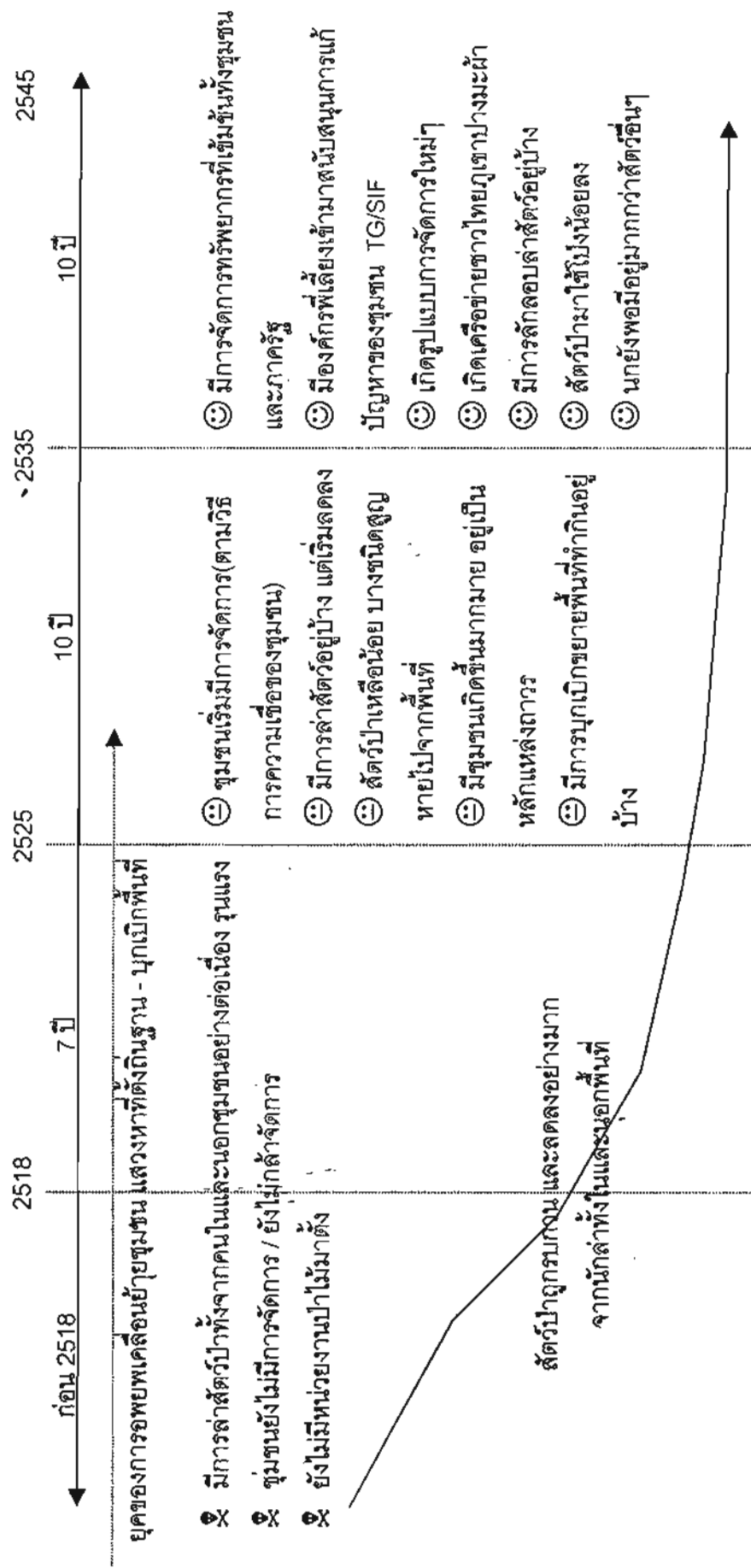
1. ห้ามตัดไม้ในพื้นที่ป่าต้นน้ำ หากฝ่าฝืนปรับ 500 – 1,000 บาท
2. ห้ามล่าสัตว์ป่าในพื้นที่หมู่บ้านดูแล หากฝ่าฝืนปรับ 500 – 1,000 บาท
3. ห้ามค้าของป่า หากฝ่าฝืนปรับ 500 – 1,000 บาท
4. ห้ามจับปลาโดยวิธี ช็อต ระเบิด ยาเบื่อ ฝ่าฝืนปรับ 500 – 1,000 บาท
5. การใช้ไม้ในพื้นที่ป่าใช้สอย ต้องได้รับอนุญาตจากคณะกรรมการ
6. จัดชุดลาดตระเวน เดือนละ 2 ครั้ง

๒ บ้านไม้ข้างสนาม

ข้อมูลด้านการกำหนดพื้นที่ป่าต่างๆไม่ชัดเจน แต่มีการจัดการต่างๆดังนี้

- มีการทำแนวกันไฟเขตป่าต้นน้ำ ประมาณ 500 ไร่ ได้รับงบประมาณช่วยเหลือในเรื่องค่าอาหาร และค่าวัสดุอุปกรณ์ จากเครือข่ายชาวไทยภูเขา ปางมะผ้า 2,000 บาทต่อปี
- เขตป่าอนุรักษ์ของหมู่บ้านเชื่อมกับเขตบ้านห้วยน้ำโป่ง
- ในบริเวณเขตหมู่บ้านมี น้ำออกภู(ลักษณะคล้ายตาน้ำผุดมาจากพื้นดิน เป็นรูคล้ายถ้ำเล็ก) 2 ที่ เดิมที่มีปลา และตะพานน้ำมาก แต่มีคนภายนอกมาจับ บางครั้งมีการใช้ระเบิด ซึ่งปัจจุบันชุมชนได้ห้ามไม่ให้คนเข้าไปจับสัตว์น้ำแล้ว โดยประกาศเป็นเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลาของหมู่บ้าน
- ชุมชนยังมีปัญหาเรื่องของการตัดไม้มาใช้สอยเนื่องจากอยู่ติดกับที่ทำ การเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าสันปันแดน

แผนภาพที่ ๒ แสดงความสัมพันธ์ของสภาพปัญหา รูปแบบวิธีการแก้ไขปัญห ผ่านช่วงเวลาต่างๆ

บทที่ 6

สรุปและวิเคราะห์ผล

แนวทางโครงการวิจัย

จากสภาพปัญหาการล่าสัตว์ที่เกิดขึ้นในบริเวณโป่งสันปึก ทั้งจากผู้ล่าที่เป็นคนในชุมชน แวดล้อมโป่ง และผู้ล่าจากภายนอก ส่งผลให้เกิดผลกระทบต่อชนิดปริมาณสัตว์ป่าใหญ่ น้อยที่ลดลงอย่างมาก และยังส่งผลกระทบต่อชุมชนบ้านห้วยน้ำโป่งในฐานะที่เป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดกับโป่งและมีวิถีชีวิตที่อยู่กับป่ามาช้านาน ในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมาทางชุมชนบ้านห้วยน้ำโป่ง ได้มีการพยายามแก้ปัญหาด้วยตัวเอง และการประสานงานร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ ซึ่งกระบวนการแก้ปัญหาดังกล่าวช่วยทุเลาผลกระทบลงได้บ้างแต่หากมองในแง่ความยั่งยืนของการแก้ปัญหาชุมชนก็ยังไม่มีความชัดเจน เนื่องจากปัญหาดังกล่าวต้องอาศัยการมีส่วนร่วมจากผู้เกี่ยวข้องทั้งหลายไม่ว่าจะเป็นชุมชนที่อยู่แวดล้อมโป่ง หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่

ด้วยความตระหนักในปัญหาดังกล่าว หากว่ายังไม่สามารถหาแนวทางการจัดการที่เหมาะสมเพื่อป้องกันการล่าสัตว์ และการอนุรักษ์ฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้อง สัตว์ป่าที่ยังคงเหลืออยู่ และเหลือน้อยลงทุกขณะก็จะสูญหายไปจากพื้นที่ ซึ่งอาจจะสะท้อนถึงศักยภาพของชุมชนในการจัดการทรัพยากร และการอยู่ร่วมกับป่า ดังนั้นจึงได้เกิดแนวคิดในการที่จะใช้กระบวนการวิจัยเป็นเครื่องมือเพื่อค้นหาแนวทางการแก้ปัญหาดังกล่าว โครงการวิจัยการอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพโป่งสันปึกและสัตว์ป่าโดยชุมชนรอบโป่ง อ.ปางมะผ้า จ.แม่ฮ่องสอน ระยะที่ 1 ได้เริ่มดำเนินงานเมื่อเดือนมีนาคม 2545-เดือนกุมภาพันธ์ 2546 ในพื้นที่ 7 หมู่บ้านรอบโป่ง 4 ชนเผ่า คือ 1) ลัวะ บ้านห้วยน้ำโป่ง 2) ไทยใหญ่ บ้านน้ำฮู-ผาเสื่อ กับบ้านหนองหอย 3) มูเซอร์ดำ บ้านจำโบ บ้านปางตอง และบ้านลูกข้าวหลาม 4) มูเซอร์แดง บ้านไม้ข้างหนาม ภายใต้คำถามวิจัย และวัตถุประสงค์ของโครงการที่ได้วางไว้ในระยะยาว คือ

คำถามวิจัย “รูปแบบและวิธีการอนุรักษ์สภาพโป่งและสัตว์ป่าของชุมชนบ้านห้วยน้ำโป่ง และชุมชนรอบข้างเป็นอย่างไร”

วัตถุประสงค์โครงการ

- เพื่อศึกษาศักยภาพของชุมชนในการดูแลรักษาสภาพโป่งและสัตว์ป่าที่มาใช้ประโยชน์ จากโป่ง
- เพื่อหาแนวทางในการป้องกันการล่าสัตว์ป่าจากชุมชน และบุคคลภายนอก
- เพื่อหารูปแบบและวิธีการในการจัดการที่เหมาะสมโดยชุมชนสู่การอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพโป่ง และสัตว์ป่าที่มาใช้ประโยชน์จากโป่ง

โดยการดำเนินงานโครงการวิจัยในช่วงที่ผ่านมา ได้เกิดปัญหาอุปสรรคหลายอย่าง ทำให้

กิจกรรมที่นำเสนอในแผนช่วงแรกนั้นไม่สามารถดำเนินตามแผนได้ทั้งหมด ต้องมีการปรับเปลี่ยนเพื่อให้เกิดความเหมาะสมในการทำงาน ซึ่งสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นมาจากปัจจัยหลายๆ อย่าง เช่น ความเข้าใจของชุมชนทั้ง 7 หมู่บ้านต่อแนวทางการวิจัยฯ การเสียชีวิตของนักวิจัย เป็นต้น

กระบวนการวิจัยตามกิจกรรมที่ดำเนินงาน

กระบวนการดำเนินงานวิจัยของโครงการได้มีการทำงานผ่านทีมงานวิจัย 2 ชุดด้วยกัน ซึ่งชุดแรกเป็นชุดทีมวิจัยและนักวิจัยที่เสนอโครงการในเริ่มแรก โดยได้มีการดำเนินงานตั้งแต่ช่วงเดือนมีนาคม 2545 – พฤษภาคม 2545 ซึ่งมีกระบวนการดำเนินงานเพื่อศึกษาข้อมูลต่างๆ ดังนี้

1) การจัดเวทีสร้างความเข้าใจในการดำเนินงานโครงการวิจัย ร่วมกัน 7 หมู่บ้าน เพื่อทำความเข้าใจกับกลุ่มผู้นำชุมชนแต่ละหมู่บ้านให้เป็นแนวทางเดียวกันก่อน และได้มีการแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นต่อแนวทางการดำเนินงานจากผู้เกี่ยวข้องต่างๆ ในพื้นที่

2) การลงจัดเวทีสร้างความเข้าใจภายในชุมชนแต่ละหมู่บ้าน เพื่อแสวงหาทีมวิจัยในหมู่บ้านที่จะร่วมทำงานกับทีมวิจัยหลักบ้านห้วยน้ำโป่ง ตลอดจนเกิดการแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นต่อแนวทางการดำเนินงานและการเก็บข้อมูล มีการกำหนดประเด็นข้อมูลที่สำคัญและวิธีการเก็บข้อมูลในประเด็นต่างๆ ในช่วงต่อไป

3) การลงพื้นที่เก็บข้อมูลตามประเด็นที่ได้ร่วมกันกำหนดในแต่ละหมู่บ้าน ซึ่งมีทีมวิจัยหลักจากบ้านห้วยน้ำโป่งเป็นแกนหลักในการประสานงานร่วมกับทีมในพื้นที่

4) การประชุมประจำเดือนคณะทำงาน เพื่อทบทวนข้อมูลและทบทวนกระบวนการทำงานในแต่ละช่วง มีการแลกเปลี่ยนถึงปัญหาอุปสรรคและข้อคิดเห็นต่อแนวทางแก้ไขในการทำงานร่วมกัน

5) การจัดเวทีเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์การจัดการของชุมชนที่เอื้อต่อการอนุรักษ์ฟื้นฟูสภาพโป่ง และสัตว์ป่า ร่วมกัน 7 หมู่บ้าน

จากกระบวนการทำงานในช่วงดังกล่าวทำให้ได้ข้อมูลในประเด็นหลักๆ คือ ข้อมูลบริบทชุมชนที่เกี่ยวข้องมาบางส่วน ในขณะที่ข้อมูลที่สำคัญประเด็นอื่นๆ ยังไม่ชัดเจนจึงได้มีการกำหนดแนวทางในการเก็บข้อมูลต่อในช่วงที่ 2 ซึ่งจะเริ่มดำเนินการต่อไปในเดือนกรกฎาคม 2545 แต่ในช่วงเวลาดังกล่าวนักวิจัยได้เสียชีวิตลง ซึ่งได้ก่อให้เกิดผลกระทบต่อการดำเนินงานโครงการค่อนข้างมาก ทำให้การดำเนินงานต้องหยุดชะงักไปหลายเดือน จนกระทั่งได้มีการจัดเวทีหารือร่วมกันระหว่างทีมพี่เลี้ยงและทีมวิจัยในชุมชน โดยมีข้อสรุปให้เสนอนักวิจัยขึ้นมาทดแทนแต่ในระยะแรกยังไม่สามารถตกลงกันได้ส่งผลให้การดำเนินงานต้องยืดเยื้อออกไปอีกจนกระทั่งในช่วงเดือนกันยายน 2545 ก็ได้มีการเสนอนักวิจัยใหม่ขึ้นมาทดแทน และปรับเปลี่ยนทีมวิจัยใหม่เพื่อให้เกิดความเหมาะสมในการดำเนินงานต่อ โดยถือว่าค่อนข้างเป็นภาระหนักของทีมนักวิจัยชุดใหม่เนื่องจาก

ยังไม่มีประสบการณ์และต้องมีการเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในประเด็นสำคัญต่างๆที่เหลืออยู่มาก ประกอบกับช่วงเวลาที่โครงการได้หยุดชะงักไปหลายเดือนทำให้ชุมชนต่างๆไม่ได้รับข้อมูลที่ต่อเนื่องจึงลดความสนใจในการร่วมดำเนินงานลง ทีมงานวิจัยชุดใหม่จึงได้มีการพยายามเข้าไปเริ่มต้นสร้างความเข้าใจกับชุมชนต่างๆใหม่ ซึ่งการดำเนินงานในช่วงนี้ ทีมพี่เลี้ยง Node แม่ฮ่องสอน ได้เข้ามาหนุนช่วยมากขึ้น ในการเข้าไปสร้างความเข้าใจกับชุมชนใหม่ในช่วงนี้พบว่าสามารถกระตุ้นความสนใจของชุมชนให้กลับคืนมาได้เพียงบางหมู่บ้านเท่านั้น จึงได้มีการปรับแผนการดำเนินงาน เน้นเฉพาะหมู่บ้านที่สนใจเท่านั้น ส่วนหมู่บ้านที่เหลือก็พยายามให้ข้อมูลที่เกิดจากผลการดำเนินงานเท่าที่จะทำได้ ซึ่งกระบวนการดำเนินงานที่เกิดขึ้นในช่วงที่ 2 มีดังนี้

- 1) เข้าไปสร้างความเข้าใจเพิ่มเติมในสภาพปัญหาการดำเนินงานโครงการที่เกิดขึ้นในช่วงที่ผ่านมา กับ บ้านน้ำฮู-ผาเสือ และบ้านหนองหอย
- 2) จัดเวทีเพื่อทบทวนข้อมูลและแลกเปลี่ยนประสบการณ์/ทุนเดิมของชุมชนที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ฟื้นฟูสภาพป่าและสัตว์ป่า ข้อมูลสภาพปัญหา การเปลี่ยนแปลง และผลกระทบที่เกิดขึ้น กับป่า และสัตว์ป่าร่วมกัน 2 หมู่บ้าน คือ บ้านห้วยน้ำโป่ง กับบ้านลูกข้าวหลาม
- 3) จัดเวทีเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในประเด็นประสบการณ์ของชุมชนต่อการจัดการที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพป่าและสัตว์ป่า ตลอดจนปัญหาผลกระทบต่อป่าและสัตว์ป่าที่ชุมชนพบเห็น บ้านไม้ช้างหนาม
- 4) จัดเวทีทบทวนข้อมูลที่เก็บได้ทั้งหมดในช่วงการดำเนินงานที่ผ่านมา เพื่อให้ชุมชนได้วิเคราะห์ข้อมูลในประเด็นสำคัญต่างๆ และนำเสนอข้อคิดต่อแนวทางการดำเนินงานช่วงต่อไป

ข้อสังเกต บทเรียน และปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงาน

- 1) การสื่อสารและการสร้างความเข้าใจให้กับชุมชนและผู้เกี่ยวข้องในเบื้องต้นตั้งแต่ช่วงก่อนเริ่มดำเนินการ และระหว่างดำเนินมีความจำเป็นและสำคัญอย่างยิ่งที่จะต้องทำอย่างต่อเนื่อง ในกระบวนการศึกษาวิจัย
- 2) การประสานงานร่วมกันระหว่างทีมวิจัยทั้งทีมวิจัยหลัก และทีมวิจัยในพื้นที่ไม่สามารถทำได้อย่างต่อเนื่องทำให้การดำเนินงานเพื่อเก็บข้อมูลต่างๆไปสามารถเป็นไปตามแผน
- 3) ปัญหาจากการเสียชีวิตของนักวิจัย และการเปลี่ยนแปลงทีมวิจัยทำให้ขาดความต่อเนื่องในการให้ข้อมูลกับชุมชนที่ร่วมโครงการส่งผลให้ความสนใจของชุมชนในการที่จะร่วมดำเนินงานลดลง
- 4) การดำเนินงานในช่วงแรกนักวิจัยให้ความสำคัญกับการเก็บข้อมูลด้านบริบทชุมชนมากเกินไปส่งผลให้ข้อมูลด้านอื่นๆโดยเฉพาะประเด็นสำคัญที่เป็นหัวใจของโครงการไม่ได้รายละเอียดที่ลึกจริง

5) การเข้ามาแก้ปัญหาเพื่อให้การดำเนินงานต่อเนื่องของทีมวิจัยชุดใหม่กับทีมพี่เลี้ยงในช่วงที่สองต้องเสียเวลาไปกับการชี้แจงสร้างความเข้าใจให้กับชุมชนที่เข้าร่วมโครงการใหม่ ทำให้การดำเนินงานเพื่อเก็บข้อมูลเพิ่มเติมไม่ได้รายละเอียดที่ครบถ้วน

6) การเขียนรายงาน เนื่องจากทีมวิจัยชุดใหม่ที่เข้ามาดำเนินงานต่อมีข้อจำกัดในเรื่องของการเขียนรายงาน ทำให้ Node ต้องเข้ามาช่วยในการเขียนรายงานให้ภายใต้เนื้อหาข้อมูลเท่าที่มีอยู่

สรุปผลที่เกิดจากกระบวนการศึกษาวิจัย

1. ผลในเชิงกระบวนการเรียนรู้ในงานวิจัย

1.1, ชุมชน จากกระบวนการวิจัยที่ได้มีการพยายามสร้างความเข้าใจให้กับชุมชนที่ร่วมโครงการทั้งจากทีมวิจัยและทีมพี่เลี้ยง ผลที่แสดงให้เห็นถึงกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนคือชุมชนได้มีส่วนร่วมในการกำหนดประเด็นข้อมูลต่างๆที่สำคัญต่อการดำเนินงานโครงการ ตลอดจนการกำหนดวิธีเก็บข้อมูล ข้อเสนอต่อการทำงานของทีมวิจัย ที่ได้มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนอย่างต่อเนื่องในการประชุมประจำเดือน ถึงแม้ว่าอาจจะไม่เข้าใจรูปแบบกระบวนการวิจัยทั้งหมด แต่ก็ถือได้ว่า ได้เข้ามามีส่วนร่วมมากพอสมควร

1.2 ทีมวิจัย เกิดการเรียนรู้ในวิธีการบันทึกข้อมูลในเวที ความเข้าใจในกระบวนการเก็บข้อมูลแบบมีส่วนร่วม ผ่านกระบวนการเดิมของทีมพี่เลี้ยงในช่วงเริ่มต้นดำเนินงาน ซึ่งทำให้ทีมวิจัยได้มีการวางแผนแนวทางของการดำเนินงานเพื่อเก็บข้อมูลแบบมีส่วนร่วม ดังเช่น

การเตรียมการ

- สร้างความเข้าใจที่ตรงกัน วัตถุประสงค์ เป้าหมาย
- ความสำคัญ ทำไม จะเอาไปใช้ประโยชน์อะไร
- ประเด็น บริบทชุมชน ประสบการณ์การจัดการ สถานการณ์ปัญหา

สาเหตุ

การแบ่งบทบาท หน้าที่

- กำหนดวิธีการ เครื่องมือ ความเหมาะสมกับประเด็น ประเภทข้อมูล
- กำหนดผู้รับผิดชอบ

การลงมือเก็บ

- สรุปความก้าวหน้าเป็นระยะ
- กระบวนการ ปัญหา อุปสรรค การแก้ไข ทำอย่างไร
- เนื้อหา ข้อมูล การบรรลุตามเป้าหมาย

การรวบรวม วิเคราะห์

- ความถูกต้อง ครบถ้วนของข้อมูล
- ความสำคัญของข้อมูลต่อปัญหา สถานการณ์ สาเหตุ
- แนวทางแก้ไข ผลกระทบ การเปลี่ยนแปลง

2. ผลในเชิงเนื้อหาข้อมูล

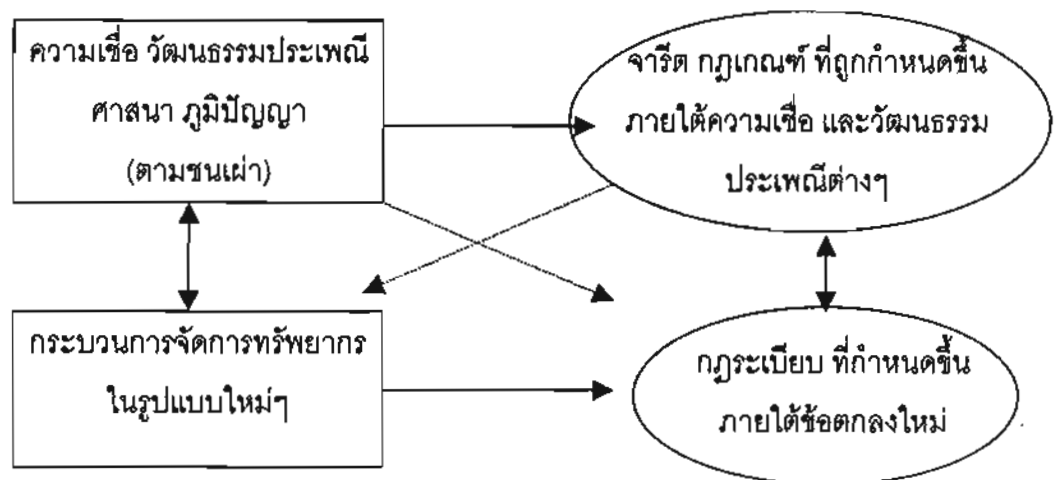
จากการเก็บรวบรวมและศึกษาข้อมูลผ่านกระบวนการทำงานของทีมวิจัยทั้ง 2 ทีม ซึ่งค่อนข้างมีปัญหาอุปสรรคมาก ข้อมูลที่ได้อาจจะยังไม่ครบถ้วนสมบูรณ์เท่าที่ควร แต่ก็พอที่จะนำมาวิเคราะห์เพื่อเป็นแนวทางสำหรับการดำเนินงานในช่วงต่อไปได้บางส่วน

จากผลการดำเนินงานของการศึกษาข้อมูลและได้มีการนำผลข้อมูลมาทบทวน วิเคราะห์ร่วมกับชุมชนในประเด็นที่สำคัญ สามารถสรุปวิเคราะห์ได้ถึงปัจจัยเงื่อนไขต่างๆ ทั้งที่เอื้อ และไม่เอื้อต่อการอนุรักษ์ฟื้นฟูสภาพโป่งสันปึก และสัตว์ป่า จนเกิดข้อเสนอและข้อคิดเห็นของชุมชนต่อแนวทางการจัดการในระยะต่อไปภายใต้ฐานข้อมูลดังกล่าวและบทเรียนจากการดำเนินในระยະที่ผ่านมาดังนี้

2.1 ผลการศึกษาที่สะท้อนถึงศักยภาพของชุมชนที่เอื้อต่อการอนุรักษ์ฟื้นฟูสภาพป่า โป่ง และสัตว์ป่า

จากประสบการณ์และบทเรียนในการจัดการทรัพยากรที่เกี่ยวข้องจากอดีตจนถึงปัจจุบันของชุมชนซึ่งพบว่าชุมชนมีรูปแบบของการจัดการด้วยวิธีการต่างๆ ทั้งการผ่านวิถีชีวิต ความเชื่อ วัฒนธรรมประเพณีต่างๆ ของชนเผ่า ซึ่งได้แก่ ชนเผ่าลัวะ ชนเผ่าไทยใหญ่ ชนเผ่ามูเซอร์ดำและชนเผ่ามูเซอร์แดง นอกจากนี้ชุมชนยังได้มีการจัดการในรูปแบบใหม่ ซึ่งเป็นการผสมผสานระบบกฎเกณฑ์ทางวัฒนธรรมความเชื่อของชุมชนกับกฎระเบียบทางสังคมที่กำหนดขึ้นใหม่โดยชุมชน

แผนภาพที่ 4 แสดงความเชื่อมโยงการจัดการทรัพยากรของชุมชน

๒ การจัดการภายใต้ความเชื่อ วัฒนธรรมประเพณี ฯ ซึ่งขึ้นอยู่กับระบบวิถีชีวิตของแต่ละชนเผ่า ที่ทั้งมีความคล้ายคลึงและแตกต่างกัน ซึ่งจะเห็นได้จากรูปแบบการประกอบพิธีกรรมความเชื่อต่างๆ เช่นการเลี้ยงผี การเซ่นไหว้ในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เชื่อว่าเป็นผู้พิทักษ์รักษาทรัพยากร ซึ่งมีอยู่ในเกือบทุกชนเผ่า ก่อให้เกิดกฎเกณฑ์ จารีตประเพณี หรือ บทบัญญัติต่างๆ ของชุมชน ตัวอย่างเช่น ข้อห้ามเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรบางอย่างที่เป็นสื่อแสดงว่าเป็นตัวแทนของผี หรือเจ้า ต่างๆ ของชาวมูเซอร์

๒ กระบวนการจัดการในรูปแบบใหม่ๆ เช่นการแบ่งพื้นที่เป็นส่วนๆตามลักษณะการใช้ประโยชน์ เช่น เขตป่าต้นน้ำ เขตป่าอนุรักษ์ เขตป่าใช้สอย เขตป่าสาธารณะ เป็นต้น หรือ การปลูกป่า การทำแนวกันไฟ การประกาศเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลา ซึ่งรูปแบบการจัดการเหล่านี้เป็นการเรียนรู้ผ่านองค์กรพี่เลี้ยงที่เข้ามาสนับสนุนให้กับชุมชน ส่งผลให้เกิดการกำหนดกฎระเบียบการใช้ทรัพยากรต่างๆและบทลงโทษการฝ่าฝืน ซึ่งจะปรากฏอยู่ในเกือบทุกชุมชน

๒ การผสมผสานระหว่างวัฒนธรรม ความเชื่อ กับการจัดการในรูปแบบใหม่ๆ เช่น การบวชป่า ซึ่งเป็นการนำเอาความเชื่อทางศาสนามาใช้เพื่อให้เกิดการป้องกัน การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ เป็นต้น

๒ กระบวนการลงโทษผู้ฝ่าฝืน หรือผู้ที่ทำผิดจารีต กฎเกณฑ์ต่างๆ ชุมชนมีการลงโทษทั้งโดยทางสังคม และทางกฎหมาย แต่จะพบว่าส่วนใหญ่ชุมชนจะให้การประนีประนอม ตักตอนก่อนที่จะมีการดำเนินการขั้นที่รุนแรงต่อไปหากมีการกระทำผิดซ้ำ

บทเรียนประสบการณ์ที่เด่นชัดที่สุดถึงความพยายามของชุมชนในการดูแลรักษาทรัพยากรของชาวบ้าน คือการพยายามแก้ปัญหาการล่าสัตว์ป่าของชาวบ้านห้วยน้ำโป่ง ซึ่งได้พยายามใช้ทั้งกระบวนการประนีประนอมโดยอาศัยความเชื่อความศรัทธาในหลักคำสอนทางศาสนา และใช้กระบวนการทางอำนาจโดยดึงเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่เกี่ยวข้องเข้ามาร่วมแก้ปัญหา

2.2 สถานการณ์ปัญหา การเปลี่ยนแปลงที่เกิดผลกระทบกับ โป่ง และสัตว์ป่า มีประเด็นต่างๆ ดังนี้

๒ การอพยพเคลื่อนย้ายและการตั้งชุมชนและบุกเบิกพื้นที่ทำกินใหม่ ซึ่งส่งผลต่อการรบกวนแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า ในช่วงยุคแรกๆ

๒ วิถีชีวิต วัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อ ของชนเผ่า ซึ่งบางชนเผ่าก็ยังมีวัฒนธรรมประเพณีในการล่าสัตว์และได้ปฏิบัติสืบเนื่องกันมาจนในปัจจุบัน

๒ การล่าสัตว์ป่าจากคนภายนอก นับว่าเป็นปัญหาสำคัญที่ทำให้สัตว์ป่าลดจำนวนลงอย่างมาก เนื่องจากมีรูปแบบการล่าที่ทันสมัยกว่าชาวบ้านทั่วไป และปริมาณสัตว์ที่ได้ในแต่ละครั้งก็มากกว่า ซึ่งวัตถุประสงค์ในการล่า มีทั้งเพื่อการค้า ค่านิยมในการบริโภคเนื้อสัตว์ป่า ค่านิยมในการเลี้ยงสัตว์ป่า โดยเฉพาะนก เป็นต้น

๓ การเปลี่ยนแปลง ผลกระทบต่อ โป่ง ป่า สัตว์ป่า และชุมชน ปัจจุบันสัตว์ป่าในบริเวณโป่งสันปึกเหลืออยู่ในปริมาณที่มากน้อยเพียงใดยังไม่สามารถประเมินได้อย่างชัดเจนถึงแม้จะมีโครงการวิจัยที่พยายามเข้าไปสำรวจและประเมินแต่ก็เป็นการสำรวจในช่วงระยะเวลาเพียงสั้นๆ แต่คำยืนยันจากชุมชนที่อยู่ใกล้เคียงยังมีสัตว์ป่าอยู่หลายชนิดที่รอดพ้นจากการล่าแต่เหลืออยู่ในปริมาณที่น้อย เช่น กิ้งก่า กวางป่า นกยูง เป็นต้น ในขณะที่สัตว์ที่ยังมีการเข้ามาใช้ประโยชน์จากโป่งอย่างต่อเนื่องและยังมีปริมาณที่มากอยู่ คือ นก ถึงแม้จะถูกล่าไปค่อนข้างมากแล้วพอสมควร ซึ่งในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ – เมษายน ของทุกปีจะมีนกเข้ามาใช้ประโยชน์จากโป่งมากเป็นพิเศษ

ข้อเสนอต่อแนวทางการดำเนินงานในช่วงต่อไป

1) การดำเนินงานในช่วงต่อไปชุมชนเห็นว่ายังไม่พร้อมที่จะเสนอต่อในรูปแบบของงานวิจัยเนื่องจากทีมวิจัยยังขาดประสบการณ์ แต่สามารถใช้ประโยชน์จากข้อมูลที่ได้ศึกษามาในช่วงแรกไปกำหนดแนวทางในการเสนองานด้านพัฒนาซึ่งจะทำให้ชุมชนทำงานโดยไม่ต้องกดดันกับการเขียนรายงาน

2) แนวทางการอนุรักษ์ฟื้นฟูสภาพโป่งและสัตว์ป่า ชุมชนเห็นว่าประเด็นที่พอจะทำได้คือเรื่องนก เนื่องจากยังมีอยู่ค่อนข้างมากกว่าสัตว์ป่าชนิดอื่น แต่ต้องมีการศึกษาในเชิงลึกก่อน เช่น ชนิด ปริมาณของนกที่มาใช้ประโยชน์จากโป่ง เนื่องจากที่ผ่านมาชุมชนยังไม่มีข้อมูลในส่วนนี้ การศึกษาในเชิงลึกก่อนน่าจะทำให้ชุมชนสามารถกำหนดแนวทางการจัดการได้ชัดเจนเหมาะสมขึ้น นอกจากนี้โป่งสันปึกขึ้นชื่อในเรื่องของการเป็นโป่งนกเป็นทุนเดิมอยู่ก่อนแล้ว การกำหนดมาตรการแนวทางต่างอาจทำได้ง่ายกว่าประเด็นอื่นๆ

3) กลุ่มเยาวชนน่าจะเป็นแกนหลักหากมีการดำเนินการต่อไปเนื่องจากมีความพร้อมกว่าคนกลุ่มอื่น ซึ่งมีกลุ่มเยาวชนที่สนใจอยู่ 2 หมู่บ้าน คือ บ้านไม้รางหนาม และบ้านห้วยน้ำโป่ง โดยอาจจะเริ่มต้นจากเยาวชน 2 กลุ่มนี้ก่อนในการศึกษาเรื่องนก

4) ในการที่จะพัฒนาไปสู่เรื่องการจัดเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ชุมชนยังมีความกังวลอยู่เนื่องจากยังไม่มีประสบการณ์ และจะมีการดำเนินการเรื่องนี้จริงๆ ต้องมีการศึกษาถึงผลกระทบและความเหมาะสมก่อน ซึ่งชุมชนมีความเห็นวก่อนที่พัฒนาไปสู่เรื่องการท่องเที่ยวสิ่งสำคัญคือ จะต้องมีการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมโป่ง และสัตว์ป่าให้มีความสมบูรณ์คืนมาก่อน

เอกสารอ้างอิง

ยศ สันตสมบัติ

2543. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ความหลากหลายทางด้านวัฒนธรรมและการจัดการ
ทรัพยากร. เชียงใหม่ : โรงพิมพ์นพบุรีการพิมพ์.

สมโภช ศรีโกสุมাত্র

2542. รายงานโครงการวิจัย การเพิ่มทักษะและการแสวงหาการมีส่วนร่วมของคน
ท้องถิ่นในการศึกษาสัตว์ป่าในจ.แม่ฮ่องสอน : โครงการพัฒนาองค์ความรู้และศึกษา
นโยบายการจัดการทรัพยากรชีวภาพในประเทศไทย(BRT)

2542. รายงานโครงการวิจัย สถานภาพของโปงและสัตว์ป่าในจังหวัดแม่ฮ่องสอน
และศักยภาพในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : โครงการพัฒนาองค์ความรู้และ
ศึกษานโยบายการจัดการทรัพยากรชีวภาพในประเทศไทย(BRT)

อารยะ ภูสาคัส

2546. ร่างรายงานผลการวิจัย ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นการจัดการทรัพยากรสวนรวม
ของชุมชนบริเวณลุ่มน้ำลำปาง-น้ำของ อ.ปางมะผ้า จ.แม่ฮ่องสอน (กลุ่มโครงการวิจัย
ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคเหนือ: ประวัติศาสตร์เพื่อชุมชน). สกว.

ภาคผนวก

ประวัตินักวิจัย

ชื่อ นายปวง ครีม

ที่อยู่ บ้านเลขที่ 70 หมู่ที่ 4 ต.นาปู่ป้อม อ.ปางมะผ้า จ.แม่ฮ่องสอน

วัน/เดือน/ปีเกิด 1 มกราคม 2525

หมายเลขบัตรประจำตัวประชาชน 8 5807 84000 21 3

ประวัติการศึกษา

- จบการศึกษาระดับประถม จากโรงเรียนบ้านจอง
- จบการศึกษามัธยมศึกษา โรงเรียนศูนย์ปางมะผ้า
- ปัจจุบันกำลังศึกษาต่อ กศน.

ประสบการณ์การทำงาน

- เป็นเลขานุการหมู่บ้าน
- ประธานกลุ่มเยาวชน
- คณะกรรมการฝ่ายประสานงานของหมู่บ้าน
- คณะทำงาน SIF ระดับอำเภอ
- ผ่านงานเป็นวิทยากรเตรียมความพร้อมกองทุนหมู่บ้าน
- เป็นทีมวิทยากรเตรียมความพร้อมโครงการกระตุ้นเศรษฐกิจตำบลละหนึ่งล้าน
- เป็นคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน หมู่ 4
- เป็นคณะกรรมการวิยชุมชนของจังหวัดแม่ฮ่องสอน

อาชีพ/การทำงานปัจจุบัน

ทำการเกษตร

ประวัติผู้ช่วยนักวิจัย

ชื่อ นางสาวสุริยากร บนหลัง

ที่อยู่ บ้านเลขที่ 64 หมู่ที่ 4 บ้านห้วยน้ำโป่ง ต.นาปู่ป้อม อ.ปางมะผ้า จ.แม่ฮ่องสอน

วัน/เดือน/ปี เกิด 1 มกราคม 2528

หมายเลขบัตรประจำตัวประชาชน 8 5807 84000 54 0

ประวัติการศึกษา

- จบโรงเรียนประถมศึกษาจากโรงเรียนบ้านจองคำ
- จบมัธยมศึกษาตอนต้นจากโรงเรียนหืองสอนศึกษา
- ปัจจุบันกำลังศึกษาต่อ กศน.

ประสบการณ์การทำงาน

เป็นทีมงานวิจัยชุดเดิม ร่วมดำเนินการเก็บข้อมูลโครงการ

อาชีพ/การทำงานปัจจุบัน

รับจ้างทั่วไป และทำการเกษตร